

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta pedagogická

Katedra pedagogiky

Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

**Evaluačce systému podpory a vzdělávání
žáků s odlišným mateřským jazykem**

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Markéta Zachová, Ph.D.

**Autorka: Martina Zaňáková, DiS.
P19M0064K – FPE**

Plzeň, 2024

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci napsala samostatně s využitím pouze uvedených a řádně citovaných pramenů a literatury, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia, či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne

.....

Jméno a příjmení

Poděkování:

Velice děkuji své vedoucí práce paní PhDr. Markétě Zachové, PhD. za odborné vedení práce, za cenné rady, trpělivost a podporu po celou dobu tvorby této práce.

Děkuji také všem učitelkám, asistentkám pedagoga, dvojjazyčné školní asistentce, paní ředitelce a paní zástupkyni, které byly ochotné se podílet na výzkumném šetření a poskytly pro účely této práce řadu cenných výpovědí a zkušeností k sledované problematice. Výzkumné šetření díky nim otevřelo řadu podnětných otázek v rámci tématu, se kterým budu jako učitelka do budoucna i nadále pracovat.

Nemohu také opomenout kolegyni a mentorku Mgr. Ivanu Venglářovou, která mi pomohla s jazykovou korekcí a svou blízkou rodinu, která mě v mé práci podporovala především časově a umožnila mi tuto práci zdárně sepsat do jejího konce.

OBSAH

ABSTRAKT	6
ABSTRACT	7
ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1. Vymezení pojmů: žák-cizinec, žák s OMJ.....	10
2. Počty žáků s OMJ na českých školách.....	12
3. Legislativní dokumenty vztahující se ke vzdělávání žáků s OMJ	15
3.1. Žáci se speciálně vzdělávacími potřebami.....	21
4. Hodnocení žáků § 14	26
5. Možnosti financování jazykové podpory pro žáky s OMJ.....	29
6. Základní principy, metody a doporučení práce s žáky s OMJ.....	31
6.1. Plány pedagogické podpory pro žáky s OMJ:.....	35
7. Multikulturní výchova na základních školách jako součást procesu začleňování žáků s OMJ	41
7.1. Multikulturní výchova (MKV).....	42
7.2. Způsoby začleňování žáků s OMJ do školního kolektivu.....	43
8. Shrnutí teoretické části.....	45
VÝZKUMNÁ ČÁST	46
9. Základní složky výzkumu	46
9.1. Výzkumný problém.....	46
9.2. Výzkumný cíl.....	46
10. Design výzkumu.....	47
10.1. Charakteristika metodologického přístupu	47
10.2. Etické aspekty výzkumu	48
10.3. Výzkumné nástroje.....	49
10.4. Předvýzkum	49
10.5. Způsob vyhodnocení a interpretace dat	50
10.6. Vlastní výzkum	51
11. Charakteristika metodologických nástrojů.....	52
11.1. Polostrukturované rozhovory s vybranými pedagogickými pracovníky 52	
11.2. Analýza vybraných školních dokumentů.....	53
11.3. Kazuistiky vybraných žáků základních škol	56
12. Charakteristika výzkumného souboru	57

13.	Výsledky výzkumného šetření	61
13.1.	Vyhodnocení polostrukturovaných rozhovorů na vybraných základních školách	62
13.2.	Výzkumná zjištění a analýza položek polostrukturovaných rozhovorů	81
13.3.	Vyhodnocení analýzy vybraných školních dokumentů	84
13.4.	Výzkumná zjištění a analýza vybraných školních dokumentů	89
13.5.	Vyhodnocení kazuistik vybraných žáků základních škol	94
13.6.	Výzkumná zjištění a analýza kazuistik vybraných žáků.....	98
14.	Specifikace zjištěných problémů a příklady dobré praxe	101
	ZÁVĚR.....	104
	POUŽITÉ ZDROJE	105
	SEZNAM TABULEK.....	109
	SEZNAM OBRÁZKŮ	109
	SEZNAM PŘÍLOH.....	109
	PŘÍLOHY	110

ABSTRAKT

Evaluace systému podpory a vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem

Cílem předložené diplomové práce je analyzovat a vyhodnotit stávající systém podpory a vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem na vybraných základních školách prvního a druhého stupně.

V teoretické části práce jsou prezentovány aktuální poznatky, vztahující se k otázkám vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem (dále jen žák s OMJ) v prostředí základních škol. Vymezeny jsou základní pojmy a přístupy současného jazykového vzdělávání ve vztahu k těmto žákům, dále pak doporučené postupy ke vzdělávání žáků s OMJ. Vycházíme z nejnovějších poznatků interkulturní pedagogiky, speciální pedagogiky a dalších pedagogických disciplín. Stanovená doporučení komentujeme dle zkušeností jedné ze základních škol, která je krajem určenou školou pro vzdělávání žáků s OMJ.

Dalším zdrojem informací jsou výzkumné studie, zjišťující konkrétní proces vzdělávání tří žáků s OMJ na dvou základních školách. Ke sběru dat jsou využity metody kvalitativního výzkumu. Předmětem výzkumného šetření je stávající systém podpory a vzdělávání žáků s OMJ v prostředí dvou vybraných základních škol včetně vyhodnocení stávající legislativy. Cíl výzkumu byl zpřesněn formulací výzkumných otázek. Využito bylo techniky polostrukturovaných rozhovorů se zainteresovanými pedagogickými pracovníky, analýzy vybraných školních dokumentů a kazuistik vybraných žáků s OMJ, vytvořených jejími třídními učiteli.

Na základě zkušeností a výpovědí oslovených respondentů chceme prezentovat a vyhodnotit stávající systém podpory vzdělávání žáků s OMJ na základních školách a poskytnout příklady dobré praxe.

Klíčová slova: žák s odlišným mateřským jazykem, systém jazykové podpory, doporučené postupy k práci s žáky s OMJ, systém hodnocení, podpůrná opatření, multikulturní výchova

ABSTRACT

The evaluation of system of support and education of foreign students (in Czech schools)

The aim of this thesis is to analyze and evaluate the current system of support and education of foreign students in selected primary schools., 1st and 2nd degree.

The theoretical part of the thesis presents current knowledge related to the issues of education of pupils with a different mother tongue in the Czech primary school environment. The basic concepts and approaches of contemporary language education in relation to these pupils are outlined, as well as recommended approaches to their education. We draw mainly on the latest findings of intercultural pedagogy, special pedagogy, and other pedagogical disciplines.

Research studies identifying the specific process of education of these pupils are also used as a source. For data collection we use qualitative research methods. The aim of the research is comparison of two selected primary schools. As a part of the research, a set of questions was formulated to refine the aim. The techniques used were semi-structured interviews with teaching staff, documentation school analyze and case studies of selected pupils, made by their class teachers.

Based on the experiences and accounts of the interviewees, we aim to present key areas of current education for pupils with different mother tongue or foreign pupils in primary schools and bring some recommendation to praxis.

Keywords: pupil with a different mother tongue, language support system, recommended procedures for working with pupils with different mother tongue, assessment system, support measures, multicultural education

ÚVOD

Tématem diplomové práce je analýza a vyhodnocení systému podpory žáků s odlišným mateřským jazykem na základních školách. Práce reaguje na přibývání žáků s odlišným mateřským jazykem do škol, řeší se současný velký příliv ukrajinských dětí a z toho plyne potřeba podpory této cílové skupině.

Již pár let pracuji ve školství a sleduji rostoucí počet žáků s odlišným mateřským jazykem do školních tříd. Téma podpory žáků s OMJ nabývá aktuálně na významu s ohledem na velké počty žáků z Ukrajiny od března roku 2022. Ještě v roce 2010 pobývalo na území České republiky 425 301 migrantů, v roce 2019 číslo vzrostlo na 595 881, což je 5,6 % z celkové populace. V roce 2022 pak v České republice pobývalo téměř celkem 1 116 154 cizinců. A to číslo není zanedbatelné. (Český statistický úřad k 31. 12. 2022)

Je nezbytné si uvědomit, že základní školy, zejména v rámci výuky českého jazyka kladou velký důraz na mluvnici, sloh a stylistiku. Žáci s OMJ k nám přicházejí z odlišného jazykového i sociokulturního prostředí, Bez předchozí jazykové přípravy by na hodinách českého jazyka stěží obstáli. Pozoruji snahu těchto žáků být co nejdříve součástí kolektivu třídy a svých vrstevníků.

Toto téma je pro mě zajímavé i z osobního důvodu. Do již samostatné České republiky jsem přijela v roce 1997 též jako cizinka. Ihned jsem nastoupila na vyšší odbornou školu, v ročníku jsme byli čtyři cizinci. I když mi bylo 19 let a český jazyk jsem měla z médií naposlouchaný, plyně česky jsem nehovořila. Zejména v písemných projevech jsem se potýkala ze začátku s nezdarem. Abych se dorovnala českým spolužákům nejen v akademickém, ale i komunikativním jazyce, musela jsem nedostatečnou jazykovou znalost dohnat buď samostudiem nebo zajištěním si svého doučování v českém jazyce.

Systém podpory a vzdělávání žáků s OMJ prošel vývojem, na jaře roku 2021 systém doznal určitých změn. Jsou řešeny bohužel pouze dílčí jednotky z pohledu psychologického, pedagogického, lingvistického nebo etnologického.

Protože je základní vzdělávání na území České republiky povinné, je naší povinností umožnit a usnadnit vzdělávání všech žáků, včetně těch s odlišným mateřským jazykem. Hlavní úlohou této diplomové práce je zanalyzovat a vyhodnotit stávající systém podpory žáků s OMJ na dvou vybraných základních školách. Dílčími cíli je zjistit, jak základní školy s žáky s OMJ pracují, kdo se jim ve školách věnuje, jaká podpora je jim ze strany škol poskytována, jaká podpůrná opatření ke vzdělávání školy využívají, jaké financování na podporu s žáky s OMJ využívají, zdali školy spolupracují v této oblasti s nějakými institucemi, jaké způsoby hodnocení školy využívají, jak hodnotí pokroky svých žáků, co vidí na současném systému za přínosné a co naopak by dělali jinak. V této problematice jsme si vědomi, že nedostatečná znalost českého jazyka je považována za speciální vzdělávací potřebu, a tedy by podpora vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem neměla být na školách podceňována.

Hlavním cílem teoretické části diplomové práce je poskytnout vhled do sledované problematiky. Teoretická část vychází z aktuálních poznatků a výzkumů českých i zahraničních odborníků a je rozdělena do sedmi kapitol. Z terminologického hlediska používáme v předložené diplomové práci označení jak dítě/žák-cizinec, tak dítě/žák s odlišným mateřským jazykem. Oba uvedené termíny vycházejí z aktuálních českých i zahraničních odborných zdrojů. Vycházíme z odborných publikací autorů, kteří se zaměřují zejména na interkulturní témata a inkluzi Bernkopfové (2019), Škodové (2013), Kostecké a kol. (2019), Titěrové (2011), Zachové (2017), z hlediska integrity, inkluze a multikultury pak Průchy (2011), Gurové (2011), Hájkové (2005), Tolarové (2013) a Zilchera (2019). Intenzivně se problematice vzdělávání žáků s OMJ a otázkám s tím spojených věnuje nevládní organizace META o.p.s., Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT), Národní pedagogický institut (dále jen NPI) a další instituce. Jednotlivé části naší práce doplníme o osobní zkušenosti z pedagogické praxe na jedné základní škole.

Naše téma jen okrajově srovnáváme také se Slovenskem, jakožto naším nejbližším hraničním i jazykově sousedním státem.

Cílem výzkumného šetření je analýza a vyhodnocení vzdělávání žáků s OMJ na dvou vybraných základních školách. Na jedné, která je krajem určená pro vzdělávání žáků s OMJ a na druhé, která krajem určená není. Byla zvolena kvalitativní strategie výzkumu, ke sběru výzkumných dat byly použity rozhovory s otevřenými polostrukturovanými otázkami, analýza vybraných školních dokumentů a tři kazuistiky vybraných žáků I. a II. stupně základních škol. Cíl byl zpřesněn a formulován pomocí výzkumných otázek určených pedagogy pracujícími s žáky s OMJ. Na základě analýzy získaných dat se pokusíme vyhodnotit, zda současně nastavený systém podpory je pro žáky přínosný a pro pedagogy přehledný a nápomocný. A pokusíme se poskytnout praktická doporučení pro praxi v běžných základních školách.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Vymezení pojmů: žák-cizinec, žák s OMJ

V této kapitole vymežíme pojmy související s tématem této práce. Vymezení terminologie je pro teoretickou i výzkumnou část práce nezbytné, neboť v různých oborech jsou jednotlivé termíny chápány odlišným způsobem.

V českém prostředí pedagogické praxe (stávající legislativě, odborné literatuře) se používají následující pojmy: žák-cizinec, žák s odlišným mateřským jazykem (žák s OMJ).

KDO JE CIZINEC – „za žáky-cizince označujeme v českém školství žáky, kteří mají jiné občanství než české. Děti cizinců pobývajících v České republice totiž přejímají status cizince podle druhu pobytu svých rodičů. Osoby cizí státní příslušnosti podle druhů pobytu dělíme na osoby s dlouhodobým pobytem, s trvalým pobytem a žadatele o azyl či azylanty (ukrajinští žáci). Škála dětí-cizinců je velmi široká od těch, kteří se v České republice narodily a čeština je pro ně rodným jazykem, až po ty, kteří do ČR přijely v pozdějším věku a s češtinou se setkaly poprvé až ve škole.“ (Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu

cizinců na území České republiky, ve znění pozdějších předpisů). Vzdělávání žáků-cizinců je ošetřeno ve školských zákonech, v paragrafu 16 a 20 vydaným MŠMT.

KDO JE ŽÁK S OMJ – „stále častěji se používá termín děti a žáci s odlišným mateřským jazykem (žák s OMJ). V tomto případě nezáleží na občanství ani na místě narození dítěte, ale na skutečnosti, že čeština je pro dítě druhým jazykem. Termín OMJ zahrnuje jak některé děti/žáky-cizince tak i děti, které mají české státní občanství, ale disponují žádnou nebo omezenou znalostí češtiny. Mohou to být jak děti českých rodičů s českým státním občanstvím, které dlouhodobě pobývaly v zahraničí, tak i děti žijící v České republice, které v rodině a s rodiči komunikují jiným jazykem.“ (Děti a žáci s OMJ | Inkluzivní škola (inkluzivniskola.cz), 2024)

„Pojmenování žák-cizinec není v praxi zcela šťastné zejména proto, že může žáky kategorizovat, nálepkovat, rozdělovat. Z odborného hlediska se přikláníme k označení žáci s OMJ. Vícejazyčnost, kterou disponují, ukazuje potenciál a možnosti růstu dítěte, protože každé dítě má svůj mateřský jazyk a učí-li se cizí nebo druhý jazyk, stává se postupně a přirozeně vícejazyčným. Vícejazyčnost propojuje a sbližuje. Vícejazyčné děti jsou všechny děti, které doma mluví odlišným jazykem, než je jazyk vyučovací, nebo kromě vyučovacího jazyka plynule ovládají další jazyk(y). Ačkoliv nově příchozí děti s migrační zkušeností nemusí být ještě vícejazyčné, pracujeme s nimi tak, aby svou vícejazyčnost postupně rozvíjely.“ (Titěrová, 2023)

MŠMT používá v legislativě termín žák-cizinec. V odborné např. pedagogicko-psychologické literatuře se setkáme s termínem žák s OMJ. V posledních letech se zejména v zahraniční odborné literatuře prosazuje označení „vícejazyčný žák“.

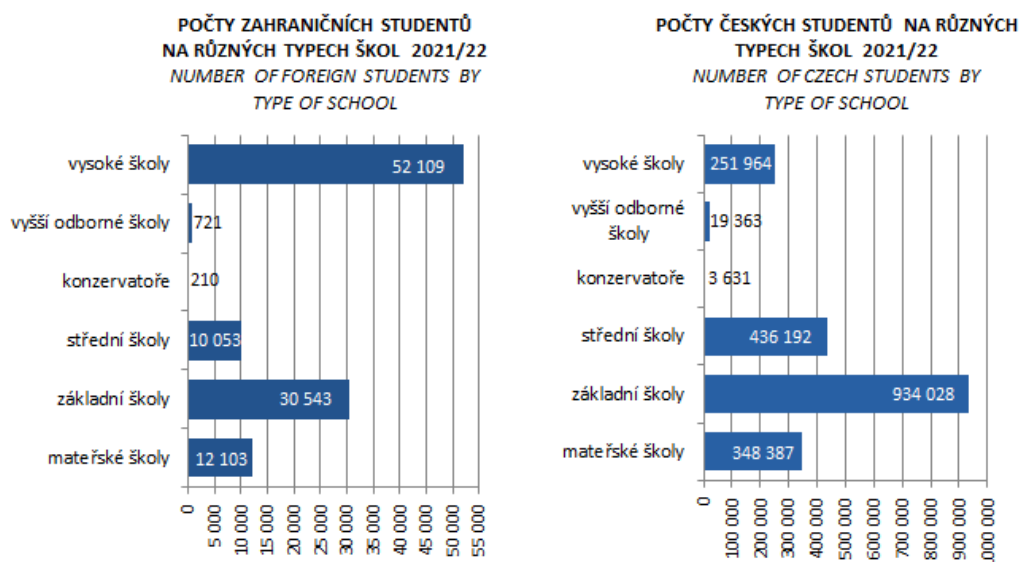
Pro zajímavost, na slovenských školách existuje pouze jeden termín a to „deti cudzincov“. V zahraničí se nejčastěji setkáváme s označením „foreign pupil“ nebo „bilingual pupil“, což odpovídá termínu vícejazyčný žák.

V předložené práci se přikláníme k označení žák s OMJ. V odkazech na použité zdroje ponecháme pojmosloví dle autora, autorů.

2. Počty žáků s OMJ na českých školách

Uvedeme počty v několika názorných grafech zveřejněných ČSÚ pro představu o počtu žáků s OMJ na všech školách České republiky ve srovnání s počtem českých žáků. Data jsou aktualizována k datu 23. 1. 2023.

Tabulka č. 1 a 2: Počty žáků s OMJ na českých školách

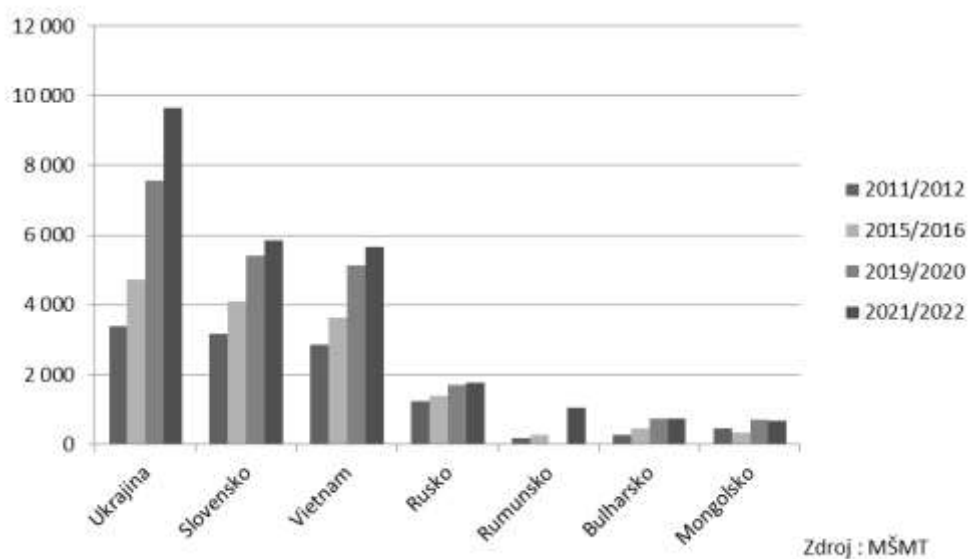
Zdroj: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ze dne 23. 1. 2023

„Z grafu je patrné, že největší zastoupení zahraničních studentů je na vysokých školách (dále jen VŠ), poté hned následují základní školy (dále jen ZŠ). Z hlediska zastoupení zahraničních studentů podle státního občanství dominují mezi cizinci-studenty vysokých škol u nás stále občané Slovenska, jejichž počet dosáhl v roce 2021 celkem 21 913 osob. Počty studentů z dalších členských zemí EU nedosahují, s výjimkou Němců, ani tisíce osob (v roce 2021 připadalo na Němce 1 041 osob). Mezi cizinci-studenty vysokých škol z třetích zemí převažovali v roce 2021 občané Ruska (8 575), Ukrajiny (4 613), Kazachstánu (2 720), Indie (1 530) a Běloruska (1 067).

Ve srovnání se statistikou vysokých škol se v uplynulých deseti školních rocích každoročně zvyšoval počet žáků s cizím (tj. jiným než českým) státním občanstvím taktéž v mateřských školách i na základních školách. Za posledních pět let jejich počet vzrostl o polovinu (50,9 %) a za deset let se více než zdvojnásobil (zvýšil se o 112,9 %). K 30. 9. 2021 se na základních školách v Česku vzdělávalo celkem 30 543 cizinců. Oproti minulému školnímu roku je to o 7,6 % více a na celkovém počtu žáků základních škol se tyto žáci podíleli 3,2 %.“ (Český statistický úřad, dále jen ČSÚ, 2023)

Tabulka č. 3: Počty žáků s OMJ podle státní příslušnosti

Graf 5: Cizinci-žáci základních škol podle vybraných státních občanství - vývoj od školního roku 2011/2012

Na stávajícím grafu vycházející ze statistiky ČSÚ ze dne 13. 12. 2022 uvádíme zastoupení jednotlivých národností žáků s OMJ na základních školách.

„V případě základních škol počet dětí a žáků po dvaceti letech opět překonal hranici jednoho milionu, čemuž zde významně napomohlo právě i více než 39 478 ukrajinských uprchlíků. Cizinci s ukrajinským státním občanstvím se rovněž stali nejpočetnější skupinou cizinců v českých školách regionálního školství.“ (MŠMT, 2022)

„Z pohledu krajů má dlouhodobý podíl žáků s jiným než českým občanstvím nejvyšší počet Praha, následuje Středočeský kraj. Ve školním roce 2021/22

tvořili žáci s cizím státním občanstvím téměř desetinu všech žáků základních škol v hlavním městě (9, 7 %). S velkým odstupem pak byla Praha v žebříčku následována krajem Plzeňským (4, 8 %) a Karlovarským (4, 7 %). Více než tříprocentní byl jejich podíl též v kraji Středočeském (3, 3 %) a Libereckém (3, 2 %). V ostatních krajích činil podíl cizinců 2, 5 % či méně. V kraji Olomouckém, Moravskoslezském a Zlínském přitom dosáhl podíl žáků základních škol cizí státní příslušnosti jen cca jednoho procenta. Velký nárůst se zaznamenal počátkem roku 2022, zahájením válečného konfliktu na Ukrajině. Nyní lze očekávat, že ve statistikách k 30. 9. 2022 počet žáků ukrajinského státního občanství naroste skokově.

Odhlédneme-li od relativních ukazatelů, pak byl ze všech krajů nejvyšší počet Slováků, Ukrajinců i Vietnamců v Praze (1 452, resp. 3 908, resp. 1 501).

- ze Slovenska vzdělávajících navštěvovalo 25, 6 %
- z ukrajinských žáků 40, 5 %
- z vietnamských žáků pak 25, 7 %

Naopak nejmenší počet ukrajinských a vietnamských žáků základních škol byl v kraji Zlínském (97, resp. 95) a nejméně žáků Slováků bylo v kraji Královéhradeckém (110). Co se týče jiných, méně častých státních občanství, v Moravskoslezském kraji zaujímali mezi cizinci v základních školách více než pětinu příslušníci jiných států Evropské unie, než je Slovensko (22, 8 %, pravděpodobně mezi nimi budou dominovat polští žáci). Naopak v kraji Ústeckém bylo mezi cizinci takových žáků jen 5, 8 %. Žáci, než je Ukrajina, zaujímali mezi cizinci nejvyšší podíl v Praze (15, 9 %) a nejmenší naopak v kraji Pardubickém (3, 9 %). Nakonec žáci z mimoevropských států kromě Vietnamu tvořili mezi cizinci nejvyšší podíl v kraji Libereckém (21,9 %) a Pardubickém (17,7 %) a naopak nejmenší v kraji Plzeňském (3 %).“ (ČSÚ, 2022)

„V slovenskom vzdelávacom systéme (materské, základné, stredné školy – bežné aj špeciálne) bolo v školskom roku 2019/2020 evidovaných 5179 detí cudzincov a v školskom roku 2020/2021 už 6777.“ (Štandardy Národný projekt. Vzdelanie žiakov cudzincov 2022, s. 1)

Demograficky podobné je soustředování se cizinců do hlavních měst u obou států. Vidíme však jasné měřítko, že na Slovensku nepobývá tak obrovský počet cizinců, jak je to v České republice. Z výše uvedených statistik vyplývá, že se počty žáků s OMJ za poslední tři roky výrazně navýšily ve všech krajích České republiky, zejména pak v hlavním městě a v dalších větších městech. Roli hraje zejména poměrně dobrá ekonomika státu a široký trh práce, na kterém rodiče žáků s OMJ hledají uplatnění. Občané Ukrajiny, kteří nedisponují jazykovým vybavením států západní Evropy, si za cílové země vybírají spíše sousední krajiny jako je Polsko, Česká republika a Slovensko, které jsou jim jazykově blízké.

3. Legislativní dokumenty vztahující se ke vzdělávání žáků s OMJ

V tomto tematickém celku se zaměříme na stávající legislativní dokumenty, které upravují postavení a podporu žáků s OMJ na základních školách. Vybrané vyhlášky okomentujeme vlastními poznatky vycházející z praxe na jedné základní škole. V závěru této kapitoly srovnáme pro zajímavost klíčová ustanovení se systémem vzdělávání cizinců, který je nastaven na Slovensku, ačkoliv to není předmětem naší práce.

Mezi klíčové legislativní dokumenty se řadí:

- Školský zákon 561/2004 Sb.
- Vyhláška ke školskému zákonu č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky ve znění platném ke dni 1. 9. 2019
- novela zákona vyhlášená pod č. 20/2023 Sb. Lex Ukrajina – zákon vycházející z mezinárodního práva o některých opatřeních v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny vyvolaných invází vojsk Ruské federace

Dokládáme pasáže, které se primárně vztahují na cílovou skupinu našeho zájmu, tj. žáky s OMJ na základních školách.

Školský zákon 561/2004 Sb.

Nejdůležitějším dokumentem ohledně vzdělávání je zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů. Školský zákon zaručuje (nejenom) dětem uprchlíků stejný přístup ke vzdělávání jako občanům České republiky.

„Každé dítě naší společnosti má právo na bezplatné vzdělávání, jenž je založeno na zásadách rovného přístupu každého státního občana České republiky nebo jiného členského státu Evropské unie ke vzdělávání bez jakékoli diskriminace z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry a náboženství, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu a zdravotního stavu nebo jiného postavení občana.“ (561/2004 Sb. Školský zákon).

- „§ 2 Zásady a cíle vzdělávání (1) Vzdělávání je založeno na zásadách a) rovného přístupu každého státního občana České republiky nebo jiného členského státu Evropské unie ke vzdělávání bez jakékoli diskriminace z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry a náboženství, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu a zdravotního stavu nebo jiného postavení občana.“ (Školský zákon č. 561/2004 Sb. s. 1)
- § 20 školského zákona vykládá, že občané Evropské unie a třetích zemí a jejich rodinný příslušníci mají přístup ke vzdělávání na základních školách, k jazykovému vzdělávání, uměleckému vzdělávání a také přístup ke školským službám jako je stravování nebo k návštěvě zájmového vzdělávání. Musí k tomu doložit právo pobytu na území ČR na víc jak 90 dnů anebo pokud patří mezi osoby požívající dočasné ochrany. Těmto žákům škola poskytne bezplatnou jazykovou přípravu, přizpůsobenou jejich potřebám. Rovněž je tu zahrnuto, že Krajský úřad zajistí přípravu pedagogických pracovníků

uvedené vzdělávání poskytovat. Ministerstvo stanoví právním předpisem formu, obsah a organizaci bezplatné přípravy.

Vyhláška 48

Tato vyhláška o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky stanovuje organizaci školní docházky a dotýká se jazykové přípravy pro žáky s OMJ.

- § 10 Určená škola vykládá, že škola, která poskytuje jazykovou přípravu je škola, kterou zřizuje obec, kraj nebo svazek obcí, která je na seznamu škol určených k poskytování jazykové přípravy. Od 1. září roku 2021 platí, že na seznam škol je zařazena taková škola, u níž počet cizinců na celkový počet žáků je alespoň 5 %. V každém správním obvodu musí být alespoň jedna taková škola a ta je pro ostatní školy školou spádovou. Nebo krajem vybranou školou může být také ustanovena ta škola, která má alespoň 5 vícejazyčných žáků, a i již v minulosti se výukou vícejazyčných žáků zabývala, má k takovému vzdělávání zkušenosti a také prostory pro individuální výuku.

Uvedme konkrétní příklad z praxe naší školy: na naší škole tvoří podíl žáků s OMJ 7 %. Jsme školou krajem určenou a měli bychom být spádovou školou i pro ostatní žáky s OMJ pro Prahu 9. Tuto podmínku plníme na základě svých dostupných kapacit. Na naší škole působí dvojjazyčná školní asistentka.

- § 11 Zařazení žáka do skupiny pro jazykovou přípravu se vztahuje na žáky-cizince, kteří na území ČR si plní povinnou školní docházku v době kratší než 12 měsíců. Dle ustanovení ředitel školy zařazuje žáka do této skupiny pro jazykovou přípravu na základě žádosti svých rodičů, a to nejpozději do 30 dnů od podání žádosti. Součástí žádosti je, zda se žák přípravy bude účastnit prezenčně nebo distančně. Žák absolvuje jazykovou přípravu pouze v tom kraji, kde školu navštěvuje. Pokud z organizačních důvodů nemůže ředitel školy zařadit žáka ke vzdělávání, neprodleně o této skutečnosti informuje Kraj.

Podle místa pobytu přijímá naše škola všechny žáky s OMJ a poskytuje jim bezodkladně jazykovou přípravu.

- § 11a Skupina pro jazykovou přípravu vykládá, že ředitel školy zřizuje pro skupinu nebo skupiny jazykovou přípravu. Ředitel školy do jednoho týdne po přijetí žáka k povinné školní docházce vyzve zákonné zástupce o možnosti poskytnutí jazykové přípravy. Skupina pro jazykovou přípravu má nejméně 1 žáka a nejvíce 10 žáků. Skupina může mít i více než 10 žáků, ale nesmí to ovlivnit kvalitu výuky.

Praxe na naší škole je taková, že při nástupu žáka do školy, obdrží rodiče do jednoho týdne písemný Dokument zvaný „Individuální souhlas rodičů s činností školního dvojjazyčného asistenta“ (příloha č. 13), ve kterém uvádíme, do jaké skupiny žáka zařadíme a v jakém čase jazyková intervence proběhne. Žáky řadíme do skupin nejlépe podle věku a úrovně jazyka. Máme vytvořené skupiny pro jednotlivce i více početné skupiny, nejvýše máme 8 žáků v jedné skupině.

- § 11b Organizace jazykové přípravy vykládá, že celková délka jazykové přípravy je nejméně 100 hodin a nejvíce 200 po dobu nejvýše 10 měsíců výuky. Zahájení výuky předchází vstupní test jazykových znalostí. Délku jazykové přípravy určuje ředitel školy. V odůvodněných případech lze na základě rozhodnutí ředitele délku jazykové přípravy prodloužit až do trvání 200 hodin. Jazyková příprava probíhá v době vyučování a žák je z hodin českého jazyka uvolněn. Se souhlasem rodičů může jazyková příprava probíhat i v odpoledním vyučování. V případě jazykové přípravy konané distančním způsobem, škola zajistí žákovi přístup ve škole k informačním technologiím. Rozsah jazykové přípravy se zaznamenává do dokumentace školy, v níž žák plní povinnou školní docházku. Pokud žák navštěvuje jazykovou přípravu v jiné škole, než ve které plní školní docházku, jsou školy povinné si informace o žákovi sdílet.

Po přijetí nového žáka do naší školy, provádíme s žákem vstupní jazykový test (příloha 5), jehož obsahem je prověření si čtení krátkého úryvku a jeho porozumění. Jsou v něm základní otázky týkající se žáka

(jméno, věk, bydliště) a chceme přepis několika písmen z azbuky do latinky. Používáme doporučený test zveřejněný na stránkách NPI ([» Kurikulum \(npi.cz\)](https://www.npi.cz)). Ověřujeme si také dle absolvovaného ročníku úroveň anglického jazyka a matematiky. Podle toho se rozhodujeme, do jaké třídy bude žák přidělen, nejčastěji ho zařazujeme o ročník níže, aby měl lepší prostor na výuku druhého jazyka. Následně rozhodneme, do jaké jazykové skupiny jej zařadíme, popř. jak mu nastavíme individuální výuku. Naše zkušenosti s přijímáním nových žáků do naší školy jsou takové, že k nám nastupují žáci s neznalostí nebo nedostatečnou úrovní českého jazyka a neovládají latinku ve čtecí ani psané podobě. Máme zkušenosti, že pokud máme jednu vyučovací hodinu denně, žáci se naučí latinku během čtyř měsíců. Bez ohledu na úroveň jazyka, naše škola všem nově přichozím nabízí 200hodinový jazykový fond příprav. Žákům s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka poskytujeme jazykovou přípravu 2 až 3x týdně. Takže za školní rok na žáka vychází cca 140 hodin podpůrných hodin. Pokud i po vyčerpání stanoveného počtu hodin cítíme, že žák nadále potřebuje podporu, je mu dle domluvy dále poskytována. Máme zkušenost, že většinou až po 3-4 letech se žáci s OMJ osamostatňují a naši další pomoc v jazyce nepotřebují.

V návaznosti na ozbrojené konflikty na území Ukrajiny vyvolanými invazí vojsk Ruské federace se parlament České republiky usnesl na přijetí několika nových zákonů:

LEX UKRAJINA

„Zákon č. 67/2022 Sb., o opatřeních v oblasti školství v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny vyvolaných invazí vojsk Ruské federace ze dne 17. března 2022 se týká opatření v oblasti školství. Zákon mimo jiné udává řediteli školy povinnost přijmout žáka s místem pobytu ve školském obvodu příslušné základní školy, pokud má volnou kapacitu. Pokud v dané škole není volná kapacita, přechází tato povinnost na zřizovatele, pokud zřizovateli není známa volná kapacita v předškolním nebo základním vzdělání, má povinnost informovat Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy, které, s přihlédnutím k místu pobytu, určí k

povinnému vzdělávání jinou školu. Zákon dále stanoví termín pro podání přihlášky a zápis pro žáky cizince, který je odlišný od zápisu ostatních žáků. Zákon umožňuje řediteli přistoupit ke změně vzdělávacího obsahu školního vzdělávacího programu nebo akreditovaného vzdělávacího programu po dobu nezbytně nutnou, pokud je to potřebné. S ohledem na mimořádnou situaci zákon dává výjimku pro přijímání pedagogických pracovníků.“ (Směrnice rady EU, 2022)

V případě ukrajinských žáků bez předchozí znalosti českého jazyka upravujeme vzdělávací obsah zejména v předmětech český jazyk, vlastivěda nebo přírodověda.

- Novela zákona vyhlášená pod č. 20/2023 Sb. umožňuje:
- prodloužení dočasné ochrany do 31. 3. 2024 a návazně prodlužuje platnost všech pravidel obsažených v Lex Ukrajina pro oblast regionálního školství až do 31. 8. 2024 - úpravu pravidel pro pořádání tzv. zvláštního zápisu do prvních tříd základních škol a k předškolnímu vzdělávání pro děti s dočasnou ochranou. V minulém školním roce byl zvláštní termín zápisu povinný, pro následující školní rok bude pouze dobrovolný. O tom, zda škola zvláštní zápis uskuteční či zda bude jeden společný termín pro všechny, rozhoduje ředitel školy po dohodě se zřizovatelem.
- ustanovovat možné úpravy vzdělávacího obsahu a vztahovat ho na žáky, kteří jsou v adaptační fázi, tzn. vzdělávají se ve škole v ČR méně než 1 rok a u ostatních žáků je žádoucí, aby byli již vzděláváni od 1. 9. 2023 plně v souladu s rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání (RVP ZV).

Na naší škole se paní ředitelka rozhodla udělat jednotný zápis jak pro české žáky, tak pro žáky s OM. Zápis je vyhlášen na 10. 4. 2024.

V rámci školního systému se žáci s OMJ řadí mezi žáky se speciálně vzdělávacími potřebami, neboť neznalost vyučovacího jazyka se považuje za zásadní překážku v jejich vzdělávání a mohou jim být poskytována podpůrná opatření. Proto jsme si na další zákony a vyhlášky vymezili další podkapitolu, ve které to podrobněji vyličíme.

3.1. Žáci se speciálně vzdělávacími potřebami

- § 16 školského zákona vykládá, že tito žáci mají být vzdělávání podle dalších speciálních vzdělávacích potřeb (SVP). Na paragraf 16 navazuje vyhláška č. 27/2016 o vzdělávání žáků s SVP a žáků nadaných, kterým mohou být taktéž poskytována ještě další podpůrná opatření. Sem patří také děti uprchlíků.
- novelizovaný školský zákon 82/2015 Sb., kterým se mění zákon č.561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání, spolu s vyhláškou 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. Mluvíme o prvních třech podpůrných opatřeních, tedy o takovém nastavení pomoci, která v krátké době má přispět k jejich školní úspěšnosti.

Podpůrná opatření

V rámci vyhlášky 27/2016 Sb. mají žáci s OMJ nárok na tři z pěti tzv. podpůrných opatření. To jsou takové nástroje ve výuce, které použije samotná škola anebo je navrhne Speciální pedagogické centrum (a dále SPC) nebo Pedagogicko-psychologická poradna (a dále PPP).

Uveďme si, které to jsou:

První stupeň podpůrných opatření

„První stupeň podpůrných opatření nastavuje škola bez doporučení školského poradenského zařízení a opatření nemá normovanou finanční náročnost. První stupeň podpůrných opatření je určen žákům s pokročilou znalostí češtiny, kteří potřebují podporu především v jednotlivých předmětech a ke kompenzaci mírných obtíží postačí mírné úpravy v režimu školní výuky a domácí přípravy. Plán pedagogické podpory obvykle vytváří třídní učitel a výchovný poradce či jiný pracovník Školského poradenského pracoviště (ŠPP) ve spolupráci se všemi učiteli, kteří daného žáka učí. S Plánem pedagogické

podpory jsou seznámeni všichni učitelé a rodiče žáka jej berou na vědomí. Po třech měsících se plán vyhodnotí a pokud se ukáže, že funguje, pokračuje se v jeho naplňování. V opačném případě škola požádá se souhlasem rodičů o vyšetření ve Školském poradenském zařízení (ŠPZ).“

Nyní zmíníme, jaká opatření lze využít v rámci prvního stupně:

- plán pedagogické podpory
- pedagogická intervence (např. doučování, dovysvětlení)
- úpravy metod výuky a organizace vzdělávání (např. grafická vizualizace obsahu, aktivace předchozích znalostí a zkušeností pomocí myšlenkových map)
- důraz na podporu jazykového rozvoje v rámci jednotlivých předmětů (např. propojování obsahového a jazykového cíle)
- vedení slovníků, zapojení výukových materiálů pro žáky s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka do výuky.

Na naší škole není zvykem, aby se u jednotlivých žáků s OMJ dělala Plán pedagogické podpory (dále jen PLPP). Dělá se to na žáky, kde po delší době nezaznamenáváme žádný posun nebo dojde k jejich stagnaci ve vzdělávání. A to spíše na druhém stupni, protože je tam větší obsah učiva. Obsah PLPP stanovují většinou tři lidé: třídní učitel, vyučující českého jazyka a dvojjazyčná školní asistentka. PLPP se zpravidla vystavuje na začátku školního roku a jeho sledovací období se stanovuje buď na 3 měsíce nebo na půl roku a je podepsán zákonnými zástupci žáka. Na naší škole jsme PLPP využili u jednoho žáka (příloha č. 6).

U ostatních žáků si dvojjazyčná asistentka ve spolupráci s učiteli českého jazyka a na základě časově tematických plánů třídy vytváří vždy na začátku školního roku výukové cíle pro jednotlivé žáky se sledovanou dobou půl roku. Tyto plány a jejich plnění vidí, jak samotní žáci, kteří je mají nalepené ve svých sešitech, ale také rodiče, kterým se to posílá emailem. (přílohy č. 7-11) Žákům nabízíme opatření formou doučování, které provádí dvojjazyčná školní asistentka. Učitelé vyučovacích předmětů poskytují v odpoledních hodinách žákům konzultace, pokud mají v učivu nesrovnalosti a potřebují látku

dovysvětlit. žákům je rovněž dovoleno ve výuce požívat překladový slovník a zařízení k překladu. Samozřejmostí jsou názorně demonstrační metody výuky, které používáme pro celý třídní kolektiv, ve fyzice, dějepisu a v přírodopisu kolegové vytváří žákům s OMJ poznámky šité jim na míru.

Druhý stupeň podpůrných opatření

„Druhý stupeň podpůrných opatření je poskytován žákům s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka na základě doporučení Pedagogicko-psychologické poradny. Na II. stupni může docházet k úpravě organizace a metod výuky, hodnocení žáka a případně využití IVP. Žáci mají například nárok na 3 hodiny češtiny týdně, nejvýše však 120 hodin ročně na ZŠ a SŠ, úpravu obsahu vzdělávání a speciální učebnice. Úprava očekávaných výstupů se v tomto stupni opatření nepředpokládá. Druhý stupeň také navrhuje podporu sociokulturní adaptace. V části věnované hodnocení se praví: hodnocení vychází ze zjištěných specifíků žáka např. neznalost vyučovacího jazyka a nastavují se taková kritéria hodnocení, které žákovi umožní dosahovat osobního pokroku – například formativní hodnocení. Intervence ve druhém stupni zahrnuje podpůrná opatření spočívající v zajištění předmětu speciálně pedagogické péče (1 h /týdně) a v zajištění pedagogické intervence (2 h/týdně). Obsah učiva může být v odůvodněných případech modifikován, výstupy a výsledky vzdělávání se mohou modifikovat pouze pro žáky s lehkým mentálním postižením. Pracuje se s posilováním výuky tam, kde žák selhává s využitím pedagogické intervence. Žák má také například nárok na 2 hodiny pedagogické intervence a 2 hodiny speciálně pedagogické péče týdně.“

Opatření v rámci druhého stupně:

- výuka češtiny jako cizího (druhého) jazyka 3 hodiny za týden, nejvýše však 120 hodin
- úprava obsahu vzdělávání – individuální vzdělávací program (IVP)
- úprava hodnocení (např. zohlednění jazykové bariéry, přednostně formativní hodnocení vzhledem k individuálním cílům)

- přizpůsobení organizace a metod výuky (např. grafická vizualizace obsahu, aktivace předchozích znalostí a zkušeností pomocí myšlenkových map)
- speciální učebnice a pomůcky (učebnice češtiny jako cizího/druhého jazyka, slovníky, výukové aplikace)
- pro žáky s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka a diagnostikovanými projevy poruch učení a koncentrace – 1 hodina speciálně pedagogické péče.

Na naší škole jsme IVP plán využili pouze u jednoho žáka z Ukrajiny, který je už v 9. ročníku. Byl odeslán do SPC, které doporučilo nepsat diktáty a nehodnotit diakritiku a interpunkční znaménka, neboť žák má značně oslabené sluchové centrum. Tento žák se v České republice narodil a od první třídy hovoří plynou češtinou.

Každý nově příchozí žák je zařazen do skupiny pro výuku českého jazyka jako druhého jazyka. Na naší škole se žáci s OMJ hodnotí zohledněním, tedy přihlížíme na pravopisné chyby, které nejsou v moci žáků se v krátké době naučit a zpětná vazba na zvládnutí a pochopení učiva se jim dostává stejnou formou, jako i českým žákům, tedy formativním způsobem.

Třetí stupeň podpůrných opatření

„Třetí stupeň podpůrných opatření je poskytován dětem s neznalostí vyučovacího jazyka, což může vyžadovat úpravy v metodách práce, organizaci a průběhu vzdělávání, úpravě školního vzdělávacího plánu (ŠVP) a hodnocení žáka. Žáci mají například nárok na 3 hodiny týdně výuky českého jazyka, nejvýše 200 h na ZŠ, úpravu obsahu vzdělávání, speciální učebnice a pomůcky a také například asistenta pedagoga.“

Uvedme i zde možnosti, se kterými může škola pracovat:

- výuka češtiny jako cizího/druhého jazyka 3 hodiny za týden, nejvýše však 200 hodin,
- úprava obsahu vzdělávání – IVP

- úprava hodnocení (např. zohlednění jazykové bariéry, formativní hodnocení vzhledem k individuálním cílům)
- přizpůsobení organizace a metod výuky (např. grafická vizualizace obsahu, aktivace předchozích znalostí a zkušeností pomocí myšlenkových map)
- speciální učebnice a pomůcky (například češtiny jako cizího/druhého jazyka, slovníky, výukové aplikace, komunikační karty)
- pro žáky s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka a diagnostikovanými poruchami učení a koncentrace – 2 hodiny předmětu speciálně pedagogické péče
- zejména pro žáky s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka a se závažným zdravotním postižením (se závažnými poruchami chování, poruchou autistického spektra a souběžným postižením více vadami) asistent pedagoga, případně sdílený asistent pro více žáků
- podpora dalším pedagogickým pracovníkem na 0,5 úvazku
- podpora školním psychologem a školním speciálním pedagogem na 0,5 úvazku

Na naší škole je převaha žáků, kteří by vyžadovali nejvyšší stupeň PO. V tomto směru se však potýkáme s neochotou SPC nebo PPP žáky s OMJ vyšetřit. Nejčastějším důvodem odmítnutí je nedostatečná znalost českého jazyka, která je nezbytná pro kvalitní vyšetření. Proto se v naší škole, zejména se jedná o práci dvojjazyčné asistentky, snažíme přispět maximální měrou k jejich vzdělávání. Intenzitu výuky nastavujeme dle neznalosti, na základě vstupního testu a schopnosti porozumět mluvenému. Rovněž se snažíme zařadit žáka s OMJ do třídy, kde pracuje asistentka pedagoga a využíváme ji pro žáky s OMJ jako sdílenou. V případě potřeby jsou těmto žákům k dispozici i vyučující českého jazyka, kteří jsou ochotní obtížné jevy ještě dovysvětlit. Vyjímaje tvorby IVP, naplňuje naše škola všechny doporučené body podpůrných opatření.

Slovenská republika taktéž poskytuje pro žáky s OMJ jazykovou přípravu, mluví o kurzech dvojího druhu, základní a rozšiřující. Základní kurz

trvá 8 týdnů a představuje 32 hodin, ale lze jej prodloužit dle potřeby o další 4 týdny. Žák by měl dosáhnout úrovně A2. Rozšiřující kurz trvá 12 týdnů a představuje 48 vyučovacích hodin, které lze dle individuálních potřeb protáhnout až na 16 týdnů. Žák by měl zde dosáhnout jazykové úrovně B2. Organizačně a finančně to zařizuje Regionální úřad školské správy nebo ministerstvo vnútra SR.

4. Hodnocení žáků § 14

Pro lepší přehlednost věnujeme hodnocení žáků S OMJ v naší práci samostatnou kapitolu.

Hodnocení je velmi významnou součástí vyučovacího a vzdělávacího procesu, kterým každý žák prochází během povinné školní docházky. Lze říct, že hodnocení je zpětná vazba žákovi na jeho práci. Má charakter informativní a zároveň motivační. Po příchodu žáka s OMJ do školy se doporučuje vysvětlit současný systém hodnocení, neboť každá země mívá odlišný systém hodnocení. V některých zemích se hodnotí písmeny, v jiných jako např. na Ukrajině mají až 12stupňovou hodnotící škálu. Mnoho pramenů doporučuje zejména slovní hodnocení.

(6) Při hodnocení žáků cizinců, kteří plní v České republice povinnou školní docházku, se úroveň znalosti českého jazyka považuje za závažnou souvislost podle odstavců 2 a 4, která ovlivňuje jejich výkon.

Do naší školy přichází žáci s různou úrovní českého jazyka. Přicházejí jazykem nedotčení, a tudíž ničemu nerozumí. Ale také ti, kteří už prošli základním kurzem. Z tohoto důvodu máme u nás ve škole jednotně nastavené pravidlo, že po dobu půl roku se žák neznámkuje a vyučující mu může poskytnout slovní hodnocení. Vycházíme ze slovního hodnocení doporučeného NPI z roku 2022. (Příloha 9 a 12). Zvykem je, že u žáků na druhém stupni se upravují také písemné testy, zadání se jim značně usnadňuje. Na prvním stupni se snažíme vytvářet testy tak, aby žáci mohli co nejvíce využít názorně

demonstračních materiálů, tedy spojit obrázky mezi sebou nebo určitá jednoduchá slova do textů doplnit.

(2) „Při použití slovního hodnocení se výsledky vzdělávání žáka v jednotlivých povinných a nepovinných předmětech stanovených školním vzdělávacím programem hodnotí tak, aby byla zřejmá úroveň vzdělání žáka, které dosáhl zejména ve vztahu k očekávaným výstupům jednotlivých předmětů školního vzdělávacího programu, ke svým vzdělávacím a osobnostním předpokladům a věku. Slovní hodnocení zahrnuje posouzení výsledků vzdělávání žáka v jejich vývoji, ohodnocení přístupu žáka ke vzdělávání i v souvislostech, které ovlivňují jeho výkon, a naznačení dalšího rozvoje žáka; obsahuje také zdůvodnění a doporučení, jak předcházet.“ (NPI, 2022)

(4) „Při hodnocení podle odstavce 3 jsou výsledky vzdělávání žáka hodnoceny tak, aby byla zřejmá úroveň vzdělání žáka, které dosáhl zejména ve vztahu k očekávaným výstupům jednotlivých předmětů školního vzdělávacího programu, ke svým vzdělávacím a osobnostním předpokladům a věku. Klasifikace zahrnuje ohodnocení přístupu žáka ke vzdělávání i v souvislostech, které ovlivňují jeho výkon.“ (NPI, 2022)

„Doporučujeme využívat zejména slovní hodnocení, a to i na vysvědčení. Školy, které nemají slovní hodnocení ukotveno ve školním řádu, si jej musí v tomto smyslu upravit. Upozorňujeme na skutečnost, že pokud by žák nemohl být hodnocen na konci 2. pololetí, a to ani v náhradním termínu, musí opakovat ročník. Tento důsledek není pro žáky cizince většinou žádoucí. Při hodnocení žáků cizinců na vysvědčení platí, že se zohledňuje jejich nedostatečná znalost vyučovacího jazyka, jak vyplývá z § 15 odst. 6 vyhlášky č. 48/2005 Sb.“ (Lex Ukrajina č. 67/2022 Sb. 15. 6. 2023)

Z naší zkušenosti při práci s žáky s OMJ můžeme říct, že žáci očekávají podobně jako jejich čeští vrstevníci zpětnou vazbu na svou školní práci. První půlrok žáky neklasifikujeme a dostávají od nás pouze slovní zpětnou vazbu prostřednictvím formativního hodnocení. Sdělujeme žákům i rodičům na třídních schůzkách, které oblasti ovládají a kde je potřebné více látku procvičovat. Po půl roce jejich adaptace je hodnotíme dvojitým způsobem,

sumativně a formativně. Slovní hodnocení vypracovává na každého žáka dvojjazyčná školní asistentka po domluvě s vyučujícím učitelem. V písemných pracích napříč oběma stupni žákům nehodnotíme diakritiku. Tu pouze opravíme zeleně a pomalu vedeme k jejímu osvojování. Rovněž tolerujeme přepisy v písmenech (azbuka vs. latinka). Pravopisné jevy, které se učí s ostatními žáky a mají je dostatečně procvičené, hodnotíme stejně jako u českých žáků. U složitější gramatiky, jako jsou koncovky vzorů podstatných jmen, bereme v potaz, že ukrajinští žáci mají u slov jiné rody, a proto jim usnadňujeme práce tím, že podstatná jména dáváme do 1. pádu a označujeme barevně (střední rod žlutě, ženský rod červeně apod.). Vyhýbáme se hodnocení známkou nedostatečný, raději volíme označení „nehodnocen“. Žákům se snažíme dodat okamžitou zpětnou vazbu a ukázat jim, co je správné, (a to správné ještě fixovat např. prostřednictvím domácí práce). Tento dvojitý způsob hodnocení se nám osvědčuje.

„Nároky na žáky, kteří již prošli adaptační fází, je potřeba postupně zvyšovat, aby neměli mezery ve vzdělávání a nekomplikoval se jim tak přechod do vyšších stupňů vzdělávání. Tito žáci by měli být již vzdělávání plně v souladu s RVP ZV, přičemž vzdělávací obsah Českého jazyka a literatury bude nadále přizpůsoben jejich možnostem. Hodnocení Nadále platí, že při hodnocení žáků je potřeba zohledňovat všechny souvislosti, které ovlivňují výkon žáka a je potřeba zohledňovat případnou nedostatečnou znalost vyučovacího jazyka jako závažnou souvislost, která ovlivňuje výkon těchto žáků (§ 15 odst. 6 vyhlášky č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, v platném znění). Je rovněž nutné zohlednit při hodnocení skutečnost, že tito žáci se v předchozím školním roce nemuseli vzdělávat plně podle ŠVP, ale měli upraven obsah vzdělávání. Nadále je vhodné využívat slovní hodnocení u těchto žáků. (Lex Ukrajina č. 67/2022 Sb. 15. 6. 2023)

Z našich zkušeností vyplývá, že teprve po třech letech školní docházky můžeme žákům s OMJ nastolit totožný výukový obsah, dle kterého se vzdělávají i čeští spolužáci. Počet žáků, kteří se u nás už tímto způsobem vzdělávají je 8 a jejich prospěch je velmi dobrý.

5. Možnosti financování jazykové podpory pro žáky s OMJ

„Vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem je financováno z několika zdrojů. Jedním z nich je příspěvek zřizovatele na každé dítě, které školu navštěvuje. Pokud školu navštěvuje žák s odlišným mateřským jazykem může si škola zároveň požádat o finanční příspěvek z programu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy nebo u některé nestátní neziskové organizace.“ (META, 2011) „Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy každý rok vyhlašuje rozvojové, resp. dotační programy. Do roku 2020 byl každoročně vypisován program Podpora vzdělávání cizinců ve školách, který byl určen na podporu integrace cizinců v povinném vzdělávání. Z této dotace 22 bylo možné hradit výuku českého jazyka, doučování českého jazyka, zabezpečení školních potřeb, včetně učebnic a učebních pomůcek určených pro výuku. Od roku 2021 jej nahradil dotační program Podpora aktivit v oblasti integrace cizinců v regionálním školství. Program je zaměřen na předškolní a základní vzdělávání, zvyšování efektivity vzdělávání českého jazyka, integrační volnočasové aktivity, odstraňování bariér a vzdělávání pracovníků. Mezi další dotační programy poskytovanými Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy patří Podpora vzdělávání cizinců v povinném předškolním vzdělávání a Podpora vzdělávání v jazycích národnostních menšin.“ (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2022) „Ministerstvo školství podle zprávy uvedené z loňského roku vyčlenilo na vzdělávání žáků s OMJ do základních škol 138 mil. Kč. Kromě této jednorázové podpory se do financování zapojují také kraje, které určují školy, do kterých se bude jazyková příprava soustřeďovat. Od září 2021 byl spuštěn systém financování a organizace jazykové přípravy pro žáky cizince. Jazykovou přípravu mají poskytovat výhradně školy určené příslušným krajským úřadem, který jazykovou přípravu financuje.“ (Inkluzivní škola, 2021)

I samotní ředitelé škol mohou požádat ministerstvo o finanční dotace/příspěvky pro pedagogický personál, který bude výuku provádět.

Hlavní město Praha podporuje aktivity na podporu integrace cizinců na území hlavního města Prahy a související publikační činnost. V letošním roce hlavní město Praha podpořilo například organizaci Meta o.p.s. – Společnost pro

příležitosti mladých migrantů, Centrum pro integraci cizinců, o.p.s., Integrační centrum Praha o.p.s., Organizaci pro pomoc uprchlíkům, z. s. a Charitu České republiky.

Společnost META o.p.s. zveřejňuje možnosti financování na těchto platformách:

- Národní plán obnovy (doučování) - Individuální nebo skupinové doučování českých i vícejazyčných dětí (netýká se adaptačních skupin), adaptační a socializační aktivity. Pro období leden–srpen 2023.
- Operační program Jan Amos Komenský – podpora personálních pozic (školní psycholog, asistent pedagoga, speciální pedagog, dvojjazyčný asistent atd.), rozvoj pedagogů i inovace ve vzdělávání. Pokud škola nedostane finanční prostředky na školního psychologa, bude jí nabídnuta podpora prostřednictvím pedagogicko-psychologických poraden. Je-li součástí školy také školní družina či školní klub, je možné ještě získat finance i na další aktivity. Pro období do 28. 4. 2023.
- Nadace charty 77 – vzdělání bez bariér ve školním roce 2022/23 - podpora handicapovaných a sociálně znevýhodněných dětí, které do České republiky přicházejí z oblastí zasažených válkou. Finanční příspěvky jsou určeny na podporu integrace ukrajinských žáků, na školní pomůcky, obědy ve školní jídelně, asistenty pedagoga a tlumočníky a na jejich školení, na osobní asistence, vybavení tříd a kompenzační pomůcky a také na volnočasové a integrační aktivity. Pro období do 31. 6. 2023.
- Adaptační skupiny pro děti cizince migrující z Ukrajiny – podpora adaptace a socializace ukrajinských dětí na české prostředí, podpora rozvoje jejich jazykových dovedností, zejména v českém jazyce, příprava dětí na nástup do českých škol, podpora jejich duševní pohody a duševního zdraví. Pro období do 31. 6. 2023.
- Hlavní město Praha poskytuje od roku 2019 finanční prostředky na program Výzvy č. 54 - Začleňování a podpora žáků s odlišným

mateřským jazykem II, školy mohou požádat o finanční prostředky na intenzivní kurzy češtiny, dvojjazyčné školní asistenty, interkulturní pracovníky/ komunitní tlumočníky, doučování žáků s OMJ, vzdělávání pedagogických pracovníků, projektovou výuku a další aktivity.

Naše škola k financování využívá v pořadí posledního programu z uvedeného výčtu, finančního programu Výzva 54. Nebo ve spolupráci s neziskovou organizací Inbáze a s finanční pomocí Evropské unie – Mosty ke školám III – plán k začleňování, jehož cílem je pomoci školám/pedagogům vytvořit systém začleňování dětí a žáků s OMJ a vytvořit plán multikulturní výchovy se zavedením a podporou komunitních aktivit.

6. Základní principy, metody a doporučení práce s žáky s OMJ

Než představíme doporučení, pojďme si nejdříve ujasnit, v čem je výuka češtiny jako druhého jazyka vycházející z kurikula Rámcového vzdělávacího plánu (RVP ZV) oproti běžně vyučovanému přemětu český jazyk odlišná.

„Češtinu jako druhý jazyk se učí děti i dospělí, kteří v ČR již žijí a potřebují si ji osvojit na vysoké úrovni, aby se ve svém novém domově mohli plnohodnotně začlenit do společnosti. Čeština se pro ně postupně stává druhým (ale někdy i třetím či čtvrtým jazykem). Děti se musejí jazyk naučit, aby mohly fungovat ve školním prostředí a ve výuce. V tomto případě jde o jazyk, který je specifický a často velmi akademický.“ (Bernkopfová, 2019, s. 15)

Žáci, kteří jsou obratní v komunikativním jazyce nemusí být zdatní v jazyce akademickém. Za akademický jazyk je považován výukový obsah jednotlivých předmětů, např. z oblasti vlastivědy, přírodovědy, ve kterých se očekává, že bude žák chápat souvislosti a neznámé termíny.

K představě využijeme modelu tzv. ledovce kanadského pedagoga a badatele J. Cumminse (2001), který vyvinul teorii a modely, které nám mohou pomoci pochopit vzájemné působení mezi jazykovým vývojem v kognitivní a v akademické oblasti.

Obrázek č.1

Zdroj: Cummins, J. Negotiating identities: Education for empowerment in a diverse society, 2001.

K tomu, aby žák byl schopen naučit se druhý jazyk, musí dobře ovládat svůj mateřský jazyk. Na jeho principech a strukturách bude stavět jazyk druhý. Ve výhodě jsou ti žáci s OMJ, kde je větší jazyková příbuznost dané země (např. slovanské jazyky).

Způsobů a doporučení, jak správně uchopit na školách výuku je řada. My uvedeme ty nejznámější a takové, ze kterých se nejčastěji na školách vychází.

V posledních deseti letech doznávají doporučení k práci a podpoře s žáky s OMJ značných proměn. Odkazujeme na metodická doporučení (Škodová; Šindelářová, 2012). Uvádí specifika národnostních menšin a způsoby, jakými by měl český učitel žáky v rámci třídy začlenit. Především zdůrazňují multikulturní osvětu celé třídy a vytváření dobrého klimatu ve třídě. Uvádí značnou výhodu, pokud žáci před příchodem na základní školu absolvují někde přípravný jazykový kurz, aby si osvojili základní komunikační témata, která budou mezi spolužáky a v běžné mluvě uplatňovat. Zmiňují příklady, pokud do škol přijdou žáci s neznalostí jazyka, k čemu mají učitelé přihlížet, co v samotném českém jazyku tolerovat (např. délky hlásek a měkčení prostřednictvím háčků, záměnu písmen azbuka vs. latinka). S ohledem na naše zkušenosti z praxe, v mnohém s autorkami souhlasíme.

V naší práci se budeme opírat o publikaci od Bernkopfové (2019, aktualizována v roce 2022), která nejlépe vystihuje aktuální jazykovou podporu s žáky s OMJ. K samotné četnosti výuky uvádí toto: „V případě začátečníků by výuka češtiny jako druhého jazyka měla být intenzivní. Máme na mysli intenzivní jazykovou výuku v dostatečném rozsahu, jaký dítě na své jazykové úrovni potřebuje, aby se co nejrychleji dokázalo zapojit do běžné výuky, ale která ho současně nadměrně nezatíží a nevyčerpá. Podle školské legislativy by jazyková příprava měla probíhat v kraji určených školách, do kterých žáci s OMJ musejí dojíždět ze svých kmenových škol, zpravidla v odpoledních hodinách po skončení výuky. Podle příslušné vyhlášky by celková délka jazykové přípravy měla být nejméně 70 hodin po dobu nejvýše 6 měsíců.“ (Bernkopfová, 2019, s. 62)

Uvedme hlavní doporučení plynoucí z publikace:

- ✓ Zařazování žáků do nižších ročníků, než do kterých chodili ve své původní zemi. Důvodem rozhodnutí bývá často snaha pomoci dítěti zvládnout vyučovací jazyk a mít na to více času. Další možností je zařazení žáka do odpovídajícího ročníku, ale chodí na vybrané předměty (nejčastěji na češtinu) o několik ročníků níže. Umístění do obdobného ročníku má zpravidla příznivý vliv při socializaci s vrstevníky.

S tímto tvrzením zcela souhlasíme a na naší škole to také takto praktikujeme. Z našich zkušeností vyplývá, že nejde jen o neznalost komunikativního jazyka, nýbrž také o učivo z matematiky a anglického jazyka, ve kterém jsou žáci zejména z Ukrajiny značně pozadu.

- ✓ Na základě doporučení pedagogicko-psychologické poradny lze rozložit jeden ročník vzdělávání na dva roky, a to v rámci 3. stupně podpůrných patření.

Toto na naší škole nepraktikujeme, je to i z důvodu vytvoření si vazeb na kolektiv a kamarády. Jsme si vědomi náročné životní situace, kterou nově přichozí žáci s odlišným jazykem prožívají. Proto se snažíme žáky zařazovat do tříd tak, aby postupovali co nejdéle v rámci jednoho kolektivu.

- ✓ Klima ve třídě, který je v rukou třídního učitele, ten musí vést ostatní žáky k přijetí nového žáka do kolektivu, žák se musí cítit ve škole bezpečně a nesmí se dostat do stadia, že se za svůj vlastní jazyk a kulturu svého národa stydí.

Souhlasíme a na toto téma navážeme v naší sedmé kapitole o multikultuře.

- ✓ Jazyková diagnostika žáka ihned po nástupu do školy. Následně vymyslí postup vzdělávání. Nelze doporučovat jednotný systém, každá škola se s tímto vypořádává po svém. Diagnostika určuje, jakou podporu dítě potřebuje: intenzivní podporu (10–15 hodin týdně), střední podporu (2–6 hodin týdně) nebo mu stačí jen pomoc a podpora od jednotlivých učitelů v rámci předmětů běžné výuky.

„Jazyková úroveň: A. Začátečníci a mírně pokročilí (přibližně do úrovně do A2) Doporučená intenzita výuky ČDJ: Samostatná výuka ČDJ 10–15 hodin týdně Jazykový cíl: Získání základní komunikativní úrovně, aby se dítě mohlo bez problémů porozumět v běžných životních situacích ve třídě, ve škole i mimo ni. Dítě by se také mělo naučit číst a psát a znát alespoň základní Děti s komunikativní úrovní češtiny, které potřebují další podporu. Dítě na této úrovni však zpravidla ještě neovládá akademický a odborný jazyk a potřebuje podpořit při osvojování slovní zásoby a frází (přibližně do úrovně B1/B2) Doporučená intenzita výuky ČDJ: Samostatná výuka ČDJ 2–6 hodin týdně Jazykový cíl: Prohloubení jazykových dovedností tak, aby dítě již mluvilo a rozumělo velmi dobře a dovedlo se zapojit do běžné výuky. Důraz klademe na rozvoj slovní zásoby a gramatiky, trénování psaní apod., postupně i na osvojování akademického a odborného jazyka.

Jazyková úroveň: B. pravidelné vyhodnocování jazykové úrovně, nejlépe po čtvrt roce, nejdříve lze zopakovat první diagnostický test, abychom zjistili pokrok, poté přidávat na náročnosti zvládnutých komunikačních okruhů, případného probraného učiva české mluvnice. V návaznosti na pokroku žáka se doporučuje zvýšení anebo snížení intenzity podpory.

Jazyková úroveň: C. Děti, které zvládají i náročnější slovní zásobu, ale potřebují podporu zejména v rozvoji akademického jazyka. Doporučená intenzita výuky ČDJ: Průběžná podpora v rámci jednotlivých předmětů běžné výuky ze strany učitelů. Děti je možné podpořit také doučováním a pedagogickou intervencí.“ (Bernkopfová, 2019, s. 64-65)

- ✓ Sepsání Plánu jazykové podpory (PJP) slouží k plánování a organizaci výuky ČDJ, doporučuje vycházet z jazykové diagnostiky žáka s OMJ.

Na žádost rodičů podle § 50 školského zákona lze dítě z výuky některých předmětů částečně uvolnit, aby se v této době mohlo věnovat češtině. Doporučuje se děti s nulovou nebo velmi malou znalostí češtiny částečně uvolňovat z hodin českého jazyka a literatury nebo naukových předmětů (dějepis, zeměpis, přírodopis apod.). Dítě se pak může do běžné výuky zapojovat postupně v závislosti na svém pokroku. K tomuto uvolňování potřebujeme doporučení od PPP.

V rámci výukových materiálů jsou doporučovány např. učebnice češtiny Škodové (2019), Wolters Kluwer ČR, a. s. (2010 a 2012), od Táborkové (2016), Jaurisové (2016) nebo Šustrové (2018)

6.1. Plány pedagogické podpory pro žáky s OMJ

Při práci s žáky s OMJ se nejčastěji využívají tyto tři druhy plánů pedagogické podpory:

- PJP (Plán jazykové podpory) – jedná se o plán, který využíváme v případě, že na základě jazykové diagnostiky budeme organizovat výuku ČDJ v době běžné výuky, zejména pro žáky s jazykovou úrovní A a B. Tento plán využijeme hlavně na přechodnou dobu, dokud neobdržíme doporučení od PPP na vzdělávání dle IVP. Máme-li doporučenou výuku ČDJ z PPP, můžeme cíle, témata a metodologii PJP přenést do IVP. PJP tedy může být využit jako příloha či součást IVP, případně i PLPP, pokud ho pro žáka tvoříme.

Tento druh jazykové podpory je na naší škole využíván spíše na II. stupni. A to spíše ojediněle. Nejčastějším důvodem jeho vyhotovení je stagnace žákova úsilí. Buď se vyhotoví na jeden předmět anebo na více předmětů a určí se v něm jaký rozsah úlev je žákovi poskytován. Většinou se sepiše na začátku školního roku, co žák ovládá a jaký je jeho další plán na rok. Mezi tím proběhne revize v pololetí a buď se něco doplní nebo nedoplní. (viz příloha 6).

- PLPP (plán pedagogické podpory) – jelikož je tento plán součástí podpory v 1. stupni podpůrných opatření, který neumožňuje úpravy obsahu vzdělávání, ani významné organizační změny (např. výuku ČDJ mimo třídu), využíváme tento plán zejména u žáků, kteří mají jazykovou úroveň C. Tito žáci potřebují především rozvíjet akademický jazyk, pravopis, gramatiku, psaní a čtení v rámci běžné výuky a při hodnocení potřebují jasná kritéria.

Již jsme zmínili v kapitole 3 v sekci podpůrných opatření, využili jsme tohoto nástroje u jednoho žáka, kde jsme shledali výraznou stagnaci ve výuce.

- IVP (Individuální vzdělávací plán) – tento plán mají žáci s žádnou nebo nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka na doporučení z PPP v rámci 2. a 3. stupně, zaměřuje se na rozvoj (akademického) jazyka, metody výuky, úpravy obsahu (např. organizaci výuky ČDJ), způsob zadávání a hodnocení výuky.

Na naší škole není zvykem, aby žáci s OMJ měli individuální vzdělávací plány, v praxi narážíme na to, že PPP nechce žáky s OMJ vyšetřit z důvodu jazykové bariéry.

6.1.1. Klíčové oblasti podpory

- ✓ Jazyk záměrně učíme ve všech předmětech – každý vyučovací předmět má specifickou slovní zásobu a používá vlastní jazykové prostředky. Jedná se o tzv. akademický jazyk. Ten učíme postupně všechny žáky, aby porozuměli obsahu výuky a dokázali se o něm vyjadřovat. U žáků

s OMJ se však nezaměřujeme pouze na terminologii, ale předvídáme všechna slova a fráze, která by pro žáky mohla být nová.

V naší škole se osvědčilo ponechávat žákům na odborné předměty buď překladové slovníky nebo tablety, kde si mohou neznámou terminologii ve svém jazyce dohledávat. Někteří učitelé nebo i asistenti, pokud jsou ve třídě s žákem s OMJ, předem vytáhnou žákům písemný přehled na složitá slovní spojení nebo slova, kterým by žák nemusel rozumět. U nových žáků poskytujeme komunikační kartičky, učitelé jsou již naučení, pokud jen žák na obrázek ukáže, vždy se mu vyhoví.

- ✓ Stavíme na tom, co žáci již umí. Žáci s OMJ nepřicházejí bez předchozích znalostí a dovedností. Těch si pravděpodobně ve svém mateřském jazyce osvojili ve škole i doma obrovské množství a na tyto dovednosti je důležité navazovat. Žáci díky tomu snáze pochopí, o čem se budeme učit. Tím jim umožníme zařazovat si nový obsah a jazyk do kontextu. Vhodné je využít zkušenosti a znalosti z jejich prostředí a kultury k jejich aktivaci, povzbuzení a k obohacení ostatních.

Zejména na doučování z českého jazyka dvojjazyčná asistentka pracuje s texty, pohádkami, které jsou dané menšině známé, začínáme s pohádkami O kohoutkovi a slepičce nebo O veliké řepě. Pokud hovoříme o svátcích a tradicích na Vánoce a Velikonoce, necháváme žáky pojmenovávat své události v jejich jazyce, používáme obrázky a sdělujeme česká pojmenování. Např. u velikonočních svátků mají Češi mazanec a Ukrajinci Pasku.

- ✓ Jako zdroj pro učení využíváme mateřský jazyk. Pro učení složitější látky je vhodné využívat výuku v mateřském jazyce. Ačkoli je v českých školách na rozdíl od zahraničí spíše výjimkou, aby byl k dispozici pedagog, který může pomoci s vysvětlením látky v mateřském jazyce, i tak můžeme žákům tuto zkušenost zprostředkovat. Pokud máme ve třídě více žáků se stejným jazykem, mohou si v pochopení pomoci navzájem. Žáci mohou mít k dispozici také výukové materiály a online zdroje v mateřském jazyce.

Nejčastěji toto využíváme na doučování českého jazyka, kdy ti, kteří např. pády pochopili, to vysvětlují těm, kteří ještě nevědí, co se po nich chce. U ukrajinských žáků je výhoda, že mnoho mluvnických jevů máme velmi podobných. Pokud jsou ve třídě dva žáci se stejným mateřským jazykem, necháváme jazykově pokročilejšího přetlumočit obsah výuku kamarádovi v jeho rodném jazyce.

- ✓ Vizualizujeme a jsme názorní „Ukázat žákům, co mají dělat, je často to jediné, co potřebují, aby úkol zvládli.“

Nejčastěji si ve výuce pomáháme pomocí interaktivní tabule. Neznámá slova vyhledáme v podobě obrázku, např. bobak je český bobr. Zpočátku jsme všechny předměty ve škole, ve třídě, na toaletách a v jídelně označovali polepy, tj. na vypínači bylo napsáno VYPÍNAČ apod.

- ✓ Pomáháme si skupinovou prací. Aktivní zapojení do výuky je důležité pro učení samotné, ale i pro osvojování jazyka, který žáci v menší skupině mohou používat v bezpečném prostoru a slyší jej v mnoha podobách. Mohou se zároveň doptat ostatních.

Skupinovou práci využíváme na naší škole často. Pro žáky s OMJ v rámci třídy s českými dětmi to znamená, že pokud neporozumí zadání učitele, mohou lépe pochopit vysvětlení od spolužáka anebo uvidí v samotném zpracování úlohy, jak se bude postupovat. A mohou se tak lépe zapojit. Někdy jim stačí ve skupinách jen poslouchat, časem se sami snaží zapojit a přispět do skupiny nebo v samotné prezentaci říct svoji myšlenkou.

- ✓ Ujistíme se, že jsou žáci schopni se zapojit. Je důležité, aby žáci věděli, co se od nich očekává, jak mají provést konkrétní cvičení a jakých cílů mají dosáhnout. Učení je mnohem smysluplnější a motivující, pokud žáci rozumí, co se budou učit. Pokud žák nerozumí instrukci či obsahu výuky, měl by mít možnost dát to (i nenápadně) najevo. Po zadání práce je dobré si porozumění u každého žáka ověřit. Lepší je společně udělat pár kroků.

Na naší škole se osvědčila přítomnost asistenta pedagoga (AP), který jako první navštíví žáka s OMJ a ujistí se, že rozumí zadaným pokynům učitele.

A může mu dopomoci v začátku vypracování úkolu. Nebo to mohou udělat společně. Pokud ve třídě AP není, je pomocníkem takového žáka jiný vrstevník nebo mu může pomoci učitel. Pokud na doučování zadáváme práci, od žáků neočekáváme odpověď. Rozumíme, ale chceme se dozvědět, jak budou ve své práci postupovat a případně jim v můžeme pomoci.

- ✓ Máme vysoká očekávání. Je důležité dávat žákům akademické a jazykové úkoly odpovídající jejich potenciálu, a to i v případě, že jejich jazyk na to není ještě dostatečně rozvinutý. Existuje totiž souvislost mezi očekáváním učitele a žakovým učením. Žák může ztratit motivaci, pokud jsou úkoly a výukový obsah příliš jednoduché. To je také jeden z důvodů, proč bychom žáky neměli posílat na výuku do nižších ročníků. Přílišné zjednodušení výuky může také zapříčinit, že se žáci jazykově nerozvíjejí na akademické úrovni. Pro rozvoj jazyka i obsahu je velmi důležité dát žákům prostor se o tématu vyjadřovat. Čím vyšší nároky na vyjádření budeme mít, tím více se budou jazykově rozvíjet.

Je obtížné odhadnout, kdy je daný úkol pro žáka ještě velmi jednoduchý a kdy náročnějšího charakteru. Ve svých hodinách dáváme dva typy úkolů. Nejdříve ty snazší, které zvládne vyřešit sám. Následně zadáváme úkoly složitější, u kterých poskytujeme podporu.

- ✓ Propojujeme mluvené a psané aktivity. Když se učíme psát v mateřském jazyce, umíme už výborně mluvit a bez problémů rozumíme téměř všemu. Tuto výhodu ovšem žáci s OMJ postrádají. Když mají něco napsat nebo přečíst, často nemají v daném tématu rozvinutý mluvený jazyk (neznají slovíčka ani fráze). Před psaním nebo čtením je tedy důležité využívat různé aktivity na rozmluvení, které žákům pomohou se do jazyka „dostat“. Může to být například diskuze nad obrázkem, videem, pokusem nebo jen prostou otázkou. Žáci si budou nejprve psát poznámky, ty prezentovat ostatním, a teprve poté utvářet složitější texty.

Tady se nám osvědčily úkoly typu „spoj, přiřad', zakroužkuj, označ.“ Poté pomocí jednoduchých sloves zapojujeme podstatná jména a snažíme se vytvořit jednoduché sdělovací věty, např. Kolo jede. Chodec chodí.

- ✓ Pokroky žáka pravidelně kontrolujeme a hodnotíme. Ptáme se, čemu žák rozuměl, co mu pomohlo, v čem měl problém. Ideální nástroj jsou žákovská portfolia; když žák vidí, co už všechno zvládl, působí to motivačně. Můžeme si vést záznamové archy, psát učitelský deník apod. Součástí kontroly pokroku by mělo být sebehodnocení žáků a také formativní zpětná vazba od učitele.

Splnění cíle společně se žáky odškrtáváme (pokud je žáci ovládají). Rovněž umožňujeme žákům sebehodnocení – jak se oni vidí, jaký mají ze své práce dojem, zda jim učivo jde.

- ✓ Žákům dáváme možnost k učení předem, kdykoli je to možné. Když máte v plánu číst příští týden článek, ukázkou z knihy apod., dejte žákům s OMJ text již teď. Pokud budete zítra sledovat video k výuce, pošlete odkaz žákovi již dnes. Jakmile žáci mají možnost se připravit předem, zvyšuje to významně jejich porozumění a zapojení v hodinách. Pokud měli čas se na materiály podívat předem, budou se v hodinách cítit mnohem lépe a jistěji.

Toto praktikujeme také u českých žáků, zejména u složitějších diktátů. Necháváme jim je doma přečíst nebo se i na psaní diktátu připravit. Uvědomujeme si, že je to jistý způsob práce s chybou. Můžou si ji uvědomit a do příště se jí vyvarovat.

- ✓ Žáky zapojujeme do výukových i společenských aktivit. Je nesmírně důležité, aby všichni žáci bez ohledu na svůj mateřský jazyk byli schopni se zapojit do aktivit ve třídě i ve škole. Jde o zásadní věc zejména pro psychickou pohodu žáků, ale i pro výukové cíle a jazykový rozvoj. Například je důležité, aby se žáci, kteří se teprve učí jazyk na komunikativní úrovni, mohli zapojit do exkurzí, výletů či sportovních aktivit.

Není zvykem naší školy, abychom žáky s OMJ ze společenských událostí tříd vynechávali. Spíše jsou to žáci s OMJ, kteří na podobné akce nechtějí chodit a nechávají se rodiči omlouvat.

- ✓ Žáky nenecháváme mluvit za celou jejich kulturu či zemi původu. Děti mají svůj unikátní příběh a zkušenosti. Je ovšem třeba mít na paměti, že podobně jako ani v Česku nežijí všichni stejně, ani ony nejsou reprezentanty své země původu. Pro výuku mohou však být zajímavé jejich přímé zkušenosti.

V našich hodinách se osvědčilo zajímat se o jejich rodnou zemi. Vždy jsme vytvořili srovnávací plakáty, např. na pohoří, na řeky, na zpěváky, herce apod. Vždy se snažíme vybírat témata tak, aby žák neměl pocit, že reprezentuje nyní svou zemi, ale aby mluvil sám za sebe, za své osobní postoje a hodnoty.

7. Multikulturní výchova na základních školách jako součást procesu začleňování žáků s OMJ

V následující kapitole zmíníme podstatu multikulturní výchovy (MKV). Našeho tématu se sice týká pouze okrajově, přesto jsme přesvědčeni, že má velké opodstatnění ve výuce při vzdělávání žáků s OMJ přinejmenším tím, že nenásilně pojí vztah mezi pedagogy, českými žáky a žáky s OMJ.

„Jsme lidé jedné země“ je nejen název publikace autorky Tolarové (2013), ale také věta, kterou používáme na českých školách stále častěji, pokud čeští žáci jsou znepokojení, proč zase do třídy nastoupí nový žák s OMJ. Vnímáme jako podstatnou součást celkového vzdělávání s žáky třídy o tomto mluvit a vysvětlovat jim novodobé změny, které se dějí nejen v České republice, ale celosvětově. Na školách jsme již poměrně zvyklí na žáky s OMJ, kteří jsou naší součástí, kteří hovoří téměř plyně česky a nevnímáme je nijak odlišně. Opačné je to u nově příchozích žáků, kteří do škol přichází s nulovou znalostí českého jazyka, na ty mohou ostatní děti pohlížet s jistou opatrností a

nedůvěřivostí. Proto jsou na celý pedagogický sbor kladeny nemalé nároky na vytvoření dobrého klimatu ve škole tak, aby se nově příchozí žáci v něm dobře cítili, získali jsme si vzájemnou důvěru, která je nesmírně důležitá, aby se novým žákům ve škole dobře dařilo a mohli být do budoucna úspěšní.

V následujících podkapitolách prezentujeme multikulturní výchovu a její hlavní cíle, které považujeme za klíčové pro začleňování žáků s OMJ na českých školách. Uvědomujeme si, že toto téma nesouvisí s naší diplomovou prací jen okrajově. Uchopení podstaty MKV na školách spolu s doporučeními k systému vzdělávání žáků s OMJ jde ruka v ruce. Zmíníme způsoby, jak pracovat při začleňování s žáky s OMJ a jak nám může multikulturní výchova významně pomoci v naší každodenní práci s naší vybranou skupinou žáků s OMJ.

7.1. Multikulturní výchova (MKV)

„Je edukační činnost zaměřená na to, aby učila lidi z různých etnik, národů, rasových a náboženských skupin žít spolu, vzájemně se respektovat a spolupracovat.“ (Hájková, 2005, s. 16).

MKV je od roku 2006 součástí kurikula stanoveného RVP jako průřezové téma a má místo současně na každé základní škole. V kapitole 6 jsme uváděli doporučení (Škodová a Šindelářová, 2012) při začleňování žáků s OMJ na školách. Ty především zdůrazňují multikulturní osvětu celé třídy a vytváření dobrého klimatu ve třídě.

„Na žáky s OMJ bývá nahlíženo jako na žáky s tzv. sociokulturním handicapem. Ten představuje omezení jedince v oblasti zkušeností, kdy každý člověk na základě své kulturní příslušnosti získává určité poznatky, dovednosti, rozvíjí konkrétní postoje, které se však mohou rozcházet s tím, co je prioritní pro majoritní společnost. Častý bývá propad úspěšnosti oproti domácímu prostředí.“ (Fritzová, 2019, s. 44)

„Cílem multikulturní výchovy je vést žáky k tomu, aby chápali kulturní specifickou příslušníků jiných etnických, náboženských a rasových skupin a tolerovali tyto odlišnosti.“ (Průcha, 2004, NPI online).

Jsme přesvědčení, že významnou úlohu v začleňování žáků s OMJ do třídního kolektivu je na bedrech třídního učitele a učitelů, kteří ve třídě učí. Považujeme za důležité, aby se učitelé sami v této oblasti vzdělávali a mohli přispět k celkově lepší atmosféře ve třídě.

Uvedme nyní ty nejdůležitější funkce MKV dle Hájkové (Hájková, 2005, s. 54):

- S multikulturní výchovou úzce souvisí také proces adaptace a začleňování žáků s OMJ do prostředí školy, třídy.
- Hlavním cílem multikulturní výchovy je rozvíjet u dětí princip rovnosti a rovných příležitostí ve vzdělávání. Jejím cílem je přimět majoritní společnost vnímat žáky s OMJ jako přirozenou odlišnost, a nikoliv jako lidi s handicapem.
- V integračním úsilí školy dochází navíc k hledání nových vyučovacích metod. Integračnímu trendu vychází vstříc škola, ve které se uplatňují vnitřně individualizované učební postupy a sledují se individualizované vyučovací cíle, ve které frontální výuku nahrazuje skupinové vyučování, konfrontaci a žákovskou soutěž střídá kooperace.

7.2. Způsoby začleňování žáků s OMJ do školního kolektivu

Důležitým tématem je život uprchlíků v nové zemi – tematika začlenění a potíží, na které azylanti narážejí, ale také potenciálu, který v sobě mají. Uprchlíky není možné vnímat pouze jako lidi, kteří potřebují

nejnutnější, případně humanitární pomoc, ale naopak jako lidi, kteří se sice přechodně ocitli ve velmi nevýhodném postavení, ale jinak jako všichni ostatní mají mít příležitost využít svůj osobní a profesionální potenciál. (Tollarová, 2013, s. 45)

Pro budoucí život migrantů sehrává zcela mimořádnou úlohu škola, ve které jsou formovány postoje k druhým lidem, utváří se zde sociální normy společnosti její hodnoty, tradice a zvyklosti. Z těchto důvodů je možné školu považovat za instituci, která hraje významnou úlohu v inter-etnické integraci mladých lidí. (Kostelecká, 2013, s. 11)

Způsoby začleňování žáků s OMJ do kolektivu dle Tollarové:

- Do kategorie zážitkových technik lze zařadit práci s filmovými ukázkami. Lze použít realisticky pojaté filmy nebo dokumenty. Můžeme také s filmem pracovat tak, že se žáci budou vžívat do určitých postav.
- Můžeme též využít problémové metody a postavit před žáky praktický problém, který musí buď samostatně, nebo ve skupině vyřešit. Tímto jsou více motivováni ke své práci. Žáci se učí formulovat a prosazovat své názory, komunikovat s lidmi s odlišným názorem a respektovat tyto názory.
- Hraní rolí je taktéž vhodnou metodou, žáci přejímají role policistů a migrantů a jsou postavení do určených životních situací.

Publikace uvádí, že pro přijetí žáka cizince do české školy, je nesmírně důležité nastavení správného klima ve třídě, jenž má zásadní vliv na duševní i fyzické zdraví žáků. Zvláště to platí u žáků cizinců, jejich celkovému působení na dané škole prospívá, pokud jsou respektováni ostatními studenty. Je třeba upozornit na skutečnost, že klima třídy vytváří nejen samotní žáci, ale také učitelský sbor školy. (Tollarová, 2013, s. 11-15)

V oblasti multikultury mohou velkou měrou školám pomoci neziskové organizace, které pomáhají nově příchozím cizincům při hledání práce, při úředních jednáních poskytují tlumočníky, nabízí též výuku českého jazyka jak pro děti, tak pro dospělé. Určitě chceme zmínit nejznámější organizaci META o.p.s., která působí nejen na internetové platformě, pořádá pro učitele webináře, jak pracovat s žáky s OMJ ve výuce, poskytuje tipy do výuky, sděluje, které didaktické pomůcky jsou pro jak staré žáky vhodné, na svých stránkách nabízí procvičování učiva, vytváří pracovní listy, které jednoznačně usnadňují práci učitelům.

Naše škola úzce spolupracuje s organizací Inbáze, se sídlem na Praze 2. Většina zaměstnanců jsou cizinci, kteří v České republice žijí dlouhou dobu a dokážou tak pomoci migrantkám a migrantům a jejich rodinám v životě v nové zemi. Inbáze nám v dubnu roku 2022 velmi pomohla s výukou češtiny jako druhého jazyka, pomohli nám v komunikaci s rodiči, pomohli nám v překladech školních dokumentů a založili u nás ve škole klub s ukrajinskou koordinátorkou, za kterou děti mohli kdykoliv odpoledne přijít a poradit se nebo si jen zahrát nějaké společenské hry. Jednou za rok k nám zavítají a máme tzv. multikulturní projektový den, vždy zaměřený na nějaký stát světa a žáci celé školy se podílejí na vzájemné spolupráci plnit zadané úkoly.

Obě organizace velmi pomáhají školám vyznat se ve vyhláškách a zákonech, týkajících se problematiky spojené s výukou žáků s OMJ, a také k lepší přehlednosti a pochopení systému vzdělávání žáků s OMJ. Bez jejich podpory by to pro samotné školy bylo velmi obtížné.

8. Shrnutí teoretické části

V teoretické části jsme za pomoci odborných zdrojů českých i zahraničních a aktuálních teoretických přístupů vymezili klíčové pojmy, vztahující se k našemu sledovanému tématu, tj. cílové skupině žáků s OMJ a jejich systematické podpoře. Stěžejní bylo představení stávajícího systému podpory žáků s OMJ dle aktuální legislativy a dále uvedení doporučených postupů a možností, jakým způsobem žáky s OMJ podpořit nejen ve

vzdělávacím procesu, ale i v začleňování do kolektivu třídy, školy. Teoretickou část jsme komentovali vlastními zkušenostmi ze základní školy, která je zařazena do výzkumu, a v níž autorka pracuje.

VÝZKUMNÁ ČÁST

9. Základní složky výzkumu

9.1. Výzkumný problém

Výzkumný problém, který je předmětem naší diplomové práce, vychází z teoretické části, kde byly popsány a pojmově vymezeny zásadní proměnné, které vstupují do sledované oblasti. Klíčovými proměnnými jsou aktéři našeho výzkumu a systém podpory žáků s OMJ na základních školách. Na základě výkladu teoretických přístupů k sledovanému tématu jsme stanovili formulaci deskriptivního výzkumného problému v podobě otázky následovně:

- Jakým způsobem přistupují základní školy k podpoře a vzdělávání žáků s OMJ?

9.2. Výzkumný cíl

Hlavním cílem předkládaného výzkumu je na zvoleném vzorku zanalyzovat a vyhodnotit stávající systém podpory žáků s OMJ na dvou vybraných základních školách prvního a druhého stupně. Dílčími cíli je zjistit, jak pedagogové systém podpory hodnotí, co shledávají za přínosné, v jakých oblastech spatřují případné nedostatky. Na základě analýzy získaných dat se pokusíme vyhodnotit, zda současně nastavený systém podpory je pro žáky přínosný a pro pedagogy přehledný a nápomocný.

Cíl byl zpřesněn a formulován prostřednictvím těchto výzkumných otázek:

- VO1: Jak pedagogové hodnotí systém podpory žáků s OMJ? Které oblasti podpory shledávají pedagogové jako přínosné a proč? Kde shledávají případné nedostatky a rezervy?
- VO2: Jakým způsobem školy financují podporu pro žáky s OMJ?
- VO3: Jaká podpůrná opatření pedagogové při své práci s žáky s OMJ využívají?
- VO4: Jakým způsobem pedagogové žáky s OMJ hodnotí?
- VO5: Jak pedagogové stanovují výukové cíle, a jakým způsobem sledují pokrok svých žáků s OMJ?
- VO6: Jaká jsou další doporučení pedagogů pro práci s žáky s OMJ? Které postupy se jim osvědčují?

V návaznosti na výzkumné otázky vyvodíme praktická doporučení pro praxi v běžných základních školách, které zmíníme v samostatné kapitole 14.

10. Design výzkumu

10.1. Charakteristika metodologického přístupu

V přípravné fázi jsme zvažovali, jakým způsobem metodologicky postupovat. Zprvu jsme zvažovali využití dotazníku, který by nám umožnil dotázat se na problematiku širšího spektra respondentů z různých základních škol napříč celou republikou. Získali bychom jistě velké množství dat, ale šlo by o data obecná a neumožnilo by nám to dostat se do naší problematiky hlouběji. Potřebovali jsme tedy zvolit takový přístup, který by nám nabídl konkrétní odpovědi zvolených respondentů, kteří mají zkušenosti v námi sledované oblasti. Proto jsme upřednostnili kvalitativní přístup, který se zabývá výkladem sociální reality a snaží se odkrýt význam, jenž je prezentován sdělovanými informacemi. Volba kvalitativní výzkumné strategie „definuje kvalitativní výzkum jako jev, při kterém výzkumník získává podrobný popis a

vhled při zkoumání jedince, skupiny, události, fenoménu, zkoumá fenomén v přirozeném prostředí; umožňuje studovat procesy; umožňuje navrhnout teorie; dobře reaguje na místní situace a podmínky; hledá lokální příčinné souvislosti; pomáhá při počáteční exploraci fenoménů.“ (Hendl, 2008, s. 50) Klíčové bylo prozkoumat sledovaný problém. Využití zkušeností respondentů na problém umožňuje nahlížet na životní příběh konkrétních aktérů. Je třeba respektovat subjektivitu člověka a sociálního dění. Vzhledem k tomu, že v naší práci porovnáváme přístup na dvou základních školách, využili jsme evaluační případovou studii, která se jeví jako výhodná pro výzkum v pedagogické sféře.

Cílem našeho šetření nemůže být vzhledem k povaze tématu zevšeobecnění zjištěných výsledků, jak je to typické u kvantitativního výzkumu, ale snaha o popis sledovaného jevu v konkrétním kontextu. Naše šetření staví především na obsahové analýze školních dokumentů, sestavených kazuistikách a zkušenostech respondentů, jejichž výpovědi se pokusíme kategorizovat, vysledovat obecné principy, přístupy k sledovanému problému, upozornit na důležité aspekty, naznačit případné tendence apod.

Zahájení výzkumné činnosti předcházelo studium teoretických zdrojů a empirických studií na téma vzdělávání žáků s OMJ na základních školách. Formulovány byly hlavní cíle výzkumu. Následovala vlastní výzkumná práce: výběr výzkumného vzorku, volba metodologických nástrojů, sběr dat, analýza a interpretace zjištěných dat. Přes všechna úskalí a limity kvalitativního přístupu se nám uvedený postup jeví jako vhodný s ohledem na téma práce a její cíl. Vycházíme z tvrzení také Švaříčka: „jde o to do hloubky a kontextuálně zakotveně prozkoumat určitý široce definovaný jev a přinést o něm maximální množství informací.“ (Švaříček, 2014, s. 24)

10.2. Etické aspekty výzkumu

Rozhovory, stejně tak jako všechny další údaje získané ze základních škol, jsou anonymizovány, aby nemohlo dojít ke spojení konkrétních osob s výsledky výzkumu. Všichni respondenti včetně vedení škol souhlasili se zpracováním rozhovorů a uveřejněním zjištěných výpovědí a dat pouze pro

účely diplomové práce. Audiozáznam byl po přepsání rozhovorů vymazán a přepisy rozhovorů byly skartovány. Rovněž ve zkoumaných školních dokumentech a kazuistikách zamlčujeme jména žáků, aby nemohlo dojít k jejich identifikaci.

10.3. Výzkumné nástroje

S ohledem na téma, a především na základě formulace cílů diplomové práce, byly zvoleny tyto metodologické nástroje: polostrukturované rozhovory, doplňujícími technikami je obsahová analýza vybraných školních dokumentů a kazuistiky vybraných žáků.

Rozhovory byly vedeny v prezenční formě na základě předem připravených otevřených otázek s pedagogickými pracovníky vybraných základních škol. Připravené otázky byly v průběhu rozhovoru v případě potřeby doplňovány a dále rozváděny tak, aby došlo k lepšímu porozumění mezi výzkumníkem a respondentem ve vztahu k sledovanému tématu.

Využili jsme také doplňujících nástrojů: obsahovou analýzu vybraných školních dokumentů, týkajících se vzdělávání žáků s OMJ. Školní dokumenty byly předmětem vyhodnocení pouze u jedné ze sledovaných škol. Jedná se o školu 1, ve které autorka působí. Zvolili jsme takové dva dokumenty, se kterými má autorka jako pedagog zkušenosti a využíváme je k podpoře žáků s OMJ systémově a dlouhodobě.

Formu případové studie představovaly kazuistiky žáků, které byly zpracovány jejich třídními učiteli.

10.4. Předvýzkum

Samotnému výzkumu předcházela předvýzkum, který byl proveden na jedné z vybraných škol. Měl základní rysy shodné se vzorkem, na němž byl

realizován vlastní výzkum. Předvýzkum probíhal v období ledna 2023 osobními rozhovory s vybranými pedagogy. Cílem bylo ověřit účinnost zvolených postupů před samotným výzkumem a současně ověřit srozumitelnost jednotlivých otázek. Výsledky získané z předvýzkumu nám posloužily k upřesnění výzkumné strategie a ke snížení počtu otázek. Provedli jsme jejich formální úpravu tak, aby byly pro respondenty co nejvíce srozumitelné a co nejvíce vystihly záměr naší práce.

10.5. Způsob vyhodnocení a interpretace dat

Již v úvodu své práce jsme uvažovali nad způsobem třídění a vyhodnocením získaných dat. Vzhledem k tomu, že náš výzkum s ohledem na zvolené téma má kvalitativní charakter, jsme si plně vědomi značného omezení a náročnosti ve způsobu třídění a vyhodnocení získaných dat. Což se projevilo již ve fázi předvýzkumu.

Již při zpracování teoretické části jsme jednotlivé legislativní výčty a stanovená doporučení komentovali z vlastní praxe.

Odpovědi s individuálním charakterem z polostrukturovaných rozhovorů výrazně komplikují formu zpracování. Domníváme se, že zjištěné informace nebude možné kvantitativně změřit a vyjádřit. Ve fázi předvýzkumu jsme poznali, že budeme pracovat s poměrně velkým a rozmanitým množstvím dat. Jako adekvátní postup se nám jeví zpracování výpovědí formou otevřeného manuálního kódování, kdy pomocí definovaných kategorií se pokusíme roztřídit získaná data. Budeme vycházet z četnosti a podobnosti jednotlivých výpovědí. Ty budeme seřazovat do obecnějších kategorií a pokusíme se vysledovat jejich vzájemné vazby. Naší snahou bude vyvodit z jednotlivých konkrétních dat obecnější tendence v námi sledovaném problému, naznačit hlavní přístupy v uvažování respondentů a interpretovat pomocí popisných komentářů ihned pod každou oblastí.

V obsahové analýze se zaměříme na vybrané školní dokumenty, týkající se monitorování jazykového pokroku žáků s OMJ a slovního hodnocení na

škole 1. Budeme v nich sledovat faktografické informace týkající se našeho tématu. Jejich obsah porovnáme s doporučenými kurikulárními dokumenty a pokusíme se objasnit, v čem dokumenty školám a žákům pomáhají, do jaké podpory se řadí, jaké jsou jejich přednosti nebo jejich úskalí. Obsah rozčleníme do kódovacích jednotek (kategorií) a pokusíme se jej pomocí hrubého třídění představit.

Kazuistiky žáků s OMJ vznikly pozorováním žáků třídními učiteli, kteří je pro účel diplomové práce sepsali. Sledovacím obdobím byl stanovený jeden školní rok a popisují pokrok žáků v oblasti českého jazyka. Naším cílem bude hledat podobnosti ve výpovědích (kategorie) a ty vyhodnotit a popsat s ohledem na záměr naší práce, tedy vyhodnotit a zanalyzovat systém podpory ze strany od žáků.

10.6. Vlastní výzkum

Vlastní výzkum vycházel ze třech zjištění, z rozhovorů s jednotlivými aktéry, analýzou vybraných školních dokumentů a zhotovenými kazuistikami tří žáků sepsanými jejich třídními učiteli. Výzkum byl prováděn na dvou vybraných základních školách, proto závěry naší práce nemohou být zevšeobecnovány. Naší snahou bylo získat všechna odpovídající data související se sledovaným tématem, která se pokusíme uspořádat do struktury, včetně nalezení určitých pravidelností (dle četnosti výpovědí). V rámci zvolených technik jsme si vědomi určitého omezení. Především v nemožnosti zpracování polostrukturovaných rozhovorů, analýz školních dokumentů i kazuistik samotných žáků s OMJ. Jsme si též vědomi subjektivních výpovědí, které mohou celý závěr zkreslovat. Proto budeme náš závěr vztahovat pouze na tento omezený soubor respondentů.

11. Charakteristika metodologických nástrojů

V rámci našeho šetření byly zvoleny techniky polostrukturovaných rozhovorů, analýzy vybraných školních dokumentů a vyhotovení tří kazuistik žáků prvního a druhého stupně na dvou základních školách. Volíme všechny tři techniky, které pramení z podstaty výzkumného designu případové studie za účelem, co největší měrou prozkoumat naši oblast výzkumu.

11.1. Polostrukturované rozhovory s vybranými pedagogickými pracovníky

V rámci rozhovorů s pedagogickými pracovníky byly stanoveny následující výzkumné otázky:

- **Otázka 1:** Jak pedagogové hodnotí systém podpory žáků s OMJ? Které oblasti podpory shledávají pedagogové jako přínosné a proč? Kde shledávají případné nedostatky a rezervy?
- **Otázka 2:** Jakým způsobem školy financují podporu pro žáky s OMJ?
- **Otázka 3:** Jaká podpůrná opatření pedagogové při své práci s žáky s OMJ využívají?
- **Otázka 4:** Jakým způsobem pedagogové žáky s OMJ hodnotí?
- **Otázka 5:** Jak pedagogové stanovují žákovy cíle a jakým způsobem sledují pokrok svých žáků s OMJ?
- **Otázka 6:** Jaká jsou jejich další doporučení při práci s žáky s OMJ? Které postupy se jim osvědčují?

V rámci výzkumu jsme zvolili variantu polostrukturovaného rozhovoru, který je naproti strukturovanému volnější a umožňuje v průběhu rozhovoru otázky vhodně upravovat. Jedná se o určitý kompromis mezi strukturovaným a nestrukturovaným typem rozhovoru. Vyjdeme z předem připravených okruhů otázek (spíše témat, která nás zajímají), ale zároveň ponecháme otevřený prostor pro respondenta. Rozhovor naproti dotazníkovému šetření umožňuje volnost a pružnost v kladení otázek, formulaci otázek můžeme upravovat nebo dovysvětlit. Rozhovor umožňuje získat osobní nebo důvěrné informace.

Nevýhodou rozhovoru je oslovení menšího souboru respondentů, jejichž výpovědi jsou subjektivní a nemůžeme tedy ve zpracování vyvozovat obecně platné závěry. Individualita odpovědí výrazně komplikuje kategorizaci výpovědí a jejich vyhodnocení. Výsledky nelze statisticky ani graficky zpracovat.

11.2. Analýza vybraných školních dokumentů

Dílčím cílem výzkumu diplomové práce byla obsahová analýza školních dokumentů. K výzkumu jsme vybrali takové dva školní dokumenty, které se významnou měrou podílejí na vzdělávání žáků s OMJ na základních školách a mohou ovlivnit správné nastavení žákových cílů, motivaci žáka a jejich naplňování. Smyslem využití této techniky v naší práci vnímáme možnost nahlédnout do školní dokumentace konkrétní základní školy a moci porovnat obecná doporučení s využitím na jedné základní škole. Každý dokument je možné podrobit tzv. informační analýze. Cílem této informační metody je rozložit dokument na části nebo prvky, pochopit jejich vnitřní strukturu a získat tak informace, které dokument charakterizují z formálního i obsahového hlediska. V praxi se rozlišují dva základní druhy informační analýzy – formální a obsahová analýza. Na dokumentech nebudeme provádět formální analýzu, protože ta není cílem naší diplomové práce a navíc, školy samy dokumenty nevytvářejí, ale využívají doporučených z MŠMT nebo NPI. Výzkum cílíme k obsahové analýze, která se zaměřuje na věcnou charakteristiku obsahu dokumentu nebo jeho částí. Často bývá označována jako věcná analýza.

Obsahové analýze jsme podrobili dva školní dokumenty:

- Plán jazykové podpory (příloha č. 6) – nastavuje přístup a rozsah učiva, který je žákům s OMJ na uvedené období vytvořen.
- Slovní hodnocení (příloha č. 12) – nástroj, který se zaměřuje na vyhodnocení žákovy jazykové schopnosti a dovednosti v uvedeném období.

Jde o dokumenty, které modifikují oficiálně doporučené dokumenty. V obsahové analýze nám nešlo jen o to, co se žáci naučí, ale také jak se učí s přihlédnutím k ŠVP a jaká podpůrná opatření školy při vzdělávání těchto žáků využívají a jak pokroky svých žáků sledují.

Plán pedagogické podpory (PLPP) – je kurikulární dokument, který škola může zpracovat pro žáka s OMJ v případě, kdy pro poskytování podpůrných opatření prvního stupně nepostačuje samotné zohlednění individuálních vzdělávacích potřeb žáka. Doporučuje se vyhodnocovat jej po 3 měsících a stanovit tak, zda podpůrná opatření vedou k naplnění stanovených cílů. Pokud by cíle nebyly naplňovány, měla by škola doporučit žáka s OMJ k vyšetření do PPP anebo SPC. V současné době platná legislativa nevymezuje závazný formulář pro tvorbu PLPP. Příklady zpracování můžeme najít na stránkách NPI v sekci Informace k PLPP nebo IVP.

Vycházíme z § 3 Lex Ukrajina, na základě, kterého může škola na dobu nezbytně nutnou upravit dle aktuální situace ve škole vzdělávací obsah (tj. očekávané výstupy a učivo), podle kterého se vzdělávají žáci s OMJ. Hlavním cílem úprav je adaptace žáka s OMJ na vzdělávání podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV) a školní vzdělávací program (ŠVP) dané školy.

Na škole 1 byl vytvořen žákovi D tzv. Vyrovnávací plán jazykové podpory pro žáka s OMJ v rámci předmětu českého jazyka. V plánu jazykové podpory nás budou zajímat tyto náležitosti, které si rozdělíme do kódovacích jednotek (kategorií):

Základní údaje o žákovi, pedagogická diagnostika, konkrétní náplň v jednotlivých předmětech, pedagogické postupy, organizace výuky, pomůcky, způsob hodnocení a klasifikace, způsob ověřování vědomostí, dohoda o spolupráci s rodiči, způsob hodnocení.

Pokusíme se zanalyzovat, zda dokument po obsahové stránce odpovídá doporučenému, popř. uvedeme prostřednictvím vlastních komentářů, v čem jej považujeme za nedostatečný. Kategorie vycházely z cílových zaměření vzdělávacích oblastí vymezených v RVP a ŠVP.

Slovní hodnocení – pravidla pro hodnocení výsledků vzdělávání žáků jsou nedílnou součástí školního řádu každé školy. Dle § 51 odst. 2 školského zákona je hodnocení výsledků vzdělávání žáka na vysvědčení vyjádřeno klasifikačním stupněm, slovně nebo kombinací obou způsobů. Slovní hodnocení zahrnuje posouzení výsledků vzdělávání žáka v jejich vývoji, ohodnocení přístupu žáka ke vzdělávání i v souvislostech, které ovlivňují jeho výkon, a naznačení dalšího rozvoje žáka, mělo by obsahovat také zdůvodnění a doporučení, jak předcházet případným neúspěchům žáka a jak je překonávat. Hodnocení by mělo vycházet jednak ze zjištěné míry dosažení školních výstupů, ale mělo by být přihlíženo i k dalším skutečnostem ovlivňujícím výsledky vzdělávání, kterých žák v hodnoceném období dosáhl. Mezi takové skutečnosti můžeme zařadit snahu žáka s OMJ integrovat se do prostředí školy, snažit se spolupracovat se svými spolužáky, snažit plnit si zadané úkoly a jiné doplňkové úkoly. V současné době platná legislativa nevynechává závazný formulář pro tvorbu slovního hodnocení. Příklady zpracování můžeme najít na stránkách NPI v sekci Hodnocení žáků s OMJ nebo na Inkluzivní škole.

Pro představu, jakým způsobem lze slovní (formativní) hodnocení vypracovat, uvádíme návrh slovního hodnocení vypracovaný v NPI.

Český jazyk – 3. třída

„Marco, v průběhu 1. pololetí ses velmi zlepšil v oblasti komunikace s učitelem, paní asistentkou i spolužáky. Rozšířil sis slovní zásobu a daří se ti lépe vyjadřovat vlastní myšlenky. Čteš pomalu, ale téměř bez chyb. Hůře se orientuješ v textu. S obtížemi vyjadřuješ obsah přečteného textu. Osvojil sis základní pravopisné pojmy – psaní i/y v tvrdých a měkkých slabikách. Orientuješ se v používání párových souhlásek a umíš své řešení zdůvodnit. Naučil ses pravidla pro psaní vyjmenovaných slov po b a l. Dokážeš vytvořit některá slova příbuzná. Nezapomeň, že je důležité vše procvičovat a opakovat. Pomůže ti domácí příprava. Tvá píle je vidět a přináší ovoce.“ ([» Ukázky slovního hodnocení \(npi.cz\)](#))

Na škole 1 vyhotovuje dvojjazyčná školní asistentka ve spolupráci s učitelem českého jazyka slovní hodnocení, které je součástí vysvědčení. Uvedeme a zanalyzujeme slovní hodnocení žáka sedmé třídy. Ve slovním hodnocení nás budou zajímat tyto náležitosti, které si rozdělíme do kódovacích jednotek (kategorií):

Plán učiva, zhodnocení úrovně dosaženého učiva, motivační složka určená žákovi a další části.

Pokusíme se zanalyzovat, zda dokument po obsahové stránce odpovídá názornému, popř. uvedeme, v čem je jeho obsahová struktura nedostatečná.

11.3. Kazuistiky vybraných žáků základních škol

Tento výzkumný nástroj jsme pro diplomovou práci zvolili proto, abychom na výpovědích třídních učitelů o konkrétních žácích dokázali vyhodnotit, zda současný systém podpory žákům s OMJ je dostatečný. Vycházíme z toho, že kazuistika je popis a výklad konkrétních případů, je využívána jak v medicínských, sociálních, tak i v pedagogických případových studiích. Kazuistika vychází z pozorování jedince, či nějakého děje a její úlohou je zaměřit se na zjišťování a hledání příčin, které mohou vést k určitému problému.

V kazuistikách se zaměříme na tyto kategorie:

Mateřský jazyk žáka s OMJ, délka školní docházky v ČR, jazyková úroveň žáka, počet hodin poskytnuté jazykové podpory, jiná podpůrná opatření, kterých žák využívá, nejčastější chybovost, úprava jazykového obsahu, nastavení a sledování naplňování cílů a hodnocení žáka.

Výběrem této techniky chceme doložit situaci konkrétních žáků s OMJ na uvedených školách a přístup škol, či pedagogů k jejich jazykovému vzdělávání. Jde nám o to zkusit popsat naši problematiku z jiného úhlu pohledu, spíše ze strany žáka. Jednotlivé kazuistiky dle stanovených kategorií porovnáme a pokusíme se vyvodit závěr prostřednictvím souhrnné evaluace. S ohledem na GDPR neuvádíme přesná jména žáků, i když jejich osobní souhlas na práci s jejich daty máme.

12. Charakteristika výzkumného souboru

Než přistoupíme k popisu výzkumných souborů, považujeme za důležité ozřejmit, z jakého prostředí jsme jednotlivce vybrali. Jedná se o typ záměrného vzorku dvou základních škol, krajem určenou školou pro vzdělávání žáků s OMJ a druhá ZŠ není školou krajem určenou pro vzdělávání žáků s OMJ. V obou školách je větší zastoupení žáků s OMJ. V diplomové práci porovnááme přístupy ve vzdělávání žáků, zkušenosti učitelů s jejich podporou a vzděláváním. S ohledem na stávající systém podpory je důležité rozlišení a zastoupení škol krajem určených a neurčených a z toho vyplývající konkrétní postupy a strategie. S ohledem na výše uvedenou skutečnost a takto nastavený systém, chceme doložit a vyhodnotit, jak vybrané školy postupují v rámci podpory a vzdělávání žáků s OMJ.

Základní škola (v textu označena 1) je krajem určenou školou pro vzdělávání žáků s OMJ (dále jen ZŠ). Tato ZŠ spadá do škol v městské části Praha 9. Níže uvedené údaje o počtech žáků atd. poskytlo vedení školy. Ve školním roce 2022/23 měla škola celkem 18 tříd se 420 žáky. Oba stupně mají 9 tříd, některé ročníky jsou paralelní. Škola má všeobecné zaměření a pracuje podle školního vzdělávacího plánu „Nastartuj!!“ aktualizovaného v roce 2022. Na škole se vzdělává 37 žáků s OMJ, z toho 24 žáků představují děti uprchlíků z Ukrajiny, údaj ke dni 20. 2. 2023. Škola zaměstnává 35členný pedagogický sbor. Disponuje vlastní tělocvičnou a třemi venkovními hřišti. Ve škole je učebna fyziky a chemie, dílna, hudební místnost a kuchyňka. Pro žáky 1. – 4. ročníku je k dispozici školní družina se svými 4 třídami s v samostatné části budovy. Z mimoškolních aktivit probíhají na škole kroužky tance, keramiky, lega a anglického a španělského jazyka. Na škole působí speciální pedagožka a dvojjazyčná asistentka pedagoga, která se žákům s OMJ věnuje a zastává také funkci adaptačního koordinátora. Škola v rámci začleňování žáků s OMJ spolupracuje s organizací Inbáze a své pracovníky proškoluje prostřednictvím programů META o.p.s

V městské části žije poměrně početná ukrajinská menšina.

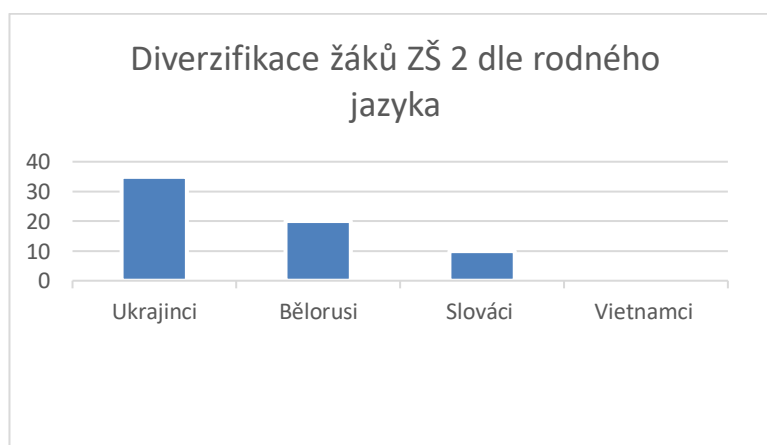
Tabulka č. 4: Počty žáků s OMJ na škole 1

Základní škola (v textu označena 2) sídlí na Praze 9 a ve školním roce 2022/23 měla 29 tříd se 623 žáky. Na prvním stupni bylo 16 tříd, na druhém stupni 13 tříd. Škola má rozšířenou výuku tělesné výchovy, zaměřenou na badminton. Škola vzdělává podle ŠVP „Šance“. Na škole se vzdělává 80 žáků s OMJ, z toho 35 žáků představuje děti uprchlíků z Ukrajiny, údaj ke dni 30.6.2023. Pedagogický sbor je tvořen 55 pedagogy. Ve škole působí dětská psycholožka a speciální pedagožka. Škola poskytuje družinu žákům 1. – 4. ročníku v šesti samostatných učebnách. Součástí školy je i mateřská škola.

V městské části žije početná vietnamská a běloruská menšina.

Tabulka č. 5: Počty žáků s OMJ na škole 2

Škola nevyučuje češtinu jako druhý jazyk, využívá služeb nedalekého Komunitního centra dané městské části. Na škole působící speciální pedagožka poskytuje žákům s OMJ případné intervence, pokud tak stanoví učitel českého jazyka nebo třídní učitel. Škola začleňuje žáky s OMJ sama a nevyužívá žádné

další spolupráce. V případě potřeby si učitelé vyhledávají materiály do výuky, využívají např. služeb neziskové organizace META o.p.s.

Pro vytvoření si demografické představy o velikosti města, ve kterém se na základních školách vzdělává nejvíce žáků s OMJ v celé České republice, připojujeme obrázek.

Obrázek č.2

Zdroj: penizeproprahu.cz z roku 2022

Ve výše přiložené mapce městských částí můžete sledovat, že se Praha dělí na 22 městských částí. Podle údajů z ČSÚ ke dni 10. 1. 2023 je v Praze 286 základních škol se 112 089 žáky. Podíl cizinců na pražských školách činí 9,7 % z celkového počtu žáků.

Městská část Prahy 9 se skládá z částí: Vysočany, Prosek, Střížkov, Hloubětín, Hrdlořezy a část Libně, dále jsou to přidružené městské části Satalice, Kbely, Vinoř a Čakovice. V této oblasti působí 38 základních škol s odhadujícím počtem žáků 20 tis. (ČSÚ nevytvořilo statistiku pro tento údaj, vycházíme proto z odhadu, že na školách je průměrný počet 550 žáků).

V této kapitole popisujeme a zdůvodňujeme výběr jednotlivých výzkumných souborů. Pro potřeby této práce jsme si zvolily tři soubory, které budou označeny písmeny A, B a C. Naší snahou bylo, aby jednotlivé výzkumné soubory reprezentovaly objektivní generalizaci analyzovaných dat. Usilovali jsme o to, aby byli do vzorku vybráni jedinci, kteří jsou typickými představiteli

pro sledované téma a jejich zkušenosti budou relevantní ke zkoumanému tématu, tedy mají přímou zkušenost s prací s žáky s OMJ.

Výzkumný soubor A – vedení škol
Celkový počet respondentů: 2 (ředitelka školy 1 ve věku 58 let, zástupkyně ředitelky školy 2 ve věku 34 let)

Výzkumný soubor B – učitelé českého jazyka I. a II. st.
Celkový počet respondentů: 3 (učitelka školy 1- I. st. ve věku 55 let, učitelka školy 1 – II. st. ve věku 32 let a učitelka školy 2 – II. st. ve věku 34 let)

Výzkumný soubor C – asistentky pedagoga a školní dvojjazyčná asistentka I. a II. st.
Celkový počet respondentů: 3 (asistentka školy 1–I.st ve věku 40 let, asistentka školy i – II.st. ve věku 43 let, dvojjazyčná školní asistentka – I. a II. st. ve věku 44 let)

Výzkum byl realizován ve školním roce 2022–2023 a probíhal na obou stupních základních škol. Všichni respondenti byli srozumitelně seznámeni s cílem výzkumu, jeho průběhem a způsobem, jakým budou výsledná data použita. Respondenti souhlasili s pořízením písemného záznamu z rozhovoru, s uveřejněním svých výpovědí pouze pro potřeby této práce.

Výzkumný soubor A

Výzkumný soubor A tvořilo vedení dvou základních škol situovaných na Praze 9. Na škole 1 byl rozhovor proveden s ředitelkou školy, která vykonává pedagogickou praxi 20 let, na škole 2 se zástupkyní ředitelky školy, která zároveň vyučuje v deváté třídě a její pedagogická praxe činí 15 let. Hlavním cílem bylo získat informace v otázkách financování podpory žáků s OMJ, včetně poskytování a konkrétní realizace jazykové podpory. Oslovení školy 2 probíhalo nejprve prostřednictvím e-mailu, následně telefonicky pro sjednání osobní schůzky ve škole.

Výzkumný soubor B

Výzkumný soubor B tvořili učitelé českého jazyka na I. stupni základní školy 1, konkrétně u žáka s OMJ ve 2. třídě a na II. stupni obou základních škol. (V sedmé třídě na škole 1 a v deváté třídě na škole 2). Naší snahou bylo získat vzorek z obou stupňů, ale na škole 2 nám to nebylo umožněno.

Výzkumný soubor C

Výzkumný soubor C tvořily asistentky pedagoga pouze ze školy 1, které mají zkušenosti s žáky s OMJ.

Všechny respondentky byly seznámeny se záměry a s cílem diplomové práce, poskytly souhlas s uveřejněním některých osobních dat týkajících např. informací o věku, počtu let pedagogické praxe atd. Z důvodu ochrany osobních údajů a zachování anonymity neuvádíme jména respondentek ani názvy škol, kde vykonávají svou pedagogickou praxi. Respondentky souhlasily pouze s údajem, že školy jsou v rámci městské části Praha 9. Dále respondentky souhlasily s pořízením písemného záznamu z rozhovoru, s uveřejněním jejich výpovědí pro potřeby této práce. Výzkumný soubor jsme v úvodu charakterizovali prostřednictvím těchto kategorií: pohlaví, věk, délka praxe, počet žáků s OMJ ve vlastní pedagogické praxi, ročník, který učitel vyučuje, počet žáků s OMJ na škole, kde učitel působí, celkový počet žáků ve škole, kde učitel působí.

Do kazuistik byli vybráni tři žáci s OMJ, žákyně deváté třídy školy 2, žák sedmé třídy a žák druhé třídy školy 1, označujeme je pro rozlišení kapitálkami F, D, E.

13. Výsledky výzkumného šetření

Následující kapitola je věnována analýze a vyhodnocení dat v rámci zrealizovaného výzkumu (tj. polostrukturovaných rozhovorů s vedením

základních škol, s učitelkami českého jazyka a s asistentkami pedagoga a školní dvojjazyčnou asistentkou, dále analýze vybraných školních dokumentů a vybraných tří kazuistik). Zanalyzujeme všechny tři dílčí položky výzkumu. Na základě zjištěných dat se pokusíme o interpretaci a formulaci závěrů a poskytneme doporučení dobré praxe v další kapitole 14.

13.1. Vyhodnocení polostrukturovaných rozhovorů na vybraných základních školách

Celkový počet respondentek poskytujících rozhovory z obou základních škol je 7, jde pouze o ženy. Rozhovory byly prováděny osobně na dvou vybraných základních školách.

Polostrukturovaný rozhovor obsahuje 17 otevřených otázek s cílem zjistit, jaký je systém podpory a vzdělávání žáků s OMJ v reálné pedagogické praxi. V jakých oblastech je přínosný, kde jsou dle respondentů jeho případné nedostatky a rezervy.

Rozhovory jsme po domluvě s respondenty nahrávali na záznamník. Odpovědi respondentek jsou poměrně široké, proto nebylo jednoduché uvedená data roztřídit, některé výpovědi byly navíc ojedinělé, přesto je uvádíme, abychom v co největší míře získali přehled o tématu a mohli co nejlépe zhodnotit stávající systém podpory žáků s OMJ. U jednotlivých otázek uvádíme nejprve doslovné výpovědi, které se následně pokusíme kategorizovat a vyvodit z nich obecnější tendence prostřednictvím komentářů. Přepisy rozhovorů zabraly cca 30 minut. Rozhovory vyhodnocujeme pomocí doslovné transkripce. Získaná data byla anonymizována z důvodu ochrany účastníků výzkumu i samotné organizace. Tato data byla nejprve individuálně vyložena dle jednotlivých kategorií a následně souhrnně vzhledem k cílům práce. Rozhovory měly přinést příklady dobré praxe, které mohou být inspirativní pro ostatní školy nebo učitele a měly by také ukázat, jak si školy v oblasti vzdělávání žáků s OMJ dovedou poradit na základě obecně platných doporučení. Výzkum metodou polostrukturovaného rozhovoru probíhal v lednu 2023 na škole 1 a sloužil jako předvýzkum ke správně sestaveným

otázkám, které se následně upravily a použily na škole 2 v červnu 2023. Z rozhovorů byly na základě souhlasu respondentů pořízeny písemné záznamy. Respondenti byli seznámeni s cílem výzkumu a požádáni o souhlas s uveřejněním svých výpovědí pouze pro účely diplomové práce.

Při tvorbě otázek jsme vycházeli z klíčových oblastí našeho výzkumu a z následujících výzkumných otázek, které jsme dále specifikovali a konkretizovali:

- VO1: Jak pedagogové hodnotí systém podpory žáků s OMJ? Co na samotné podpoře shledávají za přínosné?
- VO2: Jakým způsobem školy financují podporu pro žáky s OMJ?
- VO3: Jaká podpůrná opatření pedagogové při své práci s žáky s OMJ využívají?
- VO4: Jakým způsobem své žáky hodnotí?
- VO5: Jak pedagogové stanovují žákovy cíle a jakým způsobem sledují pokrok svých žáků s OMJ?
- VO6: Jaká jsou jejich další doporučení při práci s žáky s OMJ? Které postupy se jim osvědčují?

Otázka 1: Kolik máte v současné době na škole žáků s OMJ a jaké jsou národnosti?

„Dejte mi chvíli“ ...paní ředitelka čte údaje z Bakalářů. „V tomto školním roce máme 420 žáků, z toho 37 žáků s OMJ. Bulharsko: 1, Slovensko: 6, Ukrajina: 27, Čína: 2, Anglie: 1.“

„Máme celkem 650 žáků, počet žáků s OMJ máme v letošním roce 80. Převládají současně Ukrajinci, dále školu navštěvují Bělorusi, Slováci a Vietnamci.“

„Ve školním roce 2022/23 jsem učila 9 žáků, z toho jednoho Slováka a 8 Ukrajinců.“

„Jednoho chlapce, který je v ČR od podzimu 2020 a jednu dívku, která žije v ČR od roku 2018. Oba jsou z Ukrajiny. Mé dosavadní zkušenosti byly jen s žáky ze Slovenska.“

„Vyučuji jednoho žáka s OMJ. Narodil se v ČR, ale doma se hovoří pouze ukrajinsky, a to je problém. Zejména při delším pobytu doma (nemoc, prázdniny) chlapec český jazyk používá minimálně a zapomíná i pravidla, která si již osvojil. Rodiče se snaží pomáhat, ale sami se v mluvnických pravidlech příliš neorientují.“

Komentář: Zastoupení jednotlivých národností žáků koresponduje s aktuálními statistikami platnými pro ČR, na základě aktuálně uváděných dat z ČSÚ. Výpovědi respondentů vykazují **společný kód: nejpočetnější skupinou na školách jsou v současné době ukrajinští žáci.**

Otázka 2: MŠMT stanovuje bezplatnou jazykovou přípravu po dobu 200 hodin, jak to řešíte na vaší škole?

„Na naší škole poskytujeme jazykovou přípravu pod názvem Doučování z českého jazyka v min. rozsahu 200 hod. Pokud je to potřebné a žádoucí, stanovené hodinové limity u žáků převyšujeme, protože nám jde hlavně o žákovu úspěšnost ve škole a mimo ni. Žákům se věnuje naše dvojjazyčná školní asistentka. Žáci s OMJ mají doučování jednou týdně hodinu, žákům cizincům (myslí se uprchlíci z Ukrajiny – pozn. autora) na I. stupni pomáháme v hodinách českého jazyka v jejich kmenové třídě dle potřeb žáků a učitelů a jednou týdně odpoledne, a žákům II. stupně se věnujeme jednou týdně odpoledne a 3x týdně v době, kdy jejich třída má český jazyk. Učíme je češtinu jako druhý jazyk a zároveň se učí vybrané učivo českého jazyka dle domluvy s učiteli českého jazyka.“

„V minulém školním roce jsem věnovala odpolední jazykovou péči v českém jazyce 11 žákům napříč všemi stupni. Na prvním stupni jich bylo 8 a na druhém 3 žáci. Během dopoledne jsem chodila ke všem žákům na jejich hodiny českého jazyka a pomáhala jim přímo ve výuce. Koncem února, vlivem konfliktu na

Ukrajine, do naší školy nastoupilo 16 nových žáků. Těm naše škola připravila program dopoledního vyučování druhého českého jazyka tak, že první dvě vyučovací hodiny patřily žákům prvního stupně, kteří poté odcházeli do svých tříd, další dvě hodiny přišli žáci druhého stupně. Je jsme učili český jazyk jako druhý jazyk. V červnu jich zbylo jen 8. V září přišlo dalších 8 nových žáků. Nečiní nám radost, že pár žáků přichází do školy i během školního roku, jsme nuceni věnovat se jim individuálně, nelze je zařadit do běžící skupiny. Celkem je ke dnešnímu dni 20. 6. 2023 na naší škole 37 žáků s OMJ. Ti, co se v ČR narodili anebo jsou na naší škole více jak dva roky mají odpolední výuku. Ti, co jsou noví, mají výuku i během vyučování a jsou uvolňováni z hodin českého jazyka. Žáky mám rozdělené podle věku a úrovně znalosti češtiny na 13 skupin. Má podpora je buď přímá v rámci doučování anebo chodím do domluvených hodin pomáhat s výukou paní učitelkám.“

„Jazyková příprava se neděje na naší škole, spolupracujeme se zdejší farností, která pro žáky cizince poskytla prostory v komunitním centru, zejména u nově přichozích aktuálně z Ukrajiny pořádá jazykovou podporu ve formě výuky češtiny jako druhého jazyka. Žáci, kteří jsou školou doporučeni, dochází 2x týdně na jednu vyučovací hodinu. To, jakým způsobem vyučují český jazyk jako druhý jazyk se nezajímáme, ani nesledujeme pokroky žáků. V rámci školy, pokud je to nezbytné a potřebné, řadíme žáky cizince do skupiny dyslektiků, kterým poskytuje naše speciální pedagožka jednou týdně podporu formou náprav. To, komu jakou měrou pomoci, vychází ze svého pozorování, částečně z dohody s vyučujícím ČJ. V rámci školy sledujeme pouze počty hodin, které jsou žákům z její strany poskytnuty.“

Komentář: Zde je patrné, že se přístupy obou škol rozcházejí, škola 1, určená krajem pro vzdělávání žáků s OMJ, ač má proti škole 2 menší počet žáků s OMJ, disponuje dvojjazyčnou školní asistentkou, a tudíž může sama tyto žáky vzdělávat a mít nad vyučovacím procesem větší kontrolu. Jak uvádí, vychází z metodiky MŠMT, a tedy poskytuje doučování v českém jazyce min. po dobu 200 hodin. Četnost doučovacích hodin přizpůsobuje potřebám žáků. **Společným kódem dvou výpovědí je jazyková podpora žákům s OMJ na ZŠ.**

Otázka 3: Využíváte nějaký program státní nebo evropské finanční podpory zaměřující se na podporu vzdělávání žáků s OMJ a jaký?

„Ve školním roce 2021/ 2022 škola pokračovala se začleňováním žáků s odlišným mateřským jazykem. Využívala projekt Evropské unie Pól růstu a Výzva 54. V rámci tohoto projektu pracovala s žáky s OMJ školní dvojjazyčná asistentka individuálně nebo v homogenních skupinách, v online prostředí či přímo ve kmenových třídách. Další zkušenosti v oblasti s žáky s OMJ naše škola získala v 2. pololetí školního roku 2021/ 2022. Válečný konflikt na Ukrajině začal 24. 2. 2022. V průběhu následujících měsíců nastupovali do školy noví žáci – uprchlíci z Ukrajiny, které bylo třeba začlenit do vzdělávacího procesu školy. Žáci byli rozděleni do dvou skupin, na žáky 1. stupně (2. – 5. třída) a na žáky 2. stupně (6. – 8. třída). Obě skupiny měly denně dvě vyučovací hodiny českého jazyka, které vedla školní dvojjazyčná asistentka. K překonání počáteční jazykové bariéry žáků využívala i spolupráci s externí studentkou z Ukrajiny, která studovala v České republice. V dalším čase se žáci zapojovali do výuky ve svých kmenových třídách dle platného rozvrhu. Někteří žáci – uprchlíci Ukrajiny se během školního roku vraceli na Ukrajinu, další se přihlásili k dalšímu vzdělávání ve školním roce 2022/ 2023.“

„Víme o nich, ale nevyužíváme žádný program.“

Komentář: Z prostudované teorie vyplývá, že o finanční podporu při vzdělávání žáků s OMJ mohou požádat všechny školy bez ohledu na to, zda jsou krajem určené ke vzdělávání žáků s OMJ nebo ne, ale některé to přesto nevyužívají. Usuzujeme, že škola 2 jej nevyužívá, protože k výuce českého jazyka jako druhého jazyka využívá Komunitní centrum, které získává samo finanční příspěvky od městské části. **Kódem je: Výzva 54 a pól růstu.**

Otázka 4: Využíváte podpory nějaké neziskové organizace specializující se na podporu žáků s OMJ, popř. jak taková spolupráce probíhá?

„V rámci projektu Evropské unie Mosty ke školám II. Ve spolupráci s neziskovou organizací InBáze byl vytvořen a pilotován plán začleňování žáků s OMJ. Po zmapování dosavadních postupů při začleňování a forem podpory žáků s OMJ, které již na škole byly zavedeny, byly v rámci průběžných schůzek se zapojenými pedagogickými pracovníky jednotlivé postupy zpřesňovány a byla navrhována další opatření. Zaměstnanci využívají studijních podpor od společnosti META o.p.s.“

„Využíváme dostupných podpor a materiálů od neziskové společnosti META o.p.s.“

Komentář: Z rozhovorů vyplývá, že škola 1, určená krajem ke vzdělávání žáků s OMJ spolupracuje s neziskovou organizací Inbáze, která škole poskytuje přehled v doporučených publikacích, výukových prostředcích i v přístupu k začleňování žáků v rámci výuky. Škola 2 využívá veřejně přístupných online zdrojů poskytnutých organizací META. I v této otázce je přístup jednotlivých škol odlišný. **Četnost výpovědí stanovuje kód: nezisková organizace META o.p.s.**

Otázka 5: Jakým způsobem vzděláváte žáky s OMJ na vaší škole?

„Blíže Vám to popíše naše dvojjazyčná paní asistentka.“

„Nově přichází žák hned po nástupu do školy podstoupí vstupní jazykový test. Dle něj je následně přiřazen do některé z jazykových skupin, nejčastěji řadíme žáky příbuzně věku. Spolu s jazykovým testem si ověřujeme porozumění anglického jazyka a chceme vypočítat nějaké příklady z matematiky. Zvykem bývá, že žáky řadíme o třídu níže, než kterou navštěvovali na Ukrajině. Pokud jde o žáky, kteří by měli jít na druhý stupeň, raději si je ponecháme na prvním stupni v páté třídě. U nově přichozích žáků dávám důraz na konverzační témata z vybraných učebnic pro žáky cizince, snažím se co nejvíce používat obrazový materiál a často pracujeme s přiřazováním slov k obrázkům. U jazykově pokročilejších žáků, u kterých je komunikační jazyk na velmi dobré úrovni, pracujeme na akademickém jazyce, pracujeme s texty, úryvky z knížek, učebnic

a časopisů. Tím rozšiřujeme slovní zásobu, ale také dbáme na správnou výslovnost, na dodržování správné délky slabik a na průběžnou kontrolu získaných vědomostí. Snažím se vytvářet příjemné výukové prostředí, aby se žáci učili rádi.“

„Výhodou naší školy je, že je velká. V jednom ročníku máme i tři třídy, tím minimalizujeme, aby se v jedné třídě soustřeďovalo mnoho cizinců. Po nástupu žáky automaticky zařazujeme o ročník níže a pozorujeme, jak se jim daří. Cca po čtvrt roce nastavujeme žákům individuální plán vzdělávání a stanovíme, do jaké třídy budou chodit na matematiku, kam na češtinu a na ostatní předměty. Žáci se učí s ostatními vrstevníky běžné učivo českého jazyka, jen jim v určitých požadavcích ulevujeme. Češtinu jako druhý jazyk se vyučují externě.“

Komentář: Škola 2 přistupuje k žákům s OMJ stejně jako k českým žákům, v některých oblastech výukového obsahu nebo při hodnocení jim poskytuje jisté úlevy. Po třech měsících jim stanoví PLPP a určí, na které předměty bude žák chodit do jaké třídy. Naproti tomu škola 1 každého nově příchozího žáka podrobí vstupnímu jazykovému testu a zařadí je dle jazykové úrovně do určené skupiny, stanoví výuku češtiny jako druhého jazyka a u žáků s pokročilejší znalostí jazyka, pomáhá/ doučuje v oblastech, které žákovi činí potíže. Je patrné, že škola 1, která může zaměstnat adaptačního koordinátora/ dvojjazyčného školního asistenta je ve velké výhodě proti škole 2, která toho nevyužije. Ona sama si může proces vzdělávání žáků nastavovat dle jejich aktuálních potřeb, proto by se mohlo zdát, že ve vztahu k žákům s OMJ bude přístup takové školy přínosnější. **Společným kódem je: poníženi o ročník níže.**

Otázka 6: Jaká podpůrná opatření při vzdělávání žáků s OMJ na vaší škole využíváte?

„Pomoc asistenta pedagoga, práce s dvojjazyčnou školní asistentkou, možnost užívání oficiálních taháků (vyjmenovaná slova, vzory, pravidla shody přísudku s podmětem apod., v matematice pak malá násobilka), dle potřeby sestavujeme žákům Plán jazykové potřeby sestavený vyučujícími českého jazyka, pokud je

potřebné, posíláme žáky do psychologické porady, která stanoví rozsah úlev pro žáka.“

„Po uplynutí nějaké doby, až se s dítětem seznámíme a případně máme pocit, že je vyšetření potřeba. PPP 1. stupně si stanovuje sama škola, dle informace z poradny pro Prahu 3 a 9 není v jejich silách vyšetřovat každé "nové" dítě. Psycholožka z poradny k nám přímo do školy dochází 1x měsíčně, kdy s kolegy domlouváme harmonogram dětí, se kterými ten den bude pracovat. Vždy ho zaplníme, na "preventivní" screening cizinců určitě nemají prostor. Pokud od rodičů máme informace o přiznání 2. nebo 3. stupně PO, samozřejmě pracujeme s těmito opatřeními.“

„Individuální konzultace, diagnostiky SPÚ, nápravy, chůze do jiných tříd.“

„U chlapce máme Plán pedagogické podpory, dále má upravený tematický plán – nechci po něm znát všechny druhy zájmen, toleruji chyby v psané podobě. Druhým rokem mu je 1x týdně odpoledne poskytována jazyková intervence s dvojjazyčnou školní asistentkou.

„Dívce byla poskytována do šesté třídy jazyková intervence po dobu 2 let, odpoledne 2x týdně. V tomto roce pokračuje v doučování třetím rokem, 1x týdně.“

„Zpočátku pro mě bylo nejdůležitější pomoci chlapci najít si ve třídě kamarády. Při vyučování se nyní zaměřuji na slovní zásobu, průběžně si ověřuji, zda chlapec používaným slovům rozumí. Věnuji se diakritice, pravidelně ji procvičujeme, toto je běh na dlouhou trať. Pravidelně procvičujeme také hlasité čtení, správný rytmus, plynulost, čtení s porozuměním.“

Komentář: V rámci podpůrných opatření školy nastavují taková opatření, které vycházejí z vyhlášky č. 27/2006 Sb. Vyhláška o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. Pokud žák podstoupil vyšetření v PPP a byla mu přiznána doporučení 2. a 3. stupně, pak jej školy respektují a jednají dle stanovených doporučení. V ostatních případech využívají školy opatření 1. stupně podpůrného opatření, která mohou samy poskytnout. Buď v podobě doučování, přítomnosti asistenta pedagoga,

pomoci učitele anebo vyhotovení plánu pedagogické podpory, ve kterém se stanoví rozsah a úroveň učiva, kterou má žák ovládat, časové období a úlevy, které mají být u žáka použity. **Kód nejvyššího počtu výpovědí byl: PO 1. stupně, které si ZŠ stanovuje sama.**

Otázka 7: Co způsobuje žákům s OMJ ve výuce největší potíže?

„Sklonování, časování, porozumění textům.

„V délkách u samohlásek, které chápou spíše jako přízvuk.“

„Výrazná chybovost je právě v diakritice, neporozumění textu z důvodu malé slovní zásoby.“

„Nejčastěji se jedná o psaní „i“ a „y“.“

„S psaním čárek a háčků ve slovech. Myslím, že to slyší dobře, ale sám špatně slova vyslovuje. A když si je následně přeřiká, udělá v nich chybu, např místo slyšené kočky napíše kocka.“

Komentář: Všechny respondentky se shodují na chybovosti v diakritice. Je to pochopitelné, azbuka tyto vlastnosti nemá a pro žáky je nesmírně obtížné slyšet měkčení a délky hlásek. **Kód: diakritika.**

Otázka 8: Používáte nějaké speciální výukové pomůcky, didaktické prostředky/ přístup ve výuce?

„Mají tahák na vzory.“

„Individuální přístup, speciálně upravená cvičení, krácené testy, chlapec dochází jednu vyučovací hodinu na jazykovou intervenci ke dvojjazyčné školní asistentce.

„Společně sledujeme každý pokrok, chyby objevující se v oblastech, které ještě chlapec neovládá, nehodnotíme. Při procvičování diakritiky dítěti asistentka, která je ve třídě přítomná, slova čte, aby slyšel správně délku samohlásek.“

„Osvědčilo se mi při výuce zaměřující se na měkčení a délku hlásek používat bzučák a takové pěnové kostičky vs. pevnou desku. Přesto však se jedná o zdlouhavý proces učení a někteří žáci se to nenaučí ani po letech. V hodinách dovoluujeme žákům používat českou abecedu.“

„V některých třídách na prvním stupni se žáci vzdělávají podle metody HANAMI (Hana Milhausrová), která ve výuce používá látkovou figurku Pepy, který při vyslovení krátké slabiky je složený a při vyslovení dlouhé slabiky se rozloží v délce. Tímto žáci propojují audio-vizuální percepci. Ve třetí třídě se od této metody upouští. Já si to někdy půjčuji na doučování s menšími žáky.“

Komentář: Z rozhovorů je patrné, že pedagogové jsou ve svých hodinách vůči žákům kreativní a snaží se jim pomáhat všemi dostupnými způsoby. **Kód: asistentky pedagoga, jazykové intervence.**

Otázka 9: Jakým dalším způsobem pomáháte žákům nad rámec výuky ČJ?

„Poskytuji jim doučování z ČJ, dobíráme znovu nepochopené z hodiny, procvičujeme.“

„Není třeba, protože dochází v rámci školy na doučování s dvojjazyčnou školní asistentkou.“

„Chlapec navštěvuje ve škole individuální doučování.“

„Kromě češtiny jako druhého jazyka, probíráme s žáky učivo, které k procvičování doporučí učitelka, např. psaní i/y ve vyjmenovaných slovech, po měkkých a tvrdých souhláskách, v koncokách podle vzorů podstatných jmen apod.“

Komentář: Na obou školách, pokud potřebuje žák dovysvětlit a procvičit učivo, jsou mu pedagogové nápomocní po vyučování anebo v jiné stanovené době. **Kód: další individuální doučování.**

Otázka 10: Pomáhají Vám při výuce žáků s OMJ metodiky od MŠMT, NPI nebo od neziskové organizace META, popř. jiných a jakých?

„Ano, nejvíce materiály poskytované od METY.“

„Využíváme je stále, nejvíce z METY.“

„Nevyužívám je, žáka sleduji, pozoruji, co zvládá hůře, co je pro něj už strop a nepřekonatelné, to sdělím i jazykové intervenci a následně žákovi dle vlastního uvážení upravuji výstupy nebo hodnocení.“

„Určitě. Čerpám ze všeho, hledám podle témat, se kterými momentálně pracuji. Z NPI jsem si vzala příklad slovního hodnocení, kterým jsme hodnotili žáky na konci června a taktéž letos v poletí. Průběžně sleduji aktualizace systému, změny v LEX Ukrajina, pročítám publikace od METY pro práci s cizojazyčnými žáky nebo se účastním webinářů apod. Minulý rok nám ve výuce pomáhala organizace Inbáze, ve které pracuje hodně cizinek. Ve škole také pracovala tlumočnice, která pomáhala při komunikaci s rodiči a žáky. Vyučuji žáky i český jazyk jako druhý jazyk, využívám k tomu na prvním stupni ČJ pro malé cizince, žlutá řada, pro starší zelenou řadu, od autorky M. Škodové. Na druhém stupni vyučuji z učebnic Levá zadní, kde je velmi dobře propojená také mluvnice. U pokročilejších žáků využívám učebnice Česky prosím. Zároveň doplňuji učivo z mluvnice od druhé třídy (seznamuji žáky s druhy vět, tvrdými a měkkými souhláskami, s pravidly psaní dlouhého u apod.)“

Komentář: Respondentky z obou škol využívají dostupných informací na internetu. Na škole 1 se dle doporučení METY pracuje s didaktickými materiály, které jsou aktuálně na českém trhu dostupné. Asistentka uzpůsobuje učebnice věku žáků. **Kód: doporučení od METY o.p.s.**

Otázka 11: Co se Vám při práci v hodinách s žáky s OMJ osvědčuje?

„Zajímat se o žáky, zpětná vazba.“

„Přítomnost asistenta pedagoga, který může s žákem pracovat individuálně.“

„Nemusím v hodinách dělat nic extra, tak nedokážu zodpovědět.“

„Ujišťuji se, zda žák dobře rozumí zadání při zadaných úkolech či procvičování, někdy pomáhám při diktátech slova znova zopakovat.“

„Na lavici má pomůcku na psaní slov s hláskou ú a ů, většinou si poradí sám.“

„Při práci s žáky s OMJ se mi osvědčuje používat taková témata, která jsou známá i jim. Takže pokud si vybírám z textů ke čtení, tak si vyberu pohádku O veliké řepě, Jen počkej zajíci apod. U starších žáků doporučuji bilingvní četbu, polovina stránky je v českém jazyce, polovina je v ukrajinském nebo ruském nebo anglickém. Bývají od nakladatelství KOSMAS.“

Komentář: Odpovědi respondentek jsou v této otázce různého charakteru, každému se osvědčuje něco jiného, např.: zpětná vazba od žáka, poskytnuté pomůcky, přítomnost asistenta pedagoga, ujišťování se o porozumění v zadání, užití textů, které jsou žákům známé v jejich rodném jazyce, užití bilingvních knížek apod. Celkově lze zkonstatovat, že všichni využívají zpětné vazby od žáka, na kterou adekvátně reagují. **Kód: zpětná vazba od žáka.**

Otázka 12: Co nedoporučujete při výuce žáků s OMJ?

„Samostatná práce.“

„Nenapadá mě. Možná omezit samostatné vypracování zadaných úkolů doma i ve škole.“

„Nemá cenu zadávat domácí úkoly v podobě slovních úloh anebo takových, kde je mnoho textu. Popřípadě je potřebné to žákovi dostatečně předem vysvětlit.“

Komentář: Respondentky se shodují, že samostatná práce a domácí úkoly nejsou pro ověřování znalostí žáků s OMJ vhodné. **Kód: nedoporučuje se samostatná práce**

Otázka 13: Jaké využíváte prostředky, formy v hodnocení žáků s OMJ?

„Hodnotím výhradně slovně.“

„Ze začátku slovně, asi první půl rok, teď již dostávají oba známky, kde se odráží tolerance chyb specifických pro tyto žáky. Zpětnou vazbu v podobě slovního hodnocení dostávají také od dvojjazyčné školní asistentky.“

„Vždy hodnotím s ohledem na jazykové znevýhodnění, případně jen označím počet chyb. Žák je ode mě hodnocen známkou.“

„Při hodnocení žáků jsme využili kombinaci sumativního a slovního hodnocení, případně uvolnění z některého z vyučovacích předmětů v daném ročníku.“

„Po nástupu do školy první půl rok žáka nehodnotíme, dostává se mu jen ústního hodnocení, po půl roce jej hodnotíme známkou, ne horší než 5. Žákovy práce hodnotíme jiným způsobem než práce českých žáků, v diktátech háčky a čárky opravujeme zeleně, ty chyby nepočítáme, červeně hodnotíme pravopisné jevy, které by měli ovládat.“

Komentář: Lze konstatovat, že na obou školách hodnotí pedagogové své žáky s velkou citlivostí a přihlédnutím na jejich jazykové možnosti. Uvedly, že u dětí s OMJ, kde pociťovali jisté obtíže, daly hlavně v prvních fázích adaptace přednost slovnímu hodnocení, nebo byly v hodnocení shovívavější, zohledňovaly žákovy obtíže atd. **Kód: Slovní hodnocení.**

Otázka 14: Jakými způsoby sledujete pokroky žáků s OMJ?

„Prostřednictvím testů, ústním zkoušením. Mým cílem bylo připravit žáky devátého ročníku na záluďné CERMAT testy a u všech žáků se mi to povedlo.“

„Zadáváním úkolů, testy...“

„Pokroky slovně hodnotíme průběžně hned během vyučování, písemné přehledy si zatím nevedeme.“

„V minulém roce jsem si vedla evidenci sama pro sebe, jaký je náš cíl a zda jsme ho s žákem dosáhli. Vnímala jsem, že sice já přehled mám, ale žáci sami nevidí, kam směřují. Protože na škole nemáme jednotně dáno, že každému žákovi bude vytvořen jeho individuální PLPP, vytvořila jsem pro tento školní rok (2022/23) pro každého žáka individuální plán, který kopíruje vzdělávací obsah daného ročníku + konverzační témata, kterých daný školní rok chceme dosáhnout. Tento přehled je ve dvou vyhotoveních, jeden mám u sebe ve složce žáka já, druhý dostává žák do sešitu, aby sám viděl, co se chceme ještě naučit a kolik je už úspěšně za ním. Za každou zvládnutou dovednost obdrží smajlíka. Vidím na nich, že je to pro ně srozumitelné a přehledné a také vědí, kdy už bude konec snažení před velkými prázdninami. Zároveň po domluvě s vedením sestavuji slovní hodnocení 2x do roka, která se přidávají k vysvědčením žáků. U jednotlivých obsahů uvádím, co žák zvládl a co je potřebné ještě procvičovat.“

Komentář: Respondentky uvedly, že k sledování pokroků svých žáků využívají ústních i písemných projevů žáků. Na škole 1 dvojjazyčná školní asistentka připravuje pro každého žáka obsahové cíle, které průběžně revidují a na závěr pololetí k vysvědčení příkládá slovní hodnocení s uvedením, co a jak žák zvládl a jakou oblast je potřebné ještě procvičovat. **Kód: testy.**

Otázka 15: V jakých oblastech vzdělávání považujete stávající systém za přínosný ve vztahu k žákům s OMJ?

„Určitě je to množství hodin, které můžeme žákům nabídnout, snažíme se žáky nelimitovat 100 nebo 200hodinovým fondem jazykové podpory, pracujeme s žáky tak dlouho, dokud se zcela v jazyce neosamostatní. Výhodou systému je možnost vytahovat žáky z hodin českého jazyka a upravit výuku jejich vlastním potřebám. Díky dvojjazyčné asistenci, kterou pro tento účel zaměstnáváme na plný úvazek, jsme si mohli v minulém školním roce dovolit vytvořit pro vzdělávání uprchlíků dvě vzdělávací skupiny, kde kromě dvojjazyčné asistentky pomáhala s komunikací také ukrajinská studentka. Žáci měli každý den 2 h českého jazyka a poté pokračovali do svých tříd na jiné

předměty. Vnímáme, že jejich jazykový pokrok do konce školního roku byl skokový. Ve školním roce 2022/23 byli žáci již zařazeni do svých tříd.“

„Hm...., teď mě nenapadá, možná ve výchovách.“

„Vítám, že pro tyto žáky se něco takového systémově nabízí. Oceňuji na něm možnost individuální práce.“

„Individuální pomalejší postup, kdy se čeština vyučuje pro tyto žáky na principu výuky cizího jazyka.“

„Dvojjazyčná asistentka s ním často fixuje probrané učivo, a to žákovi následně v hodinách velmi pomáhá.“

„Je to dobře myšleno, ale bez dalších jasných pravidel pro školy. Za pozitivní považují, že systém je pro žáky bezplatný a dostupný ve škole, kam dochází.“

Komentář: Pozitivně hodnotíme přístup školy 1, která nelimituje žáky v hodinové podpoře, ale vychází z potřeb samotných žáků. Dále za pozitivní respondentky hodnotí bezplatnou výuku českého jazyka na škole 1 bez nutnosti docházet jinam. A také možnost žákům určitým modifikovat výstupy s přihlédnutím k jejich aktuálním potřebám. **Kód: individuální přístup.**

Otázka 16: V čem shledáváte rezervy současně nastaveného systému vzdělávání žáků s OMJ?

„S řediteli okolních pražských škol jsem v kontaktu a každá škola se snaží s žáky s OMJ vypořádat po svém, jak nejlépe dovedou. Máme výhodu a zároveň i zodpovědnost, že jsme krajem určenou školou pro vzdělávání těchto žáků, využíváme dostupných dotací a finančních programů, které nám pokrývají plat dvojjazyčné školní asistentky. Jak jsem již párkrát zmínila, výhodou naší školy je, že se nám povedlo najít pro tuto práci zapálenou osobu, dvojjazyčnou asistentku, která se žákům individuálně věnuje a proces vzdělávání průběžně sleduje. Přesto všechno bychom uvítali, aby se do škol dostávali žáci, kteří již prošli základním jazykovým kurzem, abychom ve školách mohli dále navázat učivem dle ročníku. Mnoho energie a času nás stojí je v jazyce doslova vyplácet,

aby byli schopní přijímat další školní kompetence. Další rezervou systému je, že mohou do škol žáci přicházet i v průběhu školního roku, takové situace zcela rozhazují pro nás na začátku školního roku stanovený systém.“

„Na naší škole máme v jednom ročníku více tříd, tak můžeme co nejvíce žáky rozdělit do tříd tak, aby nevytvářeli příliš velkou skupinu a co nejvíce se v rámci svých tříd integrovali. Umožňujeme individuální nastavení rozvrhů, aby žáci z vyšších ročníků mohli navštěvovat český jazyk v nižších ročnících.“

„Učitel má ve škole málo času na dorovnání žáka k jeho českým vrstevníkům. Uvítali bychom, kdyby se do škol dostávali žáci s již komunikativní znalostí českého jazyka.“

„Náročné na přípravu učitele, málo dostupných materiálů a nepřehlednost v materiálech.“

„Myslím, si, že ze strany škol je to dostatečné. Snad jen stálá přítomnost asistenta pedagoga ve třídě.“

„Mnohem víc materiálů pro vyučující (hlavně u starších žáků) a menší počet žáků ve třídě.“

„Podle mého názoru by příchozí cizinci měli absolvovat nejdříve intenzivní roční výuku češtiny, pak teprve nastoupit do školy. Naložit vše na učitele do běžných tříd, zvláště když děti přibývají průběžně během školního roku, je zdánlivě nejjednodušší řešení. Pro učitele je však nesmírně zátěžové. Vždy se snažím k takovému žákovi přistupovat jako k žákovi se speciální vzdělávací potřebou, přesto si myslím, že žáci s OMJ mají ještě jiná specifika, která bychom rádi měli od někoho vyššího písemně napsaná.“

„Ministerstvo by mělo kromě školní asistentky zaměstnat i ukrajinského asistenta automaticky, jakmile by ve škole byl, byť i jenom jeden žák s OMJ a dvojjazyčné učebnice nebo materiály.“

„Mohu být obširnější? MŠMT školám stanovilo doporučení pro vzdělávání žáků s OMJ, to, jak jsi jednotlivé školy s tímto úkolem poradí, je na nich. Chybí mi v mé práci jasně určená pravidla. Učitelé vycházejí z tematických plánů, které si sestavují na základě rámcových plánů stanovených MŠMT. Já nic takového v ruce nemám. O to je má práce složitější. Loňský celý rok jsem po večerech strávila dohledáváním si vhodných postupů a materiálů k výuce. Měla jsem štěstí, že jsme spolupracovali s neziskovou organizací Inbáze, která mi v mnohých nejasných otázkách pomohla a dobře navedla. Ale nebyl vůbec čas vyrábět si pomůcky do výuky. Na toto období nevzpomínám ráda, nevěděla jsem, co dříve dělat, jestli si chystat pomůcky do dopoledních hodin nebo na odpoledne. Myšlenka systému je dobrá, pokud by se žáci učili výhradně český jazyk jako druhý jazyk. Učitelé Českého jazyka však požadují taktéž zvládnutí mluvnice daného ročníku. A toho je už potom moc. Každý žák, který k nám nastoupí do školy, podstoupí vstupní jazykový test, většina neovládá vůbec český jazyk. Začínáme pokaždé latinkou, neboť vstupní pohovor nám většinou odhalí, že žáci neovládají anglický jazyk. Škola tedy všem nabídne doučování po dobu 200 hodin. Skupiny mají odpolední doučování 1x týdně a dopoledne na 2-3 hodiny na půl roku. Potom s ohledem na naše časové možnosti musíme z dopoledního vyučování upouštět, vzhledem k novým žákům přicházejícím v průběhu roku. Největší péči zaměřujeme na žáky, kteří přicházejí s neznalostí vyučovacího jazyka. Těm za rok škola poskytne až 160 hodin češtiny jako druhého jazyka. Dopláci na to žáci, kteří jsou ve škole delší dobu, těm jsme schopni poskytnout sotva jednu hodinu týdně během odpoledních bloků. Jim poskytujeme jazykovou přípravu jen 40 h za rok.“

Komentář: Na základě jednotnosti ve výpovědích musíme konstatovat, že řada respondentek vyslovuje téměř jednotný požadavek na nutnost, aby nově přichozí žáci s OMJ přicházeli do škol až po základním jazykovém kurzu. Pedagogové poukazují na obtížnou práci s žáky, kteří se neumí ve škole vůbec dorozumět. V teoretické části na tento jazykový handicap poukazuje publikace od Škodové a uvádí obtížnost v samotném začleňování těchto žáků. Mohla by v tomto směru pomoci multikulturní výchova, té se ale na školách dostává pouze okrajově. **Kód: komunikativní úroveň českého jazyka před nástupem do školy**

Otázka 17: Jakou změnu ve stávajícím systému byste uvítala?

„Bylo by pro nás všechny přehlednější, pokud by pro nově příchozí žáky s OMJ byl v rámci metodik jasně stanovený rámcový vzdělávací plán, který by nastínil postupné kroky vzdělávání, ušetřili bychom si tím ve školách spoustu energie při hledání odpovědí z různých internetových zdrojů.“

„Myslím si, že každá škola se musí sama poprat s příchodem cizojazyčných žáků do škol, jak dovede. Bylo by dobré, pokud by žáci před nástupem do českých škol už prošli minimálně dvouměsíčním intenzivním jazykovým kurzem, kde s ním budou probrána základní komunikační témata, aby se dokázal alespoň trochu domluvit se svým českým okolím.“

„V mé práci mi chybí jasný postup. Já studuji na VŠ I. stupeň a nemám zkušenosti s výukou českého jazyka jako cizího jazyka. Mohu jen čerpat intuitivně z vlastních zkušeností, kdy jsem se učila český jazyk sama. Aby hodiny byly pro žáky přínosné, musím se po večerech sama vzdělávat, pátrat po metodách práce s žáky s OMJ, hledat vhodné pracovní listy, abych v nich nenalézala chyby. Před rokem nebyly k dispozici téměř žádné materiály pro takové žáky. Koncem května bylo zase materiálů moc a některé byly i věcně chybné, protože se připravovaly narychlo a učitelé museli mezi nimi vybírat ty vhodné. Ocenila bych jasnou metodickou platformu, kde by bylo dáno, z čeho vyučovat žáky prvního stupně, z čeho žáky druhého stupně. Cítím se jako mezi mlýnskými kameny. Na jednu stranu všichni víme, že nově příchozí přijdou s nedostatečnou znalostí jazyka, a proto je na hlavu postavené, pokud v hodinách českého jazyka se seznamují s vyjmenovanými slovy a učitelky požadují, aby se tu řadu naučili. A vyžadují jejich procvičování i po mně. Při tom víme, že oni nedokážou ani pozdravit. Mělo by být někde jasně stanovené, aby první rok se žáci učili češtinu jako druhý jazyk, tedy regulérně komunikační témata typu pozdravy, třída, škola apod., a teprve potom bychom mohli pokračovat v základech české mluvnice. Určitě by všem ve škole pomohlo, kdyby MŠMT jasně stanovilo úlevy zejména v učivu pro takové žáky. Diakritika je pro cizince náročná, a proto stěží odhadneme, kdy a zda vůbec se ji žák naučí. U žáků nejsou jasná pravidla hodnocení. Žák, který neovládá komunikativní

jazyk, stěží může být hodnocen z vedlejších předmětů jako je vlastivěda, chemie, fyzika apod.“

„Uvítala bych onen rámcový plán pro cizince, který jsem uváděla v předchozích otázkách. Co vnímám současně za větší problém je fakt, že se snažíme vzdělávat někoho, kdo o to úplně nestojí. Současným problémem nejsou žáci s OMJ, kteří jsou v ČR delší dobu, oni pracují v hodinách velmi dobře. Potíže jsou s žáky uprchlíky. Pro ně je Česká republika a škola přestupní dočasná stanice. Čekají, až se budou moci vrátit domů. A tak i vypadá jejich práce ve škole. Většina z nich se nepřipravuje do hodin, přežívají, nenosí si pomůcky, je obtížné komunikovat s rodiči. Žáci z druhého stupně musí odevzdávat úkoly na ukrajinskou školu, aby ročník na Ukrajině neopakovali, a tak české vzdělávání nepovažují za důležité. Přitom v televizních novinách jsme se dozvěděli o domluvě ministrů školství obou států, že ukrajinským žákům bude školní docházka v České republice uznána, ale zřejmě se tak neděje. Jedna žákyně musela v květnu tohoto roku odjet do své ukrajinské školy na přezkoušení, aby mohla postoupit v rámci ukrajinského školního systému do dalšího ročníku. Možná i v tomto směru by nebylo špatné se zamyslet, zda ti, co o to nestojí, by se neměli vzdělávat v jiných prostorách našich škol pod vedením ukrajinských učitelů nebo distančně ve svém jazyce. Dále bych uvítala, kdyby žáci s neznalostí vyučovacího jazyka podstoupili před nástupem do základní školy povinný jazykový kurz a teprve poté bychom ve školách mohli lépe navázat s učivem a pracovat nejen s komunikační stránkou jazyka, ale i tou „pod ledovcovou“, akademickou a kognitivní.“

Komentář: I v této výzkumné otázce jsou odpovědi různé, mají však jeden společný jmenovatel, a to nastavit metodiky tak, aby bylo jasné učitelům doporučeno, jak mají s žáky v jednotlivých ročnících v hodinách českého jazyka pracovat. Respondentky považují současný systém za nepřehledný. Jedna z respondentek postrádá ve vzdělávání žáků s OMJ jednotný tematický plán. Poukazuje na nesnadnou práci nově příchozích žáků do škol bez nulové znalosti jazyka. Tím, že žáci mohou do škol nastupovat kdykoliv v průběhu roku, je práce školního dvojjazyčného asistenta problematická. Stává se, že

během jednoho školního roku učí až 5x od začátku českou abecedu. Jeho práce je potom dost neefektivní, protože se nově příchozím žákům poskytuje více času na naučení se komunikativního jazyka a ubírá to prostor pro žáky, kteří potřebují pracovat na rozvoji akademického jazyka. **Kód: přehlednější postup škol ve vzdělávání žáků s OMJ.**

13.2. Výzkumná zjištění a analýza položek polostrukturovaných rozhovorů

Níže uvedeme výčet kategorií vycházejících z polostrukturovaných rozhovorů s pedagogy na dvou základních školách:

- **Otázka č. 1: Národnosti žáků s OMJ**, se kterými mají dotazované pedagožky zkušenosti – nejvíce jsou zastoupeni Ukrajinci, Vietnamci a Rusové, což odpovídá statistickému rozložení počtu národností na území ČR. V menší míře jsou to žáci jiných národností (např. země EU) včetně žáků bilingvních.
- **Otázka č. 2: Bezplatná jazyková podpora** – názory respondentek se různí, na škole 1, určené krajem k vzdělávání žáků s OMJ, probíhá bezplatná výuka češtiny jako druhého jazyka, za pomoci dvojjazyčné školní asistentky. Nově příchozí žáci si napíší vstupní test, podle kterého se vedení školy rozhodne, do jaké skupiny žáka dle úrovně jazyka zařadí. Přítomnost dvojjazyčné asistentky umožňuje škole 1 poskytnutí jazykové podpory dle potřeb žáka, škola hodinovou podporu nelimituje. Tato asistentka působí rovněž jako adaptační koordinátor, což představuje pomoc s adaptací žáka na školní prostředí nejen co do jazyka, ale také se socializací, pomoci také rodičům s dokumenty (ve spolupráci s mluvčími neziskové organizace Inbáze). Na škole 2, škole krajem pro vzdělávání žáků s OMJ neurčené, probíhá výuka českého jazyka jako druhého jazyka v nedalekém Komunitním centru městské části a škola pokroky v českém jazyce jako druhém jazyce nesleduje.

- **Otázka č. 3: Financování jazykové podpory** – odpověděla věcně pouze škola 1 a uvedla, že využívá dvou programů pro financování žáků s OMJ, Pól růstu, financovaný fondy Evropské unie a Výzva 54. Škola 2 uvedla, že možnosti financování pro žáky s OMJ nevyužívá.
- **Otázka č. 4: Spolupráce s neziskovými organizacemi** – odpověděla pozitivně škola 1, tedy krajem pro vzdělávání žáků s OMJ, že ke spolupráci využívá neziskovou organizaci Inbáze, která škole pomáhá s překladem dokumentů, poskytuje personální výpomoc a organizuje multikulturní dny ve škole. Dále zainteresovaní pedagogové využívají doporučení nebo webináře od neziskové organizace META o.p.s. Škola 2 uvedla, že také využívá dostupné materiály z METY o.p.s.
- **Otázka č. 5: Způsob vzdělávání žáků s OMJ** – škola 1 uvedla, že postupují svým vnitřním systémem, avšak na základě doporučení MŠMT. Žáci podstoupí vstupní jazykový test, kterým žáky rozřadí do skupin dle jazykové úrovně. Většinou žáka poníží o jeden ročník níže, než do kterého chodil v jejich zemi. Na škole 2 k žákům přistupují jako k žákům se speciálně vzdělávací potřebou, většinou žáka poníží o jeden ročník níže a umožňují žákovi vytvořit individuální rozvrh (např. se žák vzdělává s vrstevníky v páté třídě, ale na český jazyk dochází do třetí třídy).
- **Otázka č. 6: Podpůrná opatření škol** – respondentky uvedly přítomnost AP v hodinách, využití dvojjazyčné školní asistentky, upravení výukového obsahu v hodinách ČJ.
- **Otázka č. 7: Nejčastější potíže žáků s OMJ ve výuce** – respondentky jednoznačně odpověděly, že v diakritice.
- **Otázka č. 8: Přístup a užití výukových pomůcek** – škola 1 v rámci výuky češtiny jako druhého jazyka využívá didaktické pomůcky doporučené organizací META nebo Inbáze a v běžných hodinách jsou žákům k dispozici přístupné taháky (abeceda, vzory podstatných jmen apod.).

- **Otázka 9: Podpora žáka s OMJ nad rámec výuky** – odpovědi zněly, že se tak děje na základě individuálních potřeb žáků.
- **Otázka 10: Metodiky, či doporučení, dle kterých školy postupují** – školy a zejména pak pedagogové po své vlastní ose využívají doporučených postupů, případně dokumentů od MŠMT, NPI nebo od METY.
- **Otázka 11: Osvědčené přístupy ve výuce** – respondentky se podělily o své osobní přístupy, které ve svých hodinách využívají.
- **Otázka 12: Co školy nedoporučují při vzdělávání žáků s OMJ** – pedagožky se jednotně usnesly na samostatné práci a domácích úkolech. Z vlastní zkušenosti s názory souhlasíme, žáci s OMJ mají potíže s pochopením zadání.
- **Otázka 13: Prostředky a formy hodnocení** – z výpovědí vyplynulo, že v první fázi po přijetí, cca půl roku, žáky nehodnotí vůbec nebo jen ústně. Na škole 1 kromě hodnocení známkou, žák obdrží také slovní hodnocení zpracované školní dvojjazyčnou asistentkou (dle doporučení slovního hodnocení vydaného NPI) a dále, že znalosti žáků jsou zkoumány prostřednictvím testů. Žáci dostávají nejhorší hodnocení v podobě známky 4.
- **Otázka 14: Sledování pokroku žáků s OMJ včetně hodnocení** – na škole 2 pokroky svých žáků nehodnotí, na škole 1 je hodnotí spolu s žáky.
- **Otázka 15: Přínos stávající systému vzdělání pro žáky s OMJ** – respondentky se shodly na úlevách, které jsou žákům poskytovány a na bezplatné jazykové přípravě, která je na škole 1 poskytována v místě bydliště žáků.
- **Otázka 16: Rezervy současného systému podpory žáků s OMJ** – v něm za nevyhovující školy hodnotí, že do škol mohou nastoupit žáci s

nulovou jazykovou úrovní a uvítali by jednoznačný výukový obsah pro tyto žáky.

- **Otázka 17: Změna v systému, která by byla vítána** – odpovědi byly téměř shodné s předposlední otázkou a tedy, vstup žáků s OMJ do škol s komunikativní znalostí českého jazyka a dále přehlednějším nastavením výukového obsahu.

13.3. Vyhodnocení analýzy vybraných školních dokumentů

Obsahovou analýzu PLPP a Slovního hodnocení, používaných na škole 1, prováděla autorka diplomové práce. Opíráme se především o obecně nastavená doporučení pro tvorbu takovýchto dokumentů. Obsahovou stránku jednotlivých dokumentů vyhodnotíme dle předem nastavených kategorií vycházejících z doporučených dokumentů a ty následně doplníme komentáři. Celkové vyhodnocení obou dokumentů provedeme pomocí krátkého referátu. (Moravská zemská knihovna, 2022, s. 12)

- **Plán jazykové podpory** (příloha č. 6) na škole 1 jako vyrovnávací plán žáka E s OMJ. Plán byl vystaven v září 2022 na období září–leden. Jde u ukrajinského chlapce ve věku 14 let, který navštěvuje 7. ročník ZŠ. Do školy v ČR nastoupil do 6. ročníku.

1) Základní údaje o žákovi

jméno, datum narození, třída, národnost, země původu, typ pobytu
jazykové znalosti – jakými jazyky žák mluví
rodinná situace – národnost rodičů, jazyk, jakým mluví doma, ostatní informace

Komentář: uvedený dokument obsahuje jméno, věk, třídu po zařazení v ČR, zemi původu, není uveden typ pobytu. Jazyková úroveň žáka: úroveň B1. Národnost rodičů je totožná s žákem, v domácím prostředí mluví ukrajinsky, dokument neobsahuje další informace.

2) Pedagogická diagnostika

školní historie v zemi původu – délka školní docházky, školní výsledky, vysvědčení, jiná hodnocení (olympiády apod.)

jazyková diagnostika (jazyková úroveň žáka: začátečník, mírně pokročilý)

sociální vztahy (k učiteli, spolužákům)

Komentář: žák odchodil na Ukrajině 5 let z 11leté školní docházky, další údaje dokument neuvádí. Jazyková úroveň žáka se uvádí: mírně pokročilá úroveň ČJ. Sociální úroveň je popisována: je patrná vůle žáka pracovat se třídou, snaha spolupracovat s učiteli.

3) Konkrétní náplň v jednotlivých předmětech

Analýza vzdělávacích cílů ŠVP

Rozvoj vyučovacího jazyka ve všech předmětech, obsah učiva jednotlivých předmětů přizpůsobena aktuálním jazykovým možnostem žáka

Výstupy ze stanovených cílů

Komentář: Dokument je definován pouze na předmět český jazyk. Obsah učiva prvního stupně týkající se převážně mluvnice, je rozvržen do 5 měsíců. Dokument neuvádí rozvoj v dalších předmětech. Dokument neobsahuje výstupy stanovených cílů. Absenci této kategorie považujeme za nevyhovující.

4) Pedagogické postupy

Způsob práce s žákem s OMJ ve výuce (možnost užití dvojjazyčného slovníku)

Individuální zadání jednotlivých úkolů (názorně demonstrační metodou = komunikační kartičky apod.)

Důraz na zapojení při skupinové práci

Speciální pracovní listy

Samostatná práce

Komentář: Jednotlivé kategorie nejsou v dokumentu vyprofilovány, uvádí se pouze individuální pracovní materiály.

5) Organizace výuky

Stanovení rozvrhu kmenové třídy

Docházení na doučování v ČJ

Docházení na jiné předměty do jiných tříd

Komentář: Stanovení rozvrhu kmenové třídy není u žáka s OMJ stanovená. Je to z toho důvodu, že na škole 1 se neumožňuje vzdělávat v jiných třídách a žák, pokud se vytahuje z hodin českého jazyka, tak jen v době výuky jeho třídy. V ostatních předmětech je přítomen s ostatními spolužáky.

6) Pomůcky

Slovník

Učebnice z nižších ročníků

Individuální pracovní listy

Učebnice češtiny pro cizince

Internet jako zdroj informací

Komentář: Dokument uvádí pouze přehled gramatiky.

7) Způsob hodnocení a klasifikace

Klasifikační stupeň

Slovní hodnocení

Kombinace obou způsobů

Komentář: Dokument uvádí dle klasifikačního řádu školy.

8) Způsob ověřování vědomostí

Písemnou nebo ústní formou

Personální zajištění

Asistent pedagoga

Jiný pedagog nad rámec výuky

Komentář: Dokument uvádí testy, kontrolu vyplnění pracovních listů a domácích úkolů.

9) Dohoda o spolupráci s rodiči

Způsob komunikace

Formy spolupráce (např. rodič zajistí doučování)

Kontrola přípravy na hodinu

Komentář: Je doporučována pravidelná komunikace s třídní učitelkou. Dohled nad vypracováním domácích úkolů a nošením si pomůcek do hodin.

10) Způsob hodnocení

Vlastní podíl žáka na vzdělávání

Účast na kurzech češtiny mimo školu

Pravidelné plnění domácích úkolů (z vůle žáka)

Zapojení se do volnočasových aktivit

Komentář: Dokument doporučuje zařídit si doučování v českém jazyce, aktivní účast ve výuce, při pravidelném plnění zadaných úkolů.

- **Slovní hodnocení** (příloha č. 9) na škole 1 sestavila dvojjazyčná školní asistentka jako součást vysvědčení. Sledovacím obdobím byl jeden školní rok. Ukázka slovního hodnocení se týká žáka D, ke kterému je vytvořen plán jazykové podpory a kazuistika.

Ve slovním hodnocení nás zajímaly tyto náležitosti, které jsme si rozdělili do kódovacích jednotek a ty jsme doplnili komentáři.

1) Plán učiva

Komentář: Dokument obsahuje 10 položek učiva, které jsou naplánovány na celý školní rok. Jde o učivo I. a II stupně – od druhého ročníku po šestý. Obsahuje nutnost zvládnutí:

Časování slovesa být v čase minulém
Pravopis ve slovech vyjmenovaných a příbuzných
Pravopis po měkkých a tvrdých souhláskách
Určování slovních druhů a větných členů ve větách
Slova jednovýznamová a mnohovýznamová
Mluvnické kategorie sloves a podstatných jmen
Určování vět vedlejších
Shoda přísudku s podmětem
Vyhledávání klíčových slov z textu
Dodržování délek slabik v ústním i psaném projevu

2) Zhodnocení úrovně dosaženého učiva

Komentář: u jednotlivých výše uvedených položek je stanovena míra zvládnutí učiva (zvládl, nezvládl, s obtížemi apod.)

3) Motivační složka určená žákovi

Komentář: Je ve slovním hodnocení obsažená v sekci Hodnocení, která je určená přímo žákovi a taktéž ve zhodnocení úrovně žákova pokroku.

4) Další části

Komentář: Slovní hodnocení dále uvádí jméno žáka, ročník, který v ČR navštěvuje, docházku a plnění domácích úkolů.

Vyhodnocování jednotlivých položek dokumentů jsme doplňovali souhrnnými komentáři. Oba nástroje byly ověřovány v období měsíce dubna roku 2022 na základní škole 1.

13.4. Výzkumná zjištění a analýza vybraných školních dokumentů

Nejdříve si vyhodnotíme dokument nazvaný PLPP (Vyrovnávací jazykový plán, žáka sedmého ročníku, který byl vystaven na dobu jednoho pololetí.

Posuzovali jsme tyto náležitosti:

1) Pedagogická diagnostika

Školní historie v zemi původu – délka školní docházky, školní výsledky, vysvědčení, jiná hodnocení (olympiády apod.)

Jazyková diagnostika (jazyková úroveň žáka: začátečník, mírně pokročilý)

Sociální vztahy (k učiteli, spolužákům)

Komentář: V dokumentu jsme zjistili, že žák odchodil na Ukrajině 5 let z jedenáctileté školní docházky, další údaje dokument neuvádí. Jazyková úroveň je u žáka mírně pokročilá. Sociální úroveň je popisována: je patrná vůle žáka pracovat se třídou, snaha spolupracovat s učiteli. Dokument uvádí většinu požadovaných údajů, přesto bychom doporučovali uvést jaké další jazyky žák ovládá. Pokud by žák ovládal ještě ruský jazyk, dalo by se vycházet při učení se českému jazyka z určitých podobností. Bylo by dobré, pokud by škola pracovala i s údaji ukrajinské školy, tedy pokud by disponovala žákovým prospěchem z dřívějších školních let. Jeví se nám to jako klíčové, pokud do škol přijdou žáci, o kterých nemáme dostatek informací a naše očekávání jsou mnohdy vysoká. Z vlastní zkušenosti totiž vyplývá, že ve školách vzděláváme žáky s určitým typem znevýhodnění, o kterých nejsme nikým informováni a od žáků očekáváme více, než čeho jsou schopni. Rovněž bychom ocenili, kdyby úroveň českého jazyka byla podložena informací ze vstupního testu.

2) Konkrétní náplň v jednotlivých předmětech

Analýza vzdělávacích cílů ŠVP

Rozvoj vyučovacího jazyka ve všech předmětech, obsah učiva jednotlivých předmětů přizpůsobena aktuálním jazykovým možnostem žáka

Výstupy ze stanovených cílů

Komentář: Dokument je definován pouze na předmět český jazyk. Obsah učiva prvního stupně týkající se převážně mluvnice je rozvržen do 5 měsíců. Dokument neuvádí rozvoj v dalších předmětech – což je nedostatečné, neboť jsme si vědomi, že neznalost vyučovaného jazyka musí žákovi činit nemalé potíže také v ostatních předmětech, které by měly být s vytýčenými cíli doplněny. Dokument neobsahuje výstupy stanovených cílů. Absenci této kategorie považujeme za nevyhovující.

3) Pedagogické postupy

Způsob práce s žákem s OMJ ve výuce (možnost užití dvojjazyčného slovníku)

Individuální zadání jednotlivých úkolů (názorně demonstrační metodou = komunikační kartičky apod.)

Důraz na zapojení při skupinové práci

Speciální pracovní listy

Samostatná práce

Komentář: Jednotlivé kategorie nejsou v dokumentu vyprofilovány, uvádí se pouze individuální pracovní materiály. Uvedené doporučení sice nelimituje vyučující při zvolení svého způsobu pomoci žákovi, ale myslíme si, že by bylo vhodnější, aby se přesně definovala tato podpora, co žák ve výuce může využít. A poskytla se doporučení, aby v ostatních předmětech, typu dějepis, přírodopis, fyzika, se zřetelně stanovila podmínka individuálních pracovních listů.

4) Organizace výuky

Stanovení rozvrhu kmenové třídy

Docházení na doučování v ČJ

Docházení na jiné předměty do jiných tříd

Komentář: Rozvrh na míru není u žáka s OMJ stanoven. Je to z toho důvodu, že na škole 1 se neumožňuje vzdělávat v jiných třídách a žák, pokud se vytahuje z hodin českého jazyka, tak jen v době výuky jeho třídy, aby spolupracoval s dvojjazyčnou školní asistentkou. V ostatních předmětech je přítomen ve třídě s ostatními spolužáky. Možnost učit se český jazyk ve třídě umožňuje škola 2

(jak vyplývá z polostrukturovaných rozhovorů). Tato možnost se nám jeví pro žáka jako velmi výhodná.

5) Pomůcky

Slovník

Učebnice z nižších ročníků

Individuální pracovní listy

Učebnice češtiny pro cizince

Internet jako zdroj informací

Komentář: Dokument uvádí pouze přehled gramatiky. Žákovi by mělo být umožněno používat překladový slovník. Myslíme si, že pro žáka to nemusí být dostatečné. Měly by se více specifikovat individuální pracovní listy, rozsah učiva např. ze zeměpisu, fyziky, chemie apod.

6) Způsob hodnocení a klasifikace

Klasifikační stupeň

Slovní hodnocení

Kombinace obou způsobů

Komentář: Dokument vychází z klasifikačního řádu školy. Myslíme si, i s ohledem na to, že žáka známe osobně, že by jeho výstupy měly být stále zohledňovány, zejména v diakritice. Špatné hodnocení jevu, který není schopen v tak krátké adaptační době ovlivnit, by mohlo zbytečně vést ke snížení motivace žáka.

7) Způsob ověřování vědomostí

Písemnou nebo ústní formou

Personální zajištění

Asistent pedagoga

Jiný pedagog nad rámec výuky

Komentář: Dokument uvádí – testy, kontrolu vyplnění pracovních listů a domácích úkolů. Stanovená doporučení bychom doplnili ještě o ústní zkoušení a přítomnost sdíleného asistenta pedagoga přímo ve výuce.

8) Dohoda o spolupráci s rodiči

Způsob komunikace

Formy spolupráce (např. rodič zajistí doučování)

Kontrola přípravy na hodinu

Komentář: Je doporučována pravidelná komunikace s třídní učitelkou. Dohled nad vypracováním domácích úkolů a nošením si pomůcek do hodin. K těmto opatřením se přikláníme z vlastní zkušenosti.

9) Způsob hodnocení

Vlastní podíl žáka na vzdělávání

Účast na kurzech češtiny mimo školu

Pravidelné plnění domácích úkolů (z vůle žáka)

Zapojení se do volnočasových aktivit

Komentář: Dokument doporučuje zařídit si doučování v českém jazyce, aktivní účast ve výuce a snahu o pravidelné plnění si zadaných úkolů. Doporučovali bychom, aby se v bodech přesně stanovila pomoc žákovi ze strany školy. Naproti tomu bychom uvedli vlastní podíl žáka na vzdělávání. Z našich zkušeností pramení snaha školy žákovi co největší měrou pomoci. Bez žákova úsilí a podpory žáka ze strany rodičů to nejde.

Dalším sledovaným dokumentem po obsahové stránce bylo Slovní hodnocení žáka sedmého ročníku, které hodnotilo žáka po jeden školní rok.

Posuzovali jsme v něm tyto náležitosti:

1) Plán učiva

Časování slovesa být v čase minulém

Pravopis ve slovech vyjmenovaných a příbuzných

Pravopis po měkkých a tvrdých souhláskách

Určování slovních druhů a větných členů ve větách

Slova jednovýznamová a mnohovýznamová

Mluvnické kategorie sloves a podstatných jmen

Určování vět vedlejších

Shoda přísudku s podmětem

Vyhledávání klíčových slov z textu

Dodržování délek slabik v ústním i psaném projevu

Komentář: Dokument obsahoval 10 položek učiva, které jsou naplánovány na celý školní rok. Obsah učiva vychází z tematických plánů ŠVP I. a II stupně, od druhého až po šestý ročník. Pokud je žák vzděláván také českému jazyku jako druhému jazyku, přiklání se také k bližšímu vysvětlení tohoto učiva. V dokumentu postrádáme časová rozmezí, ve kterých daná témata jsou hodnocena, event., kdy v průběhu školního roku došlo k jejich osvojení.

2) Zhodnocení úrovně dosaženého učiva

HODNOCENÍ PRÁCE NA HODINÁCH ČJ					
Žák se snaží spolupracovat se spolužáky stejného m. jazyka	1	2	3	4	5
Žák plní zadané úkoly ve škole i doma	1	2	3	4	5
Žákovi se daří porozumět mluvenému projevu	1	2	3	4	5
Žákovi se daří porozumět psanému textu	1	2	3	4	5
Žákovi se daří vyjadřovat myšlenky v mluveném projevu	1	2	3	4	5
Žákovi se daří vyjadřovat myšlenky v písemném projevu	1	2	3	4	5
Žák je v hodinách aktivní a spolupracuje ve výuce s učitelem	1	2	3	4	5

1 – výborně 2 – celkem dobře 3 – s obtížemi 4 – skoro vůbec ne 5 - nepracoval

Komentář: U jednotlivých výše uvedených položek je stanovena míra zvládnutí učiva (zvládl, nezvládl, s obtížemi apod.) Určitě bychom doporučili ohodnotit žáka pomocí dostupné škály z NPI nebo MŠMT dle výše uvedené tabulky. Rovněž se nám jeví jako výhodné, pokud by své dovednosti mohl ohodnotit i sám žák formou sebehodnocení.

3) Další části

Komentář: Slovní hodnocení dále uvádí jméno žáka, ročník, který v ČR navštěvuje, docházku a plnění domácích úkolů.

Dle výše uvedeného jsme se pokusili provést obsahovou analýzu dvou školních dokumentů. Analýzu jsme opatřili komentáři a uvedli tak další náměty, které bychom do dokumentů přidali, aby podpora žákům s OMJ byla

co nejpřesnější a přehledná. Na závěr přidáme souhrnný referát, vycházející z naší pedagogické praxe na škole 1. Plán pedagogické podpory je dokumentem řadícím se do prvního stupně podpůrných opatření. Škola 1 jej vyhotovuje v případě polevení žákovy snahy a dlouhodobější stagnaci v jazykovém vzdělávání. Je v dikci pedagoga vyučujícího český jazyk a dvojjazyčné školní asistentky. Je revidován po půl roce. To, co jsme považovali v dokumentu za nedostatečné jsme uvedli v jednotlivých komentářích. Zde bychom chtěli uvést, že za nedostatečné považujeme, pokud škola vyhotovuje dokument pouze u vybraných žáků. Domníváme se, že tento dokument by měl být vystaven pro všechny nově příchozí žáky s minimální znalostí českého jazyka a měl by být nejlépe po dobu dvou let pravidelně revidován a v souladu s pokrokem žáků upravován. S ohledem na fakt, že na škole 1 se vyučuje český jazyk jako druhý jazyk, neměl by být i jeho výukový obsah v dokumentu vynechán. Současné dokumenty jsou na školách pouze v tištěné podobě. Jsme přesvědčeni, že by měly být také digitalizovány jako součást složky žáka v elektronické žákovské.

13.5. Vyhodnocení kazuistik vybraných žáků základních škol

Kazuistiky vznikly písemnou výpovědí třídních učitelů (a zároveň vyučujících českého jazyka) na základě pozorování žáků v hodinách českého jazyka (celkem 150 hodin) během školního roku 2022/2023. Kazuistiky žáků označených D a E, ve škole 1 vytvořila autorka této práce na základě pozorování činnosti žáků a přímé pedagogické práce a kazuistiku u žákyně F, zpracovala zástupkyně ze školy 2, která dívku vyučuje český jazyk a zároveň je její třídní učitelkou. Jde o žáky I. a II. stupně ZŠ.

V kazuistikách jsme se zaměřili na tyto kategorie:

Mateřský jazyk žáka s OMJ, délka školní docházky v ČR, jazyková úroveň žáka, počet hodin poskytnuté jazykové podpory, jiná podpůrná opatření, kterých žák využívá, nejčastější chybovost, úprava jazykového obsahu, nastavení a sledování naplňování cílů, hodnocení žáka.

Výběrem této techniky chceme doložit situaci konkrétních žáků s OMJ na uvedených školách a přístup škol, či jednotlivců zejména k jejich jazykovému vzdělávání. S ohledem na GDPR neuvádíme přesná jména žáků, i když jejich osobní souhlas na práci s jejich daty máme.

Vyhodnocení provedeme pomocí komentářů ke každé ze sledovaných kategorií výzkumu.

Kazuistika žáka D na ZŠ 1

Jméno: chlapec D

Věk: 14

Třída: VII.

Chlapec D pochází z Ukrajiny a do České republiky přijel i se svou matkou na začátku školního roku 2020/21. Jeho otec již v ČR pracoval delší dobu a dokázal se domluvit. Po vstupním jazykovém testu, prokazující neznalost českého jazyka, byl zařazen o ročník níže, tedy do šesté třídy. První rok pracoval ve třídě s českými spolužáky pomocí asistentky pedagoga a 2x týdně měl odpoledne doučování v českém jazyce (probírala se s ním zejména mluvnice 2–4. třídy). Jeho komunikační úroveň se nezlepšovala, proto ho následující školní rok přihlásil otec do jazykového kurzu na Praze 3, kam docházel každý den na 4 vyučovací hodiny po dobu 4 měsíců. Na konci jazykového kurzu absolvoval test, který určil jeho jazykovou úroveň B2. Jednou týdně docházel do naší školy k jednotlivým vyučujícím matematiky, fyziky, chemie atd. Po návratu do školy se jeho komunikační úroveň jazyka velmi zlepšila a zlepšení se projevovalo ve všech vyučovaných předmětech. Všetmu lépe rozuměl, nebál se na cokoli nejasného sám zeptat. V doučování 2x týdně v odpoledních hodinách jsme nadále pokračovali. Ke konci roku dokázal vyjádřit téměř všechny své myšlenky. Momentálně chodí do sedmé třídy a jen občas využije v hodinách pomoci sdílené asistentky pedagoga. Mezi své spolužáky velmi dobře zapadl a je v kolektivu oblíben. Je spíše tichý žák, přesto velmi houževnatý a pracovitý. Po domluvě s vyučující ČJ jsme mu pro školní

rok 2022/23 sestavily Plán pedagogické podpory na půl roku, ve kterém jsme si stanovily, čeho chceme u žáka dosáhnout a jaké úlevy se mu budou poskytovat. Průběžně jsme sledovaly jeho pokrok a podle toho s učitelkou upravovaly jeho plán. Až na určení diakritiky mu česká mluvnice velké potíže nedělala, většinu slov rozuměl, dokázal si poradit i s obtížnějšími úkoly, které se dávají i českým spolužákům. V doučování pracujeme na rozšiřování slovní zásoby pomocí textů s různou tematikou, fixujeme mluvnické učivo z hodin ČJ. V hodinách ČJ se téměř dorovnal svým spolužákům. Dosud byl hodnocen slovně, nyní je hodnocen na vysvědčení známkou 2. V současné době (školní rok 2023/2024) navštěvuje žák osmý ročník. Víme, že o prázdninách nepolevil a navštěvoval soukromého učitele českého jazyka. Běžná komunikace mu nečiní už žádný problém, neporozumění nastává jen v přírodopisu a ve fyzice. V českém jazyce je hodnocen známkou 2 a dle současných vyučujících dosáhl vědomostní úrovně žáků šesté třídy. Na doučování dochází ve škole 1x týdně a plán jazykové podpory již mu vystavený není.

Kazuistika žáka E na ZŠ 1

Jméno: chlapec E

Věk: 8

Třída: II.

Chlapec E se narodil v České republice ukrajinským rodičům, kteří zde pobývali od roku 2014. Doma hovoří ukrajinsky. S českým jazykem se setkává pouze ve školním kolektivu. Před nástupem na základní školu navštěvoval kvůli častým nemocem sporadicky také mateřskou školu s přípravným ročníkem. První ročník zvládl s pomocí třídní učitelky poměrně dobře, měl nastavené doučování v českém jazyce 1x týdně. Trpí dyslalií, tak dochází pravidelně na logopedii. Větší jazykové potíže jsme zaznamenaly po letních prázdninách, kdy byla zřejmá absence českého jazyka. Slovům, která znal, po prázdninách nerozuměl. Museli jsme se proto v práci o kus vrátit zpět a slova, která sděloval ukrajinsky znova přeříkávat a psát česky. Nově je ve třídě asistentka pedagoga, která vůči žákovi funguje jako sdílená asistentka

(primárně je napsaná k žákovi s cukrovkou). Na základě informace od třídní učitelky pomáhá při diktátech určitá slova znova přeříkat. Potýká se s častými chybami v psaném projevu, protože slova nesprávně vysloví. U třídní učitelky má vytvořen plán pedagogické podpory, dle kterého pracuje. Třídní učitelka mu poskytuje úlevy zejména v diakritice a někdy může místo slova nakreslit obrázek. Doučování ve druhé třídě jsme měli jednou týdně a po Vánocích jsme se dostali na jeho předprázdninovou úroveň. Učivo druhé třídy stále procvičujeme, ovládal jej bez obtíží. Současně čteme, abychom rozšiřovali slovní zásobu a pracujeme na dodržování správných délek hlásek. Žák je velmi snaživý, všechny úkoly si vždy vypracuje a víme také o pečlivé domácí přípravě. V současné době (školní rok 2023/2024) chodí žák do třetí třídy. Po letních prázdninách byl jazykový návrat horší než rok před tím. Zdá se, že pravopisné jevy třetí třídy jsou pro něj nesmírně obtížné. Ve třídě pracuje asistentka pedagoga, která mnohdy pomáhá s individuálním dovysvětlením. Do třídy nastoupil v září další ukrajinský spolužák, ten je ve České republice pouze půl roku, ale ve školních povinnostech se mu daří mnohým lépe, než našemu žákovi E. V pololetí měl žák na vysvědčení z českého jazyka a taktéž z prvouky známku 3. Rodiče sdělují škole, že žák se odmítá doma učit. Na druhé pololetí škola vytvořila pro žáka plán pedagogické podpory s intervencí následovně: 1 x týdně bude žák navštěvovat speciální pedagožku a 3 x týdně se mu bude věnovat školní dvojjazyčná asistentka a bude procvičovat učivo, které se právě učí ve třídě. U žáka se bude preferovat ústní zkoušení anebo učitelka sestaví jednodušší variantu testu s obrazovým materiálem, aby žák mohl spíše odpovědi spojovat než dopisovat.

Kazuistika žákyně F na ZŠ 2

Jméno: dívka F

Věk: 16

Třída: IX.

Dívka z Ukrajiny přišla mezi prvními (březen 2022), byla zařazena do IX. ročníku (shodou okolností moje třída, kde jsem vyučovala češtinu). Do její

třídy byly ve stejnou dobu zařazeny ještě další 3 děti. V roce 2022 byl pro ukrajinské děti posunut termín přihlášek na střední školu (SŠ) na duben. Tato dívka se rozhodla jít na učební obor zahradnicí. U dívky bylo asi po měsíci patrné, že je studijní typ. Tak jsme se s kolegyní dohodly (vyučující matematiku) na postupu dalšího vzdělávání. Domluvili jsme se s kolegy, do kterých skupin/tříd a kdy může docházet. Docházela na český jazyk do druhé třídy, do třetí a do čtvrté, také na matematiku do tříd I. stupně. Docházela také 2x týdně do Komunitního centra na výuku českého jazyka jako druhého jazyka. I přes její obrovskou píli, nedosahovala v jazyce potřebné úrovně, aby mohla pokračovat ve studiu na SŠ. Proto jsme se s rodiči dohodli, že ve školním roce 2022/23 bude opakovat IX. ročník a v něm jsme pokračovali v tomto zavedeném postupu. Plán podpory jsme nevytvářeli. Nakonec SŠ umožnila, že z českého jazyka přijímací zkoušky dělat nemusela. Z matematiky dosáhla výborných výsledků a může tak pokračovat od září 2023 na střední škole, kterou si sama vybrala. Ve školním roce 2023/2024 žačka dochází na střední zahradnickou školu, škola jí vytvořila plán jazykové podpory, který revidují po půl roce a dochází externě na doučování v českém jazyce.

13.6. Výzkumná zjištění a analýza kazuistik vybraných žáků

Kazuistiky se právoplatně řadí mezi metody zkoumání v případových studiích. Poskytly nám podrobný vhled do naší problematiky. Ukazují na konkrétních žácích, jaká opatření a přístupy mohou pedagogové při vzdělávání žáků s OMJ využívat.

Výzkumné kategorie:

1) Mateřský jazyk žáka s OMJ

Komentář: Mateřským jazykem všech tří žáků je ukrajinský jazyk. Žák E a žákyně F navštěvovali určitou dobu základní školu na Ukrajině, poté přijeli se svými rodiči do ČR. Žák D se narodil v České republice, ale doma mluví rodina pouze ukrajinsky.

2) Délka školní docházky v ČR

Komentář: Žák E navštěvuje ZŠ od první třídy, takže k dubnu roku 2024 navštěvuje školu 3 roky. Žák D navštěvuje základní školu třetím školním rokem a žákyně F chodí do české školy také tři roky. Všichni žáci navštěvují ZŠ tři roky, ve výhodě je žák D, který svou školní docházku zahájil v první třídě.

3) Jazyková úroveň žáka

Komentář: U žákyně F ani u žáka E neznáme jejich jazykovou úroveň. Víme jen, že žáci dokážou běžně se spolužáky komunikovat. Žák D dle jazykového testu, dosahuje úrovně B1. Vyplývájíce z naší teoretické části, úroveň B1 je popisována jako středně pokročilá, žák zvládá většinu konverzačních situací. Bez přípravy dokáže konverzovat na téma, které je běžné, které jej zajímá a souvisí s každodenní realitou, např. rodina, zájmy, práce, cestování a aktuální události.

4) Počet hodin poskytnuté jazykové podpory

Komentář: U žákyně F můžeme jen odhadnout z výpovědi vyučující, že jazyková příprava v Komunitním centru městské části trvala v průběhu 2 let, pokud to měla 2x do týdne 200 hodin. Žákovi D byla do dubna 2024 na škole poskytnutá jazyková podpora ve výši 180 hodin. Vedle ní navštěvoval čtyřměsíční intenzivní jazykový kurz. V současné době na škole jazykovou podporu již nevyužívá. Žák E v uplynulých dvou letech využil 300 hodin jazykové podpory a v letošním roce jeho podpora neustává: 1 x týdně poskytuje intervenci speciální pedagožka a 3 x týdně se mu věnuje školní dvojjazyčná asistentka a bude procvičovat učivo, které se právě učí ve třídě. Žákovi ve školním roce 2023/2024 vytvořila třídní učitelka plán jazykové podpory, který je sledován vždy po půl roce.

5) Jiná podpůrná opatření, kterých žák využívá

Komentář: Na škole 2 žákyni F domluvili vyučující docházení do skupin/tříd a vytvořili individuální rozvrh. Žačka mohla docházet na český jazyk do druhé třídy, do třetí a do čtvrté, také na matematiku do tříd I. stupně. PLPP jí vytvářen nebyl. Žák E a D mohou v rámci třídy využívat pomoci sdílené asistentky

pedagoga. Žákovi D byl na školní rok 2022/23 vytvořen jazykový vyrovnávací plán, žákovi E byl vytvořen v roce 2023/24.

6) Nejčastější chybovost

Komentář: Společným znakem chybovosti je česká diakritika, žáci špatně slyší délku hlásek, a tedy to neumí ani napsat. Žákovi E způsobují obtíže pravopisné jevy u příbuzných slov.

7) Úprava jazykového obsahu

Komentář: Žačce F se výukový obsah upravoval omezeně k přihlednutí na typické chyby (diakritika). Bylo jí umožněno absolvovat hodiny češtiny na prvním stupni. Škola 1 neumožňuje individuální rozvrh, škola zohledňuje jen diakritické chyby anebo vyučující upravují obsah dle vlastního uvážení v prvním roce. Po roce je s citem vyžadováno téměř vše, co chtějí vyučující po ostatních žácích. Z vlastních zkušeností musíme sdělit, že výrazná úprava výukového obsahu není žádoucí, snaha žáků výrazně oslabuje a nabývají dojem, že se do hodin připravovat nemusí.

8) Nastavení a sledování naplňování cílů

Komentář: Pokud je žákovi vystaven plán jazykové podpory, pak se v něm nastavují cíle a dochází k jejich naplňování. Většinou se tak děje po půl roce. Nastavení cílů a jejich naplňování provádí dvojjazyčná školní asistentka.

9) Hodnocení žáka

Komentář: Hodnocení probíhá na škole 2 sumativně, na škole 1 kombinovaným způsobem. Slovní hodnocení zde vyhotovuje školní dvojjazyčná asistentka.

14. Specifikace zjištěných problémů a příklady dobré praxe

Následující kapitola shrnuje poznatky získané prostřednictvím realizovaného výzkumu, jehož cílem bylo na základě zjištěných dat zhodnotit, jak stávající systém podpory vzdělávání žáků s OMJ funguje na dvou vybraných základních školách. Výzkumné šetření uskutečněné v rámci diplomové práce bylo na vzdělávání žáků s OMJ na dvou základních školách (krajem určená škola a škola bez určení). První využitou technikou byly polostrukturované rozhovory s pedagogy, kteří mají zkušenosti s žáky s OMJ, zajímali jsme se o jejich názory k systému jazykové podpory, k samotné práci s žáky s OMJ. Druhou výzkumnou technikou byla analýza používaných školních dokumentů a jejich obsahové zhodnocení. A poslední technikou byly tři kazuistiky vybraných žáků s OMJ základních škol. Celkově vnímáme výsledky šetření jako důležitou informaci ze strany školní praxe. Můžeme konstatovat, že na základě analýzy dat vyplývá, že stávající systém podpory vzdělávání žáků s OMJ je pro školy přínosný, avšak ne věcně podrobný. Učitelům chybí jednotná a jednoznačná metodika, jak postupovat, pokud do základní školy nastoupí žák s nulovou znalostí vyučovacího jazyka. Školy krajem určené zaměstnávají dvojjazyčné školní asistentky, které se v problematice orientují, ale jsou konfrontovány s požadavky učitelů českého jazyka, které bývají ve vztahu k úrovni jazyka neadekvátní. Pokud na školách není jazyková podpora poskytována, je odpovědnost zákonných zástupců žáků doučování v českém jazyce zajistit. Základní škola může organizaci, centrum pro výuku českého jazyka jako druhého jazyka rodičům doporučit. Pedagogové ve vztahu k žákům s OMJ často jednají intuitivně, rozhodují se v závislosti na konkrétní situaci. Některé školy nejsou zastánci odlišného přístupu k žákům s OMJ, ale spíše preferují individuální přístup v podobě individuálních vzdělávacích plánů a rozvrhů. Školy jsou jednotné ve výrocích, kdy uvádějí, že považují za klíčové, aby do škol přicházeli žáci s OMJ, kteří už mají za sebou alespoň čtyřměsíční intenzivní kurz komunikativního jazyka a po nástupu do základní školy se dokážou dorozumět. Školy by také uvítaly jasné doporučení, v jakém rozsahu výukový obsah pro tyto žáky redukovat a podle jakých individuálních tematických plánů ve výuce postupovat.

V rámci této kapitoly bychom také rádi zmínili příklady dobré praxe, která vyplývá z našeho výzkumného šetření. Při práci s žáky s OMJ učitelé oceňují přítomnost asistentů pedagoga ve výuce, kteří mohou přímo ve výuce s žáky pracovat dle jejich individuálních potřeb. Osvědčuje se na školách, pokud jsou žáci a jejich rodiče srozuměni s výukovým obsahem a společně sledují, jak se v jednotlivých oblastech zlepšují. Za velmi přínosné považujeme, pokud panuje i dobrá komunikace se zákonnými zástupci žáků. Uvědomujeme si, že podpora ze strany rodičů může významnou měrou ovlivňovat vůli žáka s OMJ v procesů učení. Za efektivní považujeme, pokud součástí vysvědčení jsou slovní hodnocení, která poskytnou podrobnější představu o zvládnutí učiva a poskytnou doporučení k procvičování. Pedagogové vítají přítomnost a práci dvojjazyčné školní asistentky, která zároveň na školách působí i jako adaptační koordinátorka. Pedagogové uvádějí, že při práci s žáky s OMJ se jim osvědčuje využívat obdobných didaktických pomůcek, které pomáhají také žákům s jinými speciálně vzdělávacími potřebami (např. dyslektici, dysfatici apod.). Dále oceňují spolupráci s neziskovými organizacemi, které jim poskytují hlavně inspirativní nápady do výuky a pomáhají se začleňováním žáků do třídních kolektivů. Pedagogové oceňují dostupné materiály vztahující se k výuce českého jazyka, pracovní listy k ostatním předmětům, především zaměřených na I. stupeň základních škol a webináře, které poskytuje nezisková organizace META o.p.s. Pomocí obsahové analýzy dvou školních dokumentů: PLPP a Slovního hodnocení jsme si uvědomili jejich nezastupitelné využití. Jsme si vědomi, že není v silách vyučujících, aby každému žáku s OMJ vytvořili plán jazykové podpory a ten pololetně sledovali (zejména, pokud jsou ve třídě více než 3 žáci s OMJ). Výhodu mají školy krajem určené, kde toto může vyhotovovat a sledovat dvojjazyčná školní asistentka. Zde by se nám jevilo dobré, pokud by školy svým žákům vystavovaly formulář s nastavenými cíli. A hodnotit by je mohl nejen vyučující, ale také samotný žák. Z výzkumu také vyplynulo, že školy nemají jasnou představu o jazykové úrovni svých žáků. Proto se domníváme, že by vždy na konci školního roku měli žáci projít i výstupním jazykovým testem, kterým procházejí žáci s nulovou znalostí českého jazyka.

kterým prochází žáci s nulovou znalostí českého jazyka, aby se výsledky obou testů mohly lehce porovnat. Domníváme se, že by bylo vhodné, pokud by se jazyková úroveň žáka mohla ukládat do systému Bakaláři a mohla by být patrná také na vysvědčení žáka. V návaznosti na toto téma jsme toho názoru, že doučování v českém jazyce by mělo být nepovinným předmětem uvedeným na vysvědčení, kde by bylo patrné, kolik hodin jazykové podpory je žákovi za rok poskytnuto a jaká je jeho účast na doučování.

Domníváme se, že téma podpory a vzdělávání žáků s OMJ je v rámci pregraduálního vzdělávání budoucích učitelů stále nedostatečné. Lze ale konstatovat, že oslovení učitelé celkově tuto práci zvládají velmi dobře.

ZÁVĚR

Diplomová práce se věnovala tématu Evaluace systému podpory a vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem na dvou základních školách.

Teoretická část sestávající z osmi částí vymezila používanou terminologii a pojmy související s pedagogickou praxí. Výzkumné šetření bylo vedeno jako deskriptivní případová studie konkrétních dvou základních škol. Cílem výzkumného šetření bylo provést hloubkovou analýzu procesu vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem. Na základě získaných dat byla vytvořena doporučení pro konkrétní základní školu a možná inspirace pro ostatní základní školy. Zajímalo nás, jakým způsobem oslovení pedagogové pracují se svými žáky, jaké postupy, strategie k tomu využívají. Zda a v jakých ohledech shledávají nedostatky v stávajícím systému podpory. Dovolujeme si vycházet z tvrzení, že neexistuje jednotná metodika, která by vzdělávání dětí s odlišným mateřským jazykem nějakým závazným způsobem upravovala. Jednotlivé školy vycházejí ze svých vlastních zkušeností, na základě toho si pak vytvářejí vlastní postupy, metody a dokumenty jimiž se řídí. Rozhovory měly přinést příklady dobré praxe, jak postupovat při práci s žáky s OMJ, které by mohly být inspirativní pro ostatní školy a zainteresované osoby do vzdělávání žáků s OMJ. Domníváme se, že našich cílů bylo dosaženo. Dílčí výzkumné techniky analýzy dokumentů a kazuistiky vybraných žáků obou škol nám podrobněji popsaly naši problematiku. Společným symbolem žáků je poskytovaná jazyková podpora, která přispívá k jejich začlenění se do třídních kolektivů a ke zvládnutí výukového obsahu daného ročníku.

Naše diplomová práce měla přispět ke zhodnocení systému vzdělávání žáků s OMJ, a to jak z oblasti praxe, tak z teoretického hlediska. Poukázali jsme na řadu přínosů a efektivních postupů, doporučení, zároveň jsme upozornili na jisté rezervy. Přes určité nedostatky poskytuje stávající systém oporu a nástroje pro podporu žáků s OMJ, zároveň je možné jej modifikovat s ohledem na aktuální potřeby sledované cílové skupiny žáků.

POUŽITÉ ZDROJE

- BERNKOPFOVÁ, Michaela a kol. *Průvodce začleňováním žáků s odlišným mateřským jazykem pro základní školy*. Praha Pedagogická fakulta Univerzita Karlova, 2019. ISBN 978-80-88171-24-9
- CUMMINS, James. *Rethinking the Education of Multilingual Learners*. Multilingual Matters, 2021. ISBN 9781800413597
- DRÁĽ, Peter. GAŽOVIČOVÁ, Tina. KADLEČÍKOVÁ, Jana. TUŽINSKÁ, Helena. *Vzdelávanie detí cudzincov na Slovensku: príklady dobrej praxe*. Centrum pre výskum etnicity a kultúry, Nadácia Milana Šimečku. 2011. ISBN: 978-80-89008-37-7
- FRITZOVÁ, Marie; PEŠKOVÁ, Michaela; BREITFELDER, Miroslav. *Interkulturalita a národnostní menšiny v teorii i praxi – témata, historie, biografie, holocaust*. Praha Nakladatelství via Centrum, 2019. ISBN 978-80-87646-26-7
- GULOVÁ, Lenka; ŠÍP, Radim. *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha GRADA Publishing, a.s., 2013. ISBN 978-80-247-4368-4
- GUROVÁ, Naděžda. *Čeština jako cizí jazyk pro začínající školáky: Metodika pro učitele*. Praha Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-837-1
- HÁJKOVÁ, Vanda. *Integrativní pedagogika*. Praha, 2005. Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR. ISBN 80-86856-054
- HENDL, Jan: *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4
- KOSTELECKÁ, Yvona. *Žáci-cizinci, v základních školách: fakta, analýzy, diagnostika*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7290-896-7
- KOSTELECKÁ, Yvona; BRAUN, Richard; HASMAN, Jiří, MACHOVCOVÁ, Kateřina; PIVARČ, Jakub; HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana; HÁNA, David. *Žáci-cizinci ve školní třídě*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2019. ISBN 978-80-7603-087-9

- KROPÁČOVÁ, Jitka. *Výuka žáka s odlišným mateřským jazykem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1511-9
- PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1916-3
- PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova Příručka (nejen) pro učitele*. Stanislav Juhaňák – Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-502-2
- RADOSTNÝ, Ladislav; TITĚROVÁ, Kristýna a kol. *Žáci s odlišným mateřským jazykem*. Praha META, o.p.s. – Společnost pro příležitosti mladých migrantů, 2011. ISBN 978-80-254-9175-1
- ŠVARŤÍČEK, Roman; ŠEĎOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. PORTÁL, 2017. ISBN 978-80-7367-313-0
- TOLLAROVÁ, Blanka; HRADEČNÁ, Marie., ŠPIRKOVÁ, Andrea a kol. *Jsmo lidé jedné země. Program prevence xenofobie a rasismu*. Praha PORTÁL, 2013. ISBN 978-80-262-0376-6
- ZILCHER, Ladislav; SVOBODA, Zdeněk. *Inkluzivní vzdělávání – efektivní vzdělávání všech žáků*. Praha GRADA, 2019. ISBN 978-80-271-0789-6
- ZACHOVÁ, Markéta. *Sociokulturní handicap žáků-cizinců a profesní příprava učitelů*. Sociální pedagogika. 2017

Elektronické zdroje:

- CIESLAR, Jan. Český statistický úřad. *Na základních školách studoval rekordní počet žáků-cizinců*. Online. 2022 [cit. 31. 8. 2022]. Dostupné na World Wide Web: czso.cz
- CUMMINS, Jim. *The language learning theories*. Online. 2024 [cit. 1996–2024]. Dostupné na world wide web: (internationalschooltutors.de)
- DRÁL, Peter; GAŽOVIČOVÁ Tina; KADLEČÍKOVÁ, Jana; TUŽINSKÁ, Helena. *Vzdelávanie detí cudzincov*. Online. 2011 [cit. 30. 6. 2011].

Dostupné na World Wide Web: [Vzdelávanie-deti-cudzincov-na-Slovensku-Potreby-a-riesenia.pdf \(cvek.sk\)](https://www.cvek.sk/vzdelavanie-deti-cudzincov-na-slovensku-potreby-a-riesenia.pdf)

- POHOŘELÝ, Svatopluk. *Metodický materiál MŠMT k poskytování bezplatné jazykové přípravy v předškolním a základním vzdělávání – aktualizace k 1. 9. 2022.* Online. 2022 [cit. 17. 8. 2021].
Dostupné na World Wide Web: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/metodicky-material-msmt-k-poskytovani-bezplatne-jazykove>
- PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova, problémy spojené s její realizací.* Online. 2004 [cit. 2. 9. 2004].
Dostupné na World Wide Web: [Odborný článek: Multikulturní výchova; problémy spojené s její realizací \(rvp.cz\)](http://www.rvp.cz/odborny-clangek-multikulturni-vychova-problemy-s-jej-i-realizaci)
- PTÁČKOVÁ, Klára; ZACHVATOŠIN, Alexandra. *Jak zorganizovat výuku češtiny jako druhého jazyka ve škole.* Online. 2023 [cit. 23. 1. 2023].
Dostupné na World Wide Web: www.inkluzivniskola.cz
- PTÁČKOVÁ, Klára; ZACHVATOŠIN, Aleksandra. *Financování češtiny jako druhého jazyka.* Online. 2023 [cit. 9. 1. 2023].
Dostupné na World Wide Web: www.inkluzivniskola.cz
- PTÁČKOVÁ, Klára; ZACHVATOŠIN, Aleksandra. *Hodnocení žáků s OMJ.* Online. 2023 [cit. 17. 1. 2023].
Dostupné na World Wide Web: www.inkluzivniskola.cz
- ŠINDELÁŘOVÁ, Jaromíra; ŠKODOVÁ, Svatava. Článek je zpracován na základě metodické příručky *METODIKA PRÁCE S ŽÁKY-CIZINCI V ZÁKLADNÍ ŠKOLE.* Online. 2021 [cit. 6. 6. 2013].
Dostupné na World Wide Web: www.npi.cz
- Národní pedagogický institut. *Portál podpory pedagogických pracovníků vzdělávajících děti/ žáky cizince.* Online. 2022.
Dostupné na World Wide Web: www.cizinci.npi.cz
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Sbírka zákonů 561/2004 Sb. O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Školský zákon ve znění účinném ode dne 1. 2. 2022.* Online. 2022 [cit. 1. února 2022]. Dostupné na World Wide Web: www.msmt.cz/
- Národní pedagogický institut. *Cizinci – legislativní úpravy a podpůrná opatření.* Online. 2022 [cit. 17. 8. 2022].
Dostupné na World Wide Web: www.npi.cz

- Vyhláška č. 27/2016 Sb. *O vzdělávání žáků a studentů se speciálně vzdělávacími potřebami*. Online. 2022 [cit. 1. února 2022].
Dostupné na World Wide Web: www.msmt.cz/
- Migrace.online. *Migrace v ČR: Fakta a čísla*. Online. 2021 [cit. 12. 10. 2021].
Dostupné na World Wide Web: home : MigraceOnline.cz
- Národný inštitút vzdelávania a mládeže. *Cudzinecká legislatíva*. Online. 2022.
Dostupné na World Wide Web: www.statpedu.sk
- Medzinárodná organizácia pre migráciu. *Migrácia na Slovensku*. Online. 2022. [cit. 9. 2. 2022].
Dostupné na World Wide Web: www.iom.sk
- Moravská zemská knihovna. *Formální a obsahová analýza textu*. Online. 2022.
Dostupné na World Wide Web: [formalni a obsahova analyza textu.pdf \(mzk.cz\)](http://formalni a obsahova analyza textu.pdf (mzk.cz))

Zákony a vyhlášky:

- Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška č.27/2016 Sb., o vzdělávání dětí, žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška č.48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška č.73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 67/2022 Sb., o opatřeních ve školství v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny vyvolanými invazí vojsk Ruské federace, ve znění pozdějších předpisů Zákon č.239/ 2000 Sb., o integrovaném záchranném systému, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, ve znění pozdějších předpisů

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 a 2: Počty žáků na českých školách	12
Tabulka č. 3: Počty žáků na českých školách	13
Tabulka č. 4: Počty studentů podle státní příslušnosti	58
Tabulka č.5: Počty studentů podle státní příslušnosti na Praze 9	58

(Tabulky uvedené v diplomové práci – cizí zdroje)

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1: Model ledovce	32
Obrázek č. 2: Městské části Prahy	59

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Podklad k rozhovoru s vedením škol	
Příloha 2 – Podklad k rozhovoru učitelkami českého jazyka	
Příloha 3 - Podklad k rozhovoru s asistentkami pedagoga	
Příloha 4 – Podklad k rozhovoru s dvojjazyčnou školní asistentkou	
Příloha 5 – Vstupní jazykový test pro žáky s OMJ	
Příloha 6 – Plán pedagogické podpory žáka E – škola 1	
Příloha 7 – Cíle jazykové podpory žáka E – škola 1	
Příloha 8 – Plnění cílů žáka E – škola 1	
Příloha 9 – Slovní hodnocení žáka E – škola 1	
Příloha 10 – Cíle jazykové podpory žáka F – škola 1	
Příloha 11 – Plnění cílů žáka F – škola 1	
Příloha 12 – Slovní hodnocení žáka F – škola 1	
Příloha 13 – Písemný souhlas k výuce češtiny jako druhého jazyka – škola 1	

PŘÍLOHY

Příloha č. 1:

Podklad k polostrukturovaným rozhovorům vedení škol

Hlavním záměrem naší diplomové práce je zhodnocení systému podpory vzdělávání žáků s OMJ na dvou základních školách. Naše otázky budou cílit k oblastem, které jsou předmětem našeho zájmu a pomocí Vašich odpovědí se pokusíme vyhodnotit dobré i špatné stránky jeho fungování. Vaše odpovědi poslouží pouze pro účel naší diplomové práce, budou anonymizovány a nebudou nikdy zveřejněny. Předem Vám děkujeme za rozhovor.

1. Kolik máte v současné době na škole žáků s OMJ, a jaké jsou národnosti?
2. MŠMT stanovuje bezplatnou jazykovou přípravu po dobu 200 hodin, jak to řešíte na vaší škole?
3. Využíváte nějaký program státní nebo evropské finanční podpory zaměřující se na podporu vzdělávání žáků s OMJ a jaký?
4. Využíváte podpory nějaké neziskové organizace specializující se na podporu žáků s OMJ, popř. jak taková spolupráce probíhá?
5. Jakým způsobem vzděláváte žáky s OMJ na vaší škole?
6. Jaká podpůrná opatření při vzdělávání žáků s OMJ na vaší škole využíváte?
7. V jakých oblastech vzdělávání považujete stávající systém za přínosný ve vztahu k žákům s OMJ?
8. V čem shledáváte rezervy současně nastaveného systému?
9. Jakou změnu ve stávajícím systému byste uvítali?

Příloha č. 2: Podklad rozhovorů učitelům českého jazyka

1. Kolik žáků s OMJ učíte a jaké jsou jejich národnosti?
2. Jaké ročníky žáci navštěvují?
3. Jakým způsobem vzděláváte žáky s OMJ na vaší škole?
4. Co způsobuje žákům s OMJ ve výuce největší potíže?
5. Jaká podpůrná opatření při vzdělávání žáků s OMJ na vaší škole využíváte?
6. Používáte nějaké speciální výukové pomůcky, didaktické prostředky / přístup ve výuce?
7. Jakým dalším způsobem pomáháte žákům nad rámec výuky ČJ?
8. Co se vám v hodinách při práci s žáky s OMJ osvědčuje?
9. Co nedoporučujete při výuce žáků s OMJ?
10. Pomáhají vám při výuce žáků s OMJ metodiky od MŠMT, NPI nebo od neziskové organizace META, popř. jiných a jakých?
11. Jaké využíváte prostředky, formy v hodnocení žáků s OMJ?
12. Jakými způsoby sledujete pokroky žáků s OMJ?
13. V jakých oblastech vzdělávání považujete stávající systém za přínosný ve vztahu k žákům s OMJ?
14. V čem shledáváte rezervy současně nastaveného systému?
15. Jakou změnu ve stávajícím systému byste uvítali?

Příloha č. 3: Podklad rozhovorů a asistentkami pedagoga

1. Kolik žáků s OMJ učíte a jaké jsou jejich národnosti?
2. Jaké ročníky žáci navštěvují?
3. Jakým způsobem vzděláváte žáky s OMJ na vaší škole?
4. Co způsobuje žákům s OMJ ve výuce největší potíže?
5. Jaká podpůrná opatření při vzdělávání žáků s OMJ na vaší škole využíváte?
6. Používáte nějaké speciální výukové pomůcky, didaktické prostředky / přístup ve výuce?
7. Jakým dalším způsobem pomáháte žákům nad rámec výuky ČJ?
8. Co se vám v hodinách při práci s žáky s OMJ osvědčuje?
9. Co nedoporučujete při výuce žáků s OMJ?
10. Pomáhají vám při výuce žáků s OMJ metodiky od MŠMT, NPI nebo od neziskové organizace META, popř. jiných a jakých?
11. Jaké využíváte prostředky, formy v hodnocení žáků s OMJ?
12. Jakými způsoby sledujete pokroky žáků s OMJ?
13. V jakých oblastech vzdělávání považujete stávající systém za přínosný ve vztahu k žákům s OMJ?
14. V čem shledáváte rezervy současně nastaveného systému?
15. Jakou změnu ve stávajícím systému byste uvítali?

Příloha č. 4

Podklad rozhovoru se školní dvojjazyčnou asistentkou

1. Kolik žáků s OMJ učíte a jaké jsou jejich národnosti?
2. Jaké ročníky žáci navštěvují?
3. Jakým způsobem vzděláváte žáky s OMJ na vaší škole?
4. Co způsobuje žákům s OMJ ve výuce největší potíže?
5. Jaká podpůrná opatření při vzdělávání žáků s OMJ na vaší škole využíváte?
6. Používáte nějaké speciální výukové pomůcky, didaktické prostředky / přístup ve výuce?
7. Jakým dalším způsobem pomáháte žákům nad rámec výuky ČJ?
8. Co se vám v hodinách při práci s žáky s OMJ osvědčuje?
9. Co nedoporučujete při výuce žáků s OMJ?
10. Pomáhají vám při výuce žáků s OMJ metodiky od MŠMT, NPI nebo od neziskové organizace META, popř. jiných a jakých?
11. Jaké využíváte prostředky, formy v hodnocení žáků s OMJ?
12. Jakými způsoby sledujete pokroky žáků s OMJ?
13. V jakých oblastech vzdělávání považujete stávající systém za přínosný ve vztahu k žákům s OMJ?
14. V čem shledáváte rezervy současně nastaveného systému?
15. Jakou změnu ve stávajícím systému byste uvítali?

Příloha č. 5: Vstupní jazykový test pro žáky s OMJ

Jedná se o obecně doporučený vstupní jazykový test, zveřejněný na stránkách NPI ([» Kurikulum \(npi.cz\)](http://www.npi.cz))

Vstupní orientační test je určen žákům s OMJ, kteří vykazují neznalost českého jazyka a nejsou schopni se plnohodnotně zapojit do výuky v běžné třídě. Cílem orientačního testu je určit, zda žák s OMJ potřebuje intenzivní jazykovou přípravu, která se uskutečňuje podle kurikula češtiny jako druhého jazyka nebo je schopen se zapojit do výuky v běžné třídě s jazykovou podporou menší časové dotace. Test obsahuje tři části, u kterých sledujeme složku mluvení/porozumění/interakci, čtení a psaní.

Test obsahuje 3 úrovně: 0, 1, nebo 2 a podle jejich dosažení se stanoví časová jazyková dotace ve škole.

Úroveň 0 – žák s OMJ nerozumí běžně užívaným frázím. V mluveném a písemném projevu nedisponuje slovní zásobou užívanou v nejčastějších komunikačních situacích. Doporučuje se jazyková podpora ve výši 200 hodin.

Úroveň 1 - žák s OMJ je schopen podstupovat rozhovor, pokud tazatel mluví zřetelně a pomalu. Jeho projev je velice jednoduchý, jedno nebo dvouslovný, užívá jednoduché věty. Doporučuje se jazyková podpora ve výši 150 hodin.

Úroveň 2 – žák s OMJ se dokáže porozumět v běžných komunikačních situacích ve škole i v osobním životě, přestože ve svém projevu značně chybuje. Doporučuje se jazyková podpora ve výši 100 hodin.

I. I. MLUVENÍ, POROZUMĚNÍ, INTERAKCE

ÚROVEŇ 1

TAZATEL:

1. Jak se jmenuješ? Jak se Tvoje jméno píše?
2. Kolik je ti let?
3. Máš sourozence? (případně: Máš bratra nebo sestru?) Kolik?
4. Kde bydlíš?

5. Kdy jsi přijel (a) do České republiky?

6. Víš, jaký je dnes den? A včera a zítra?

7. Víš, jaký je měsíc? A rok?

* Pokud žák nereaguje, případně není schopen odpovědět na většinu otázek, pedagogický

pracovník ještě ověří znalost abecedy, číslic a barev a následně ukončí diagnostiku.

ÚROVEŇ 2

TAZATEL: Podívej se na rozvrh, odpovídej.

A. Kdy je tělocvik?

B. Co je v pondělí první hodinu?

C. Co je ve středu poslední hodinu?

D. V kolik hodin začíná v úterý matematika? /V kolik hodin začíná v úterý čeština?

E. V kolik hodin končí v pátek škola? / Kdy je dějepis?

II. ČTENÍ S POROZUMĚNÍM

Moje rodina

Dobrý den, jmenuji se Daniel Karas. Je mi 8 let. Chodím do 2. třídy. Rád sportuji – chodím na judo a hraji venku na hřišti fotbal a florbal. Moje maminka se jmenuje Eliška. Je učitelka. Je vysoká a štíhlá. Je jí 45 let. Má modré oči. Ráda cestuje a čte. Můj tatínek se jmenuje Marek. Pracuje v nemocnici jako lékař. Má hnědé oči a hnědé vlasy, je také vysoký. Když má čas, maluje a hraje na piano. Nerad vaří. Mám mladší sestru a staršího bratra. Moje sestra se jmenuje Klára. Je malá, jsou jí čtyři roky – chodí do mateřské školy. Ráda tancuje a zpívá. Můj bratr se jmenuje Matěj. Chodí do 9. třídy. Ve volném čase se dívá na filmy a sportuje – hraje basketbal a lyžuje. Nesnáší domácí úkoly a mytí nádobí.

Já: Jak se jmenuje? Co dělá? Co dělá rád?

Tatínek: Jak se jmenuje? Co dělá? Co dělá rád?

Sestra: Jak se jmenuje? Co dělá? Co dělá ráda?

Bratr: Jak se jmenuje? Co dělá? Co dělá rád?

Příloha č. 6:

Plán pedagogické podpory pro žáka D ze školy 1

Vyrovňovací plán pro žáka s odlišným mateřským jazykem

1. Základní údaje o žákovi

Jméno: xxxx

Země původu: Ukrajina

Věk: 14

Třída: VII. ročník

Třídní učitelka: xxx

2. Pedagogická diagnostika

Na Ukrajině odchodil celkem 5 let z 11, v ČR již začíná druhý školní rok, 6. ročník již absolvoval po přestupu na tuto ZŠ. Po prvotní složité spolupráci a laxním přístupu začal spolupracovat a nyní je mírně pokročilý uživatel češtiny. Umí číst a psát latinkou, vede běžnou konverzaci, nedokonale skloňuje a časuje. V hodinách chce pracovat se třídou, což je mu umožněno s tím, že práci navíc udělá doma. Spolupráce s rodinou je dobrá, je třeba nepolevit a v práci pokračovat.

Úroveň znalosti vyučovacího jazyka: B1

3. Cíle vzdělávání

Vzhledem k tomu, že se jedná o žákův druhý rok na ZŠ, je třeba, aby doplnil co nejvíce teoretických i praktických znalostí češtiny, aby mohl samostatně fungovat ve třídě.

Doba: září–leden 2022

4. Konkrétní náplň v jednotlivých předmětech

Čeština

Téma	Výukový cíl	Kontrola
Běžně používané předměty a aktivity	Pády, tvrdé souhlásky, skloňování a druhy zájmen, přiřazení po.jm. a přídavných jmen ke vzorům, určení mluvnických kategorií ohebných slov; cizí slova v češtině a jejich význam	Září, říjen
Práce a zaměstnání, abstraktní pojmy	Ucelení časování a mluvnických kategorií sloves (pokud možno i slovesné třídy), obohacení slovní zásoby, opakování větného rozboru	Listopad, prosinec
Vyjádření vlastního názoru	Neohebné slovní druhy a jejich použití, opakování dosud probrané látky	Leden

5. Pedagogické postupy

- individuální pracovní materiály

6. Pomůcky

- přehled gramatiky

7. Způsob ověřování vědomostí

- kontrola vyplnění pracovních listů
- kontrola domácí přípravy
- testy

8. Způsob hodnocení a klasifikace

- dle klasifikačního řádu školy

V ostatních předmětech (mimo český jazyk) vyučující přizpůsobí učivo a hodnocení jazykovým schopnostem žáka.

9. Speciálně pedagogická péče

- konzultace s vyučujícím
- hodiny češtiny navíc v malé skupině

10. Dohoda o spolupráci s rodiči

- kontrola domácích úkolů, dohled na přípravě do školy včetně nošení pomůcek
- pravidelná konzultace s třídní učitelkou

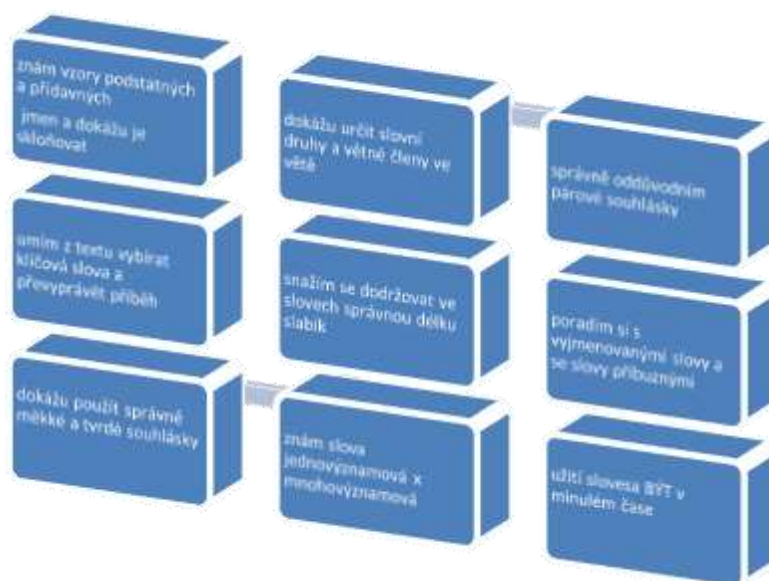
11. Vlastní podíl žáka na vzdělávání

- aktivní účast ve výuce, plnění zadaných úkolů, pravidelné plnění domácích úkolů, doporučeno navštěvovat kurzy nebo zařídit si doučování českého jazyka

Příloha č. 7:

Cíle jazykové podpory (doučování) na jeden školní rok pro žáka D

Na jedničku jsem už zvládl toto:

Plnění domácích úkolů:

Příloha č. 8:
Plnění stanovených cílů žáka D

2022/23 - Daniel

Na jedničku jsem už zvládl toto:

- znám vzory podstatných jmen a dokážu je skloňovat
- umím z textu vybrat klíčová slova a převyprávět příběh
- dokážu použít zářky ve slověch
- dokážu určit slovní druhý a větné členy ve větě
- snažím se dodržovat ve slověch pořadí a délku slabik
- znám slova jednovýznamová a mnohovýznamová
- správně odděluji párové souhlásky
- pozdím si s vyjmenovanými slovy a se slovy příbuznými
- učím slovesa BÝT v minulém čase

Plnění domácích úkolů:

Příloha č. 9:

Slovní hodnocení pokroku žáka D, přidané k vysvědčení

HODNOCENÍ

práce v hodinách Českého jazyka ve školním roce 2022/ 2023

Jméno: žák D

Třída: VII. A

Docházka: 192 z 240 80%

Plnění domácích úkolů: 22 ze 44 50%

Co jsme se chtěli naučit a co jsme se zvládli naučit:

- **Dokážu správně užívat sloveso být v minulém čase** – občas dělám v tom chyby
- **Poradím si s vyjmenovanými slovy a se slovy příbuznými** – umím slova vyjmenovaná, ne vždy poznám slova příbuzná
- **Správně odůvodním měkké, tvrdé a párové souhlásky** – ano, umím si je správně odůvodnit
- **Ve větách dokážu určit slovní druhy a větné členy** – ano, jde mi to velmi dobře
- **Znám slova jednovýznamová a mnohovýznamová** – ano, rozliším je
- **Dokážu určit mluvnické kategorie u podstatných jmen a sloves** – ano, někdy váhám ve vzorech
- **Dokážu určit věty vedlejší** – ještě potřebuji docvičit
- **Dodržuji ve slovech správnou délku slabik ve čtené i psané podobě** – ano, ve čteném a mluveném projevu spíše nechybují, v psaném projevu potřebuji ještě více naslouchat
- **Dokážu správně použít shodu přísudku s podmětem** – většinou ano
- **Dokážu v textu vyhledávat klíčová slova** – ano, poradím si s většinou textů

Hodnocení:

D., s Tvou prací na hodinách jsem velmi spokojená, v domácí přípravě trochu pokulháváš. Za tento rok jsi udělal významný pokrok nejen v českém jazyce, ale také v celé své osobnosti a přístupu k výborné práci. Neusni na vavřínech a jen tak dál, ať se Ti daří!

Příloha č. 10:

Cíle jazykové podpory (doučování) na jeden školní rok pro žáka E

Na jedničku jsem už zvládl/a toto:

Plnění domácích úkolů:

Příloha č. 11:
Plnění cílů žáka E

2022/23 - Bohdan

Na jedničku jsem už zvládl/a toto:

znám slovní druhy	rozumím přečtenému textu a dokážu s ním dále pracovat.
čtu správně dvojhlásky	dořídzu správnou délku slabik
znám pravidla psaní ů/ů	znám druhy vět

pdrové' souhlásky

rozdělměkce' souhlásky

Plnění domácích úkolů:

11.11.	28.11.	12.12.	13.2.	27.2.	5.6.
ANO	ANO	ANO	ANO	☑	☹

Příloha č. 12:

Slovní hodnocení pokroku žáka E, přidané k vysvědčení

HODNOCENÍ

práce v hodinách Českého jazyka ve školním roce 2022/ 2023

Jméno: žák E

Třída: II. A

Docházka: 23 z 28 82%

Plnění domácích úkolů: 10 z 10 100%

Co jsme se chtěli naučit a co jsme se zvládli naučit:

- ***Tvrdé a měkké souhlásky*** – ano, umím je velmi dobře
- ***Druhy vět*** – ano, dokážu je pojmenovat
- ***Párové souhlásky (spodoba)*** – ano, jdou mi
- ***Pravidla psaní ú/ů*** – ano, jsem v tom velmi dobrý
- ***Dodržuji správnou délku slabik*** – ano, snažím se
- ***Rozumím přečtenému textu a dokážu s ním dále pracovat*** – ano, jde mi to
- ***Znám slovní druhy*** – zatím je neznám dokonale

Hodnocení:

E., velmi chválím Tvou práci ve vyučování. Vedeš si velmi dobře, výrazně jsi zlepšil čtení i psaní, zlepšuješ také správnou českou výslovnost. Každý domácí úkol plníš svědomitě a precizně. Tvá slovní zásoba se značně rozšířila, komunikace Ti nedělá žádné potíže. Tvá píle je vidět a přináší ovoce. V příštím roce jen tak dál!

Příloha č. 13:
Písemný souhlas rodičů s doučováním v českém jazyce

Individuální souhlas rodičů s činnostmi školního dvojjazyčného asistenta

Souhlasíme s tím, že se náš syn/naše dcera bude ve školním roce 2022/2023 účastnit speciálně pedagogických vzdělávacích činností, činností kompenzačních a stimulačních, které budou probíhat v rámci malé skupiny žáků nebo individuálně po výuce pod vedením dvojjazyčného asistenta pedagoga. Aktivity budou vybírány na základě doporučení školského poradenského pracoviště a podle potřeb žáků tak, aby jim umožnily maximálně využít své schopnosti a zapojit se v co možná největší míře do výuky.

Dvojjazyčná asistentka: Martina Zaňáková

Kontakt: zanakova.martina@skolasatalice.cz

Jméno žáka:

Třída:

Den a čas intervence:

V Praze dne

Podpis zákonného zástupce